

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. Marstrand.

C. F. Tietgen.

1902.

C. F. TIETGEN

ET LIVSBILLEDE

FRA DET NITTENDE AARHUNDREDE

AF

JACOB MARSTRAND

SÆRTRYK AF
DEN DANSKE HØJSKOLE

KØBENHAVN
AKADEMISK BOGHANDEL
ANTON ANDERSEN

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri · 1902.

RETTELSER.

Side 5, 13. Linie fra neden, staar: Klæder, skal være *Klæde* eller Klædevarer.

Side 13, 15. Linie fra neden, staar: Mændene, skal være *Mundene*.

Side 29, 10. Linie fra neden, staar: Man, skal være *Men*.

Side 57, 9. Linie fra neden, er Ordet »i« faldet ud.

Sankt Knud.

ODENSE, Odins Helligdom, samlede allerede i den graa Oldtid Fynboerne til Blot og til Thinge. Der havde Palnatoke, Asadyrkelsens sidste Stormand, hjemme, der trak Vikingerne, Datidens Handelsmænd, deres fladbundede Skuder paa Land efter Sommerens Togter, hjembringende Guld og Æventyr fra fjerne Lande og hen imod Aar 900 af og til tillige en kristen Munk. Allerede paa Knud den Stores Tid var Odense Bispesæde og Møntsted, og da Knud Magnus, Svend Estridsens Søn, hjembragte den hellige Albans Ben fra sit Togt mod Vilhelm Erobreren, førte han denne Skat til Odense; og derhen flyede han, da Jyderne forfulgte ham og i St. Albani Kirke slog ham ihjel den 10. Juli 1086.

Den dygtige og begavede Pave Gregor den {Syvende var død Aaret forud, den katolske Kirke stod i sin højeste Blomstring og udøvede en saadan Magt over de gotho-germanske Folkeslag, at deres bedste Mænd, paa Pavens Opraab, i Tusindvis forlod alt for at drage paa Korstog til det hellige Land.

Knud var en højtbegavet, fremsynet og handlekraftig Konge. Dybt greben af Kirkens Højhed havde han sat sig som Maal at hæve det danske Folk op af de endnu herskende hedenske Sæder og Skikke til højere og mildere Livsformer.

Han bekæmpede Storslægternes Overmod og Raahed, beskyttede Borgere, Smaabønder, Trælle og Fremmede. En fri Kirke, en stærk Konge og et kristent Folk var hans Maal. I en Overgangstid som hans saa han Maalet klart, men vilde fremtvinge, hvad der krævede Aarhundreders Udvikling. Hans hensynsløse Fremfærd rejste den Modbølge, der skyllede ham selv bort. Men den katholske Kirke vidste at værdsætte ham, den gjorde ham til Helgen. Hans Ben, »hvide som Sne«, svøbtes i Silke og lagdes i Helgenskrinet i den nye Stenkirke, som kom til at bære hans Navn; og gennem hele Middelalderen var Knud den Hellige det danske Forbillede for en Mand og ret Kristen.

Odense blev atter Hjemstedet for en Helligdom, der samledes ikke blot Fynboere, men Valfartende fra hele Danmark, ja fra fjernere Lande. Klostere stiftedes. Sortebrødre og Graabrødre, Johannittermunke og St. Klarasøstre gav Odense sit Præg i Middelalderen og paa-virkede den fynske Almue. Paa den frugtbare Ø blomstrede Sagn og Helgenhistorier omkap med Æblehegn og Humlehaver. Købmændene i Odense stiftede et Knud Konges Gilde, og Haandværkerne opdroges ved den katholske Kirkes mange Fornødenheder. De aarlige St. Knuds Markeder var besøgt af Tusinder; og Byen vandt i Rigdom og Anseelse. Da Erik af Pommern befalede de tyske Adelsmænd, som han havde forlenet med fynske Godser, at tage Vinterophold i Odense, var det for at holde Borgerskabet i Ave. Det bragte forøget Liv til Byen; tidligt fik den lærd Skole. Det ældste bekendte Skrift, der er forfattet i Danmark, er skrevet i Odense af Elnoth og handler om Knud Konges Martyrdød. Den første Bog, som blev trykt i Danmark, er mærket Odense.

Men ogsaa denne Herlighed fik en Ende.

St. Knuds Kirke i Odense.

Mod Slutningen af Middelalderen havde Odense, som da var en By paa omkring tre Tusinde Indbyggere, seks store Kirker, fire Klostre og en Mængde milde Stiftelser og Gilder af mer eller mindre kirkelig Art og 80 Præster foruden Munke og Nonner. Kirker og Klostre ejede det halve af Byen og mange Hundrede Gaarde ud over Landet. Den katholske Læresætning, at de Fattige er Kirkens Rigdom, havde skaffet Kirken Midler til Fattigplejen, men havde tillige avlet en Skare af Fattige og Dagdrivere, der tyngede paa det arbejdende Samfund. Kirken var bleven en Byrde, som maatte afkastes, om ikke Livet skulde forkrøbles, den havde tabt sin Magt over de gotho-germanske Folk.

Opdagelsen af Amerika og Søvejen til Indien havde udvidet Verdensanskuelsen og vakt Æventyrlysterne, og i svulmende Livsfølelse brød Folkene Kirkens Aag og begyndte en ny verdenserobrende Folkevandring.

De Mægtige og de Velhavende skiftede Religion og delte Byttet. Men i Almuen foregik Omvæltningen ikke saa brat, der ophobedes og bevaredes Indtrykkene af alt, hvad der var sket af Stort og Ædelt, af Ondt og Godt. I gamle Dage, da Bøger var sjældne og Læsekunsten ikke almindelig, hentede Almuen ny Indtryk for sit Tanke- og Følelsesliv fra Overklassens Leven og Virken, og derfra hentede den ogsaa de Emner, hvorover den vævede sine Sagn og Æventyr, og hvori den udtrykte sine Erfaringer og Forhaabninger. De uhyre Lidelser, som Reformationstidens Kampe og Uretfærdigheder medførte, fandt i Christian den Andens Skæbne et Sindbillede. »Den gamle Ørn«, der vilde beskytte de smaa Fugle mod Høg og Falk, men selv blev fanget. I Grevens Fejde blev Odense gentagne Gange plyndret af de to Partiers Landsknægte. Alt hvad der var af Guld og Sølv forsvandt af Kirker og Klostre. St. Knuds Helgenskrin blev berøvet alle Prydelser og indmuret

bag Altret, hvor det snart blev glemt og i Aarhundreder var godt gemt. — Men aldrig saasart havde Christian den Tredje bragt Ro og Orden tilbage, før Handel og Virksomhed blomstrer frem, og Livet i Danmark fik en overdaadig Fylde som aldrig før eller siden.

Hansestædernes Magt var brudt, og Danmark fik ved sine Købmænds Dygtighed »en glimrende Handelsperiode«, der varede Frederik den Andens Tid ud og ind i Christian den Fjerdes. Men Hollænderne greb efter Sejren over Spanierne saaledes om sig, at de snart blev lige saa farlige for Danmark, som Hansestæderne havde været. Handelen gik tilbage, Christian den Fjerdes uheldige Krige formindskede Landet. Svenskekrigen under hans Efterfølger lagde Landet og Købstæderne øde, Enevælden berøvede Borgerne deres Handlefrihed, og dyb Søvn faldt over Folket.

Men i Almuen samledes Minderne om den korte Overflod, der endte saa sørgeligt, i Sagnene om Oluf Bager. Han var født i den katholske Tid og levede ind i Christian den Fjerdes; men hans Storheds Tid falder under Frederik den Andens Regering. Oluf Bager drev Handel paa Holland med egne Skibe og udførte Korn, Øl og Stude, medens han hjemførte Kram og Klæder. Kongen benyttede ham som Mellemand i Handels- og Pengesager og skænkede ham saa stor Tillid, at han endog lod ham slaa Mønt. Han ejede mange Gaarde i Odense, hvoraf nogle endnu kan ses i den Skikkelse, som han gav dem, med hans Bomærke over Døren.

Sagnene fortæller: I Oluf Bagers store Hus i Odense havde han en Sal, som var syv Alen til Loftet, og der modtog han en Gang Besøg af Frederik den Anden. Han havde varmet Salen med Kanelbark og opflammede Ilden med kongelige Gældsbreve. Men Kongen udbrød advarende:

»Ole! Ole! se Dig for, hvad vil Enden blive!«

Og galt gik det; for en Heks skvulpede saa længe syv Æggeskaller i en Balje Vand, at alle Oluf Bagers syv Skibe forliste, og han blev saa fattig, at han kun ved List skaffede sig sit Livs Underhold paa sine gamle Dage!

Han lovede nemlig, at den af hans Børn, som vilde passe ham og give ham hans Underhold, skulde arve alt, hvad han havde tilbage og førte med sig i en stor og tung Kiste. Da den opofrende efter hans Død aabnede Kisten, fandt hun kun Flintesten og et Papir, hvorpaa Oluf Bager havde skrevet: »Den, der gi'r til han tigger, skal slaaes, til han ligger.«

Det var efter Sagnet Oluf Bagers Arv. Denne tarvelige Livsvisdom taler af en anden Aand end den, som havde givet Helgenskrinet Plads over Højaltret i St. Knuds Kirke; men den taler som alle Jeronimusser under hele Enevælden i Danmark lige til Frederik den Sjette, hvem man har tillagt netop de samme Ord. —

Dog spirede en ny Tid i Frederik den Sjettes Ungdom, Arbejdet paa Bondestandens Frigørelse kom i Gang, og Fynboen Rasmus Nyerup fremdrog Oldtidens og Middelalderens Sagn, Minder og Ordsprog. Oehlen-schläger fandt Valkyriernes Nøgler til de underfulde Huler, hvor Vølund havde hentet sit Malm, og Grundtvig blæste i Lur, saa Højene revned og Holger Danske vaagned.

»Stig op af Graven, du Slægt, som døde! Forkynd dit Fald og afmal din Brøde! Advar os fra Udslettelses Dom, og vis os, hvorfra din Frelse kom!« lød det fra Ingemann, og Valdemarerne med Asger Ry og Absalon, Riddere og Klerke drog frem i Panser og Plade, i Fløjl og Kirkeskrud. Da kom St. Knuds Helgenskrin atter for en Dag i 1833.

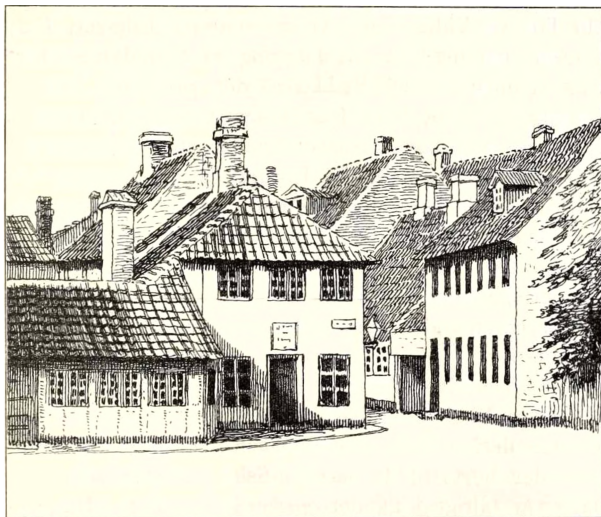
Med den Mur, der havde holdt den farlige Helgen fangen, faldt ogsaa den, bag hvilken Almuen havde levet sit Drømmeliv.

Klods-Hans, lille Klavs og Soldaten med Fyrtøjet traadte frem for at prøve deres Evner og Kræfter, og snart skulde det mærkes, at den grimme Ælling fik Svanevinger.

C. F. Tietgen.

Barndom og Ungdom.

1829—1855.

Huset til højre er Tietgens Fødested.

I.

AF den fynske Almues Skød udgik Mænd, der greb banebrydende ind i Danmarks Aands- og Kulturliv i forrige Aarhundrede.

Literaturhistorikeren Rasmus Nyerup var Søn af en stavnsbunden Fæstebonde, N. M. Petersen af en Landsbyskræder i Sanderum. Den verdensberømte Sprogmand

Rasmus Rask var ligeledes en Skrædersøn, og Professor Rasmus Nielsens Fader var Husmand. H. C. Andersens Fader var, ligesom Politikeren J. A. Hansens, Skomager i Odense.

Hos Billedhugger Jerichau brødes den yppige Naturkraft med de religiøse Stemninger Livet igennem, og Sol og Skygge gled gennem hans Sind, som de veksler over Agrene ved hans Fødeby Assens i April. Rasmus Nielsen ofrede sine rige Evner paa at klare Forholdet mellem Tro og Viden, og »Almuevennens« Udgiver, J. A. Hansen, modtog gennem Læsning af Grundtvigs »Kirkens Genmæle« den Vækkelse, der gav hans Liv ny Retning og førte ham fra Skomagerstolen til Sædet i Danmarks Rigsdag. Danske Bønder staar i stor Gæld til J. A. Hansen, Bergs og Hørups Læremester, for den Indflydelse, de har vundet i dansk Politik, men naar de med saa stor Dygtighed har kunnet tage Styret, saa skyldes det ikke mindst den aandelige Vækkelse, som har særtegnet dansk Folkeliv i det forløbne Aarhundrede, og her er en anden Fynbo, Peder Larsen Skræppenborg, Banebryder.

Søn af en Branddirektør i Hunderup ved Odense var det hans Maal at blive Bonde; efter Faderens Død tog han derfor Plads paa Gaarden Skræppenborg. Folkene der hørte til de herrnhuttiske Pietister, som i de Dage var talrige i Landet og særlig paa Fyn. Han ægtede senere en af Døtrene og fik ved Lodtrækning efter herrnhuttisk Skik Gaarden i Arv og Eje. Peder Larsen blev en ualmindelig dygtig Bonde, en god Husholder og en frejdig, altid virksom Mand, der aldrig skaanede sig selv eller sit Gods, hvor en Sag, der angik Fædrelandet, Kirken eller Livet i Almindelighed vakte hans Interesse. Han har rejst Hundreder af Mile før Jernbanernes Tid for at holde Møder, forfulgt og plaget af Præster og Politi.

Kærnesund og livsglad fandt han sig ikke ret hjemme blandt de stilfærdige Herrnhutter, men sluttede sig til den mærkelige Lægprædikant Christen Madsen fra Bregnør, der havde rejst en stærk og virksom religiøs Bevægelse paa Fyn. Efter hans Død blev Peder Larsen Sjælen i den fynske Bevægelse. Grundtvig gjorde tidligt et stærkt Indtryk paa ham, og da han først var vundet for den grundtvigske kirkelige Anskuelse, blev han dens ivrigste og utrætteligste Forkæmper; han har derved bidraget overordentlig meget til, at den danske Almues religiøse Liv fik et mildt og frisindet Præg.

Allerede under Frederik den Sjette greb han ind i vort offentlige Liv, han søgte Foretræde hos Kongen og gjorde ham betænkelig ved den paatænkte Alterbogsforandring, som Almuen ikke ønskede, og Biskop Münster maatte pakke sine Reformforslag sammen. I 1864 udtalte han sig i Spidsen for jyske Bønder mod en uværdig Fred, og efter Krigen talte han fra Raadhus-trappen paa Kolding Torv til Christian den Niende og formanede ham til at omgive sig med danske Mænd, som Folket kunde have Tillid til.

Paa sine Gaarde, indtil 1841 Skræppenborg, derefter Dons ved Kolding, samlede han Folk i Hundredevis til kirkelige og folkelige Møder, hvor han selv talte og sang for. Sangen fulgte med ham; hvor han var, maatte den lyde, i hans unge Aar var det mest Brorsons Salmer, senere Grundtvigs og Folkevisens Toner, som lød. Virksom og nøjsom havde han hele sit Liv Raad til at give, hvor han mødte Krav, der kunde vinde hans Hjærte; med kongelig Gæstfrihed bespiste han de mange Mennesker, som, ofte langvejsfra, søgte til Møderne i hans Hjem. Dybt religiøs, kærnesund og livsglad blev han en herlig Foregangsmand for danske Bønder mod dybere Forstaaelse, større Dygtighed og rigere Livsførelse.

Blandt de herrnhuttiske Pietister, der hørte til Peder

Larsen Skræppenborgs Kreds, var der en ung Kone, som hed Barbara Kristine Tietgen. Hendes Fader havde været Hvedebrødsbager i Odense og hed Jørgen Nielsen Wulf; han var død, inden Barbara fyldte to Aar, ligesom Moderen, Kristine Knudsdatter fra Hunderup. Morfaderen, kongelig Landinspektør Knud Nielsen, havde været en saa anset Mand, at der til hans Gravøl medgik ikke mindre end: 10 Kander Brændevin, 1 Tønde gammelt Øl, 22 Flasker Rødvind, 10 Kander Fløde, 5 Pd. Kaffebønner, 56 Pd. Oksekød, 8 Pd. Flæsk, 4 Grise, 1 kalkunsk Hane, 3 Par Ænder, 1 Par Kyllinger og 2 Lam.

Da Barbara Wulf havde mistet begge sine Forældre, blev hun opdraget hos sin herrnhuttiske Slægt i Christiansfeldt. Efter at være bleven voksen kom hun atter til Odense og blev her viet til Snedkermester Johan Friederich Tietgen i 1826. Snedker Tietgens Bedstefader, Peter Ulrich Tietgen, maa have været en meget driftig og dygtig Mand; som Forvalter var han kommet til Rygaard for at hjælpe Grev Adam Gottlob Moltke med at indføre Kobbeldrift i Stedet for Trevangssystemet, men snart blev han Forpagter ikke alene af Rygaard, men tillige af Glorup og Anhof. Af hans mange Børn var de fleste knyttede til Driften af de store Landejendomme.

Johan Friederich var som lille Barn sat i Pleje hos en Skolelærer i Sydfyn, og efter Konfirmationen blev han sat i Snedkerlære, hvor han havde det saa strængt, at han en Gang var ved at tage Livet af sig, men blev hindret deri af en tililende Svend. Han blev en dygtig Snedker og har til sin Tid haft tolv Dreng og Svende paa sit Værksted i Odense. De boede ved Enden af Pogestræde, Vest for St. Knuds Kirke, saa nær den, at Skyggen af Spiret kunde naa Huset, naar Solen stod i Øst. —

I dette Hus fødte Snedker Tietgens Hustru den 19. Marts 1829 en Søn, der blev døbt den 18. Maj i St. Knuds Kirke med Navnene

Carl Frederik Tietgen.

II.

Et Haandværkerhjem i de Dage havde et andet Præg end nu. Svende saavel som Drengene boede hos Mesteren, spiste ved hans Bord, delte hans Glæder og Sorger og deltog i Husets Fester, saaledes som Hostrup har skildret det i Genboerne. Børnene voksede op blandt alle disse Mennesker og lærte af dem baade ondt og godt, Raaheder og Fordomme, Æventyr og Overtro, Nøjsomhed og Pligtopfyldelse. Tietgen bevarede hele sit Liv Evnen til at omgaas jævnt og naturligt med Almuesfolk, ja han var maaske mest sig selv blandt dem.

Det var et strengt Liv at være Husmoder i et saadant Hjem. Indtægterne var smaa, ^{Men} Møndene mange og Arbejdet mangfoldigt. Barbara Tietgen maatte dertil i sit femtenaarige Ægteskab bringe ti Børn til Verden. Kun fire overlevede hende, tre Døtre og Carl Frederik, der lød Navnet Frits. Han ^hvar bleven vaccineret af Skarpretteren og fik et fortrinligt Helbred, som ingenting bed paa.

Frits elskede sin Moder, der med pietistisk Samvittighedsfuldhed røgtede sin Gerning uden at slaa af paa sine religiøse Krav. Faderen var en alvorlig Mand med aandelige Interesser. Da Dr. Kalckar kom til Odense som Lærer ved Latinskolen, var Snedker Tietgen Formand for en Forening, hvori Kalckar holdt religiøse Foredrag. Frits tjente sine første Penge som Bud mellem Medlemmerne.

St. Knuds Kirke var den Gang indbygget mellem Huse, hvoraf Guvernøren, Prins Christian Frederik, senere Christian den Ottende, i Tietgens Drengaar lod fjerne nogle, blandt andre en Gaard af Oluf Bagers. Maaske i den Anledning indeholdt Odense Skoleprogram 1837 en Redegørelse for Oluf Bagers Liv og Gerning. Den gamle Kirkes Indre var helt opfyldt af Kirkestole, der, ophængt mellem Pillerne, skyggede for de delvis tilmurede Vinduer. I det sparsomme Lys tog Vaabenmærker og Mindetavler sig endnu mærkeligere ud. Ligstenene fortalte om Riddere og Konger. Knud den Helliges Kiste blev, da den var fremdraget, opstillet i Sidekapellet. Kirken rummede derfor en egen Stemning, naar Frits om Søndagen sad der ved sin Moders Side, og Orglet bruste under de høje Hvælvinger. Fra sit Hjem kunde han se det mægtige Taarn over den gamle Latinskoles Tag, tidligt og sildigt, søgn og hellig trængte Kirken sig ind paa ham og fyldte hans Sind med Ærefrygt og Undren.

1835 udkom Æventyrene om Soldaten med Fyrtojet, store Klavs og lille Klavs, og Prinsessen paa Ærten, som Andersen havde hørt som Barn i Odense. Hans Fødested ligger næppe to Hundrede Alen fra Tietgens.

Opvakt og lærelysten sugede Frits Næring af alt, hvad han hørte og saa i Kirke, Hjem, paa Værksted og i Byen med dens mange mærkelige Gaarde.

En Gang havde han faaet at høre, at Regeringen bestræbte sig for at fremhjelpe Silkeavl i Danmark. Han gik straks i Gang med at udklække Silkeorme og havde snart alle Vinduer fyldte med sine Æsker og Morbærblade, som han hentede paa en Gaard et godt Stykke udenfor Byen. Det var hans første Forsøg paa at op-hjælpe dansk Industri.

Det kneb stadig med Udkommet for Snedker Tietgen. Da Pladsen som Vært i den adelige Klub blev ledig, søgte han derfor denne og fik den. Det var Moderen,

der skulde trække det største Læs, da Snedkeriet maatte fortsættes. For at dygtiggøre sig til at forestaa Madlavningen for de fine Herrer maatte hun gaa i Lære i Guvernørens Køkken.

Prins Christian var bleven Konge, og Kronprinsen, senere Frederik den Syvende, var bleven Guvernør. Tonen ved Hoffet var bleven en anden, og i den lille Bys Liv spillede, som naturligt er, dette Hof en betydelig Rolle. Kronprins Frederik var dengang skilt fra sin første Hustru, Frederik den Sjettes Datter, Vihelmine, og var ifærd med at indgaa Ægteskab med Caroline Charlotte Mariane af Mecklenburg-Strelitz.

For Barbara Tietgen var det en tung Gang at vove sig ind i Løvens Hule blandt Tjenerskabet, der jo, som Ordsproget siger, gerne følger Herren. Frits hentede hende om Aftenen, naar Taflet var endt. Han stod ventende i Gaarden og stirrede paa de oplyste Vinduer og ønskede, han havde Soldatens Fyrtøj, saa skulde der blive vendt op og ned paa den hele Verden. Men naar Moderen kom, glemte han sine Drømmerier. Haand i Haand fulgtes de lykkelige over hinanden til Hjemmet.

Klubben, som besøgte af Hoffets Kavallerer, Officerer og Embedsmænd samt de mere velstaaende Borgere, laa paa Vestergade ved Siden af Løveapotheket, skraas overfor den Gaard, hvortil Sagnet om Frederik den Andens Besøg hos Oluf Bager er knyttet. Familien flyttede derhen, Værkstedet blev i Bagbygningen.

Frits havde levet sine bedste Barndomsaar. — Der blev stillet for store Fordringer til Moderens Kræfter. Efter en dødfødt Datter gik hun selv bort den 28. April 1841.

Det var et Hjerteslag for den tolvaars Dreng. Han gik ude i Baggaarden og græd; de fine Herrer i Klubben skulde ikke se hans Sorg. Fra dette Øjeblik begyndte han at øve den Kunst, hvori han skulde blive

en Mester, den at skjule sine Følelser. Moderen, der var sunken under Byrden af Arbejde og Barnefødsler, kom til at staa for ham som en Martyr. I den sværmeriske Kærlighed til hende gav Tidens romantiske Drag sig Udtryk hos den stille noget indesluttede Dreng, hendes Minde fæstnedes i hans Sind saa dybt, at det aldrig udslettedes og selv i hans travleste Tid kunde fremkalde blide Stemninger og farve hans Tale og Handling. Denne Følelse uddybedes yderligere, da Faderen, der i sin Stilling som Klubvært ikke kunde undvære kvindelig Medhjælp, giftede sig igen efter halvandet Aars Forløb. Frits kunde ikke forsone sig med denne Utroskab, og hele Livet havde han vanskeligt ved at forstaa, at Folk giftede sig igen.

I Odense Avis stod følgende Digt:

Til F. Tietgen, Odense.

Ja, det er sørgeligt, naar Moder gaar
 fra Hus, hvor der er mange Smaabørn inde.
 Hvert Værelse saa klamt og ensomt staar,
 og Tagets Fløj gaar vildt for alle Vinde.
 Det er et sort, et grufuldt Øjeblik
 for ham, der staar med Børnene tilbage.
 Ej ændser Venners Haandtryk han og Nik,
 ej at Kanalens Skibe sorgfuldt flage.

Paa Kisten stirrer han; paa Kisten, som
 indslutter tæt hans Ungdoms Drøm og Tanker,
 hans Manddoms dyrebare Helligdom;
 paa denne Kiste er det, at han banker.
 Bank ej, den Nøgle har kun Gud i Hænde,
 kun han har Lygten til den dunkle Nat,
 men sænk den Kærlighed, Du har til hende,
 ned over dem, hun har Dig efterladt!

CARL BAGGER.

Snedkermester og Klubvært J. F. Tietgen.

III.

I Klubben maatte Frits hjælpe sin Fader med, hvad der forefaldt. Han har saaledes ofte været Markør ved Billardet. Guvernøren kom af og til i Klubben, og Drengen fik en Lejlighed til at se den fine Verden i Skjortæærmer, som nok kunde give ham Stof til Menneskekundskab, men næppe har højnet hans Respekt for de Fine, paa samme Tid som det dog nærede hans Ærgerrighed. Hos en Dreng med gode Evner, hvis Følsomhed er skærpet ved religiøs Paavirkning, vil de smaa Ydmygelser, som tilføjes af Ubetænksomhed eller Raahed under Udøvelsen af en saadan Gerning, let afsætte Ar. Den Blanding af eftertragtende Beundring og Følelse af egen Overlegenhed, som let fødes hos begavede Drengene under saadanne Forhold, giver Næring for en sygelig Ærgerrighed. H. C. Andersen flygtede fra Odense for at blive berømt ved sin Sang og Dans. Carl Frederik Tietgen var ganske umusikalsk, og hans Forstand for nøgtern til, at han lod sig lede ind paa de Veje; men uden Følger blev dog næppe denne Tid for ham. Der var noget ved de fine Manerer, han følte som uopnaaeligt, og som netop derfor vakte hans Beundring og Misundelse.

Saadanne fine Fornemmelser har rimeligvis været medvirkende, da han valgte Manufakturfaget, og ikke den almindelige Købmandsforretning, som Indledning til sin Livsbane.

Realskolen i Odense blev ledet af en Kandidat Lassen, senere Rektor i Kolding. Det var en udmærket Skole, som førte sine Elever frem til Optagelsesprøven ved den militaire Højskole i København og derfor lagde særlig Vægt paa Sprog og Mathematik. I denne Skole blev Frits sat. I Reglen noget indesluttet holdt han sig for sig selv, men hans naturlige Livlighed

kunde dog af og til bryde igennem og give sig pudsige Udslag. Saaledes kom han en Dag ridende ind i Klassen paa en stor Hund til megen Glæde for Kammeraterne, men Læreren, der ikke havde samme Fornøjelse deraf, lod ham sidde over hver Dag i en hel Uge, hvorved Fader Tietgen blev bekendt med Historien, og Frits fik den Tugtelse, som en Fader, der elsker sin Søn, skylder ham i saadanne Tilfælde. Frits var blandt de dygtigste i Skolen, og Faderen vilde gerne have ham til at følge Kammeraterne ind paa den militaire Højskole, men han skal have svaret, at han ikke havde Evnen til at lystre. Til at føre Sønnen frem ad »de Danskes Vej til Ros og Magt« i det nittende Aarhundrede, Universitetet, havde Faderen ikke Raad, og han kom da i Lære hos et af Klubbens Medlemmer, Jürgensen, den største Manufakturhandler i Odense.

Butikken laa paa Vestergade skraas for Klubben. Læretiden var fastsat til fem Aar. Frits maatte øve sig i Taalmodighed og Lydighed; det var en streng Skole dengang at være Læredreng. En Købmandsbutik blev aldrig opvarmet, det gav Frost i Hænderne og i Ørene, de bar Mærke deraf hele Livet. Den yngste Dreng maatte gøre Butikken ren, pynte Vinduer og efter endt Dagværk sidde oppe og vente paa Principalen, til han kom hjem fra Klubben, for at hjælpe ham i Seng, hvad der ikke altid var saa let, da han var en stor og svær Mand. En Lindring for alle Handelsbetjente og Læredrenge var det, da Christian den Ottende i 1845 indførte Lukning af Butikkerne under Kirketiden, og Frits gav sin Glæde Luft i et Digt, hvoraf følgende Strofer er bevaret i en Kammerats Erindring:

Forordningen om Helligdag!
 Vih! Vih! bom bom!
 Er rigtig efter Kræmmer-Smag
 Vih! Vih! bom bom!

Før gjorde han saa mange Sving,
 nu kymrer han sig om ingen Ting.
 Vih! Vih! bom bom!

Hr. Petersen! hvad er dog det? En Daler straks af Kassen sprang.
 Vih! Vih! bom bom! De fik en Næse nok saa lang.
 De solgte Pigen Bobbinet, Vih! Vih! bom bom!
 Vih! Vih! bom bom!

Det var en stor Forretning, hvor der var meget at lære, og Frits var en lærvillig Elev. Fra Skolen havde han et godt Grundlag. I Fransk var han saa dygtig, at da nogle Officerer en Dag i Butikken gav sig til at tale Fransk for at være uforstaaede, kunde han forbyse dem ved med flydende Tungefærdighed at slaa ind i samme Sprog. Han søgte stadig at udvide sine Sprogkunderskaber ved Læsning af de udenlandske Blade, som holdtes i Klubben. Engelsk øvede han sig i ved at tale med Skipperne, og han tjente en Gang en Femdaler-seddel ved at oversætte en Advarsel mod Smugleri, som i tre Sprog skulde opslaaes paa Toldboden. De to andre Sprog, Tysk og Fransk, besørgede Bogholderen. Denne Mand, som hed Colling, havde ført et meget æventyrligt Liv og set meget af Verden. Hans Moder var fransk, hans Kone Portugiserinde. Under Københavns Bombardement havde han, som Livjæger, deltaget i Udfaldet og dræbt en engelsk Officer. Flere Gange havde han haft selvstændig Forretning, men han var en daarlig Husholder og var nu havnet som Bogholder hos Købmand Jürgensen i Odense. Med usædvanlige Kundskaber i alle Handelsvidenskabens Grene forbandt han en sjælden Evne til at lære fra sig, og Frits greb ikke alene enhver Lejlighed i den daglige Forretning til at lære, men ofrede gerne sin sparsomme Fritid, naar den erfarne og vidtberejste Colling vilde hjælpe ham med Sprog og handelsvidenskabelige Sager.

Frits gennemgik i disse Aar alle Trin og lærte fra Grunden Forretningsgangen, som den var hos en dansk Købmand. Han lærte at kende den danske Handelsstands Afhængighed af Hamborg, Toldlovenes Urimeligheder og

det indenlandske Omsætningsvæsens Ufuldkommenhed. Mangelen af lettere Former for Pengeomsætning følte saa stærkt, at man i Odense var i Gang med at oprette en Privatbank. Kammerherre. Sehestedt Juul, der var Medstifter, boede paa den Tid i Klubhusets Stueetage. I den unge Handelslærling fandt han en ivrig Interesseret, og han underholdt sig ofte med Frits om Handels-spørgsmaal og Pengeomsætningssager.

Fyns Diskontokasse blev aabnet 1846, og Odense blev saaledes den første By i Danmark, der fik en privat Bank, ligesom den siden var den første af alle danske Byer, der fik Sparekasse, Gas, Vandværk og Elektricitet.

Tietgens Opmærksomhed blev derved henledet paa den Art Virksomhed, og han søgte at skaffe sig al den Kundskab om Bankforhold, som det var ham muligt at samle uden Adgang til noget Bibliothek. Hans Læretid var af stor Betydning for hans senere Liv. Han blev i den opøvet i Orden og Punktlighed og en Sans for de smaa Ting, som Manufakturfacet er særlig egnet til at fremelske. Endnu da han var bleven en berømt Mand, kunde han aldrig taale at se et sammenkrøllet Papir eller henkastet Stykke Sejlgarn, uden at Fingrene kløede paa ham for at glatte Papiret og folde det ordentlig sammen eller tage Sejlgarnet op. En Menneskealder senere havde han en Sommerdag Besøg af en Odensemand med Familie. Ved Middagsbordet kaldte Tietgen en af Sønnerne hen til sig og sagde: »Lad mig se, hvad det er for Knapper, Du har i Din Trøje?« Hans skarpe Øje havde opdaget, at Drengen havde nogle Knapper i sit Tøj, som i hans Læretid havde skaffet ham megen Ærgrelse, fordi han hvert Aar havde maattet tælle dem op ved Aarsopgørelsen; ingen vilde købe dem, de var for gode, og derfor for dyre. Nu lykønskede han Drengen til Knapperne og sin Eftermand i Forretningen til, at han endelig var bleven af med dem.

Odense var i de Aar optaget af Begivenhederne ved Hoffet. Kronprins Frederik var, efter faa Aars Ægteskab, for anden Gang bleven skilt fra en Gemalinde, og den forhenværende Balletdanserinde, Louise Rasmussen, havde indtaget hendes Plads ved Hoffet og gjorde sig snart gældende i alle Forhold. En Skolekammerat af Frits Tietgen var i Lære paa Løveapotheket ligeoverfor, hvor Provisoren havde sat et helt Efterretningsvæsen i Gang, saa Apotheket var Midtpunktet for al By-sladder, der under disse Forhold steg højt over dagligt Vande. Samme Kammerat havde en Gang indladt sig paa at spille »Lou« med nogle Officerer og var i stor Vaande, da han havde tabt mere end sin nylig udbetalte Maanedsløn. Da Frits Tietgen paa sin Vej til Klubbens Læseværelse kom igennem Stuen, henvendte Kammeraten sig i sin Nød til ham om Hjælp, og efter en alvorlig Irettesættelse gik han ind paa at hjælpe. Det lykkedes virkelig Tietgen, ved den Ro, Tænksomhed og Koldblodighed, hvormed han spillede, at vinde saa mange Penge, at han kunde redde Vennens Ære. Saa forlod Tietgen Kammeraten med de Ord: »Hvor man har haft sit Nederlag, skal man ogsaa have sin Oprensning.«

Der var Lejlighed nok i Odense til at komme paa Afveje, men blandt det meget gode, Colling havde lært Tietgen, var ogsaa den Leveregel: »Søg kun Omgang med dem, som du kan lære noget af.« Den blev ham en Rettesnor for de Kredse, han søgte.

Da Historien med Hazardspillet foregik, var Tietgen kommen af Lære. Købmand Jürgensen var død, og Raadmand Boesen, som havde overtaget Forretningen og Tietgen med den, skænkede ham Resten af Læretiden. Hans Hu stod til England.

De nationale Rystelser havde fremmet Bestræbelserne for at frigøre Danmarks Handel fra den Afhængighed

af Hamborg, hvori den ved Tidernes Ugunst var kommen. Oprettelsen af Diskontokassen i Odense var et Skridt i den Retning. Opmærksomheden blev mere og mer henvendt paa England, hvor Korntolden var hævet og Markedet aabent for det danske Landbrug. Den unge Tietgens Haab stod derfor til England, men han havde ingen Penge og maatte vente paa Lejlighed.

En dansk Mand, Erhard Hald, var Deltager i Handels-
huset »Hald og Rahr« i Manchester. Mr. Hald søgte en ung dansk Mand til sit Kontor, og under hans Ophold i Odense blev Tietgen forestillet for ham af Direktøren for Diskontokassen. Hald syntes godt om Tietgen, og han fik Pladsen.

Den unge Tietgens Mod og Livslyst svulmede. Ivrig optaget som han havde været af sit Arbejde og sine Studier, var han dog hverken bleven tør eller træt, og inden han forlod Danmark, havde han fæstet sin Brud.

En Fætter af hans Fader ejede Herregaarden Tidselholdt. Allerede som Barn havde han været hyppig Gæst der i sine Ferier. I Læretiden var det ikke saa let at naa derud. Gaarden ligger ved Langelandsbelt, og vilde han derud, maatte han gaa. Endnu paa sine gamle Dage kunde han sige, at aldrig havde nogen Mad smagt ham, som den Æggekage han fik i Kværndrup Kro, naar han bedede paa Vejen til Tidselholt. Paa Herregaarden var en Datter, som hed Laura, hun blev Prinsessen i hans Livs Æventyr. Det bløde, følsomme, ja romantiske i hans Natur, Arven efter Moderen, forstod han i det daglige at gemme bort allerede den Gang, men her brød det igennem.

Hos Laura Jørgensen genfandt han sin Moder, saaledes som han bar hendes Billede i sit Hjertes Helligdom, genopstaaet, straalende af Ungdom og Friskhed. Hun blev hans Livs bedste Ven, en af de kloge Jomfruer,

der holder Olie paa Lampen, saa den hellige Ild aldrig slukkes.

Deres Forlovelseskys blev hørt af en Gartnerdreng, der straks skyndte sig at meddele sin Oplevelse i Borgestuen, hvad der skaffede ham et ordentligt Ørefigen af Svigerfaderen. Mange Aar efter meldte han sig hos Etatsraaden med en Fordring for Svie og Smerter, og Tietgen gav ham en Husmandslod i Fæste paa sin Gaard, Strødam ved Hillerød.

IV.

Den 29. Januar 1849 rejste Tietgen over Hamborg og Køln til England. Kongen af Hannover vilde ikke tillade Nattog, saa Rejsen varede fem Dage, trods Jernbanen.

Det første kendte Ansigt han saa i den fremmede By, Manchester, tilhørte en tysk Handelsrejsende. Paa hans Spørgsmaal om, hvad Tietgen skulde have i Løn, maatte denne svare, at det først senere skulde bestemmes, hvorpaa Tyskeren udbrød: »Ein blöder Hund wird nimmer fett.« Saadanne Ordsprog bed sig fast i Tietgens Huskommelse og faldt ham senere i Livet let paa Tunge. I ungdommelig Iver for at komme ud i den vide Verden havde han ikke betinget sig nogen Løn. Tyskerens Spørgsmaal og Forundringsudbrud vakte ham med et Ryk til Forstaaelsen af, at Manchester var ikke Æventyrets Land, men Forretningslivets fornemste Værksted, den fri Konkurrences Vugge.

Manchester var det rette Sted. En Handels- og Fabriksby med Forbindelser over den hele Jord, med en Virksomhed, saa Himlen sortnede under Røgen af de talrige Skorstene. Tenene snurrede; vævede Stoffer og Smedevarer af alle Slags bragtes ud herfra over alle

fem Verdensdele. Unge Mænd fra alle Lande mødtes her for at lære. Gennem ovenomtalte Tysker kom Tietgen i Forbindelse med en Del af de unge tyske Handelsmænd og følte snart, hvor meget de havde forud i Kundskab for ham; men det sporede kun hans Kappelyst. Her var en Omgang, hvoraf han kunde lære noget. Da han blev bedre kendt, skaffede han sig ogsaa Adgang til engelske Kredse, ja lærte sig endog Latin, fordi dannede Englændere som oftest kan dette Sprog og jævnlgt anvender det i deres Tale.

Manchester Handelsstand var lysvaagen, foretagsom, levende interesseret for økonomiske og politiske Spørgsmaal. Det Kontor, hvori Tietgen arbejdede, havde, mørkt og snævert som det var, tilhørt Robert Peels Fader og laa ligeoverfor Familien Gladstones Kontor. Richard Cobdens Forretningskontor var ogsaa i Manchester. Hans vældige Kamp for Frihandelen havde netop sat Frugt i Korntoldens Afskæffelse, og den engelske Handelsstand rustede sig til sin Verdenserobring under den frie Konkurrences Banner. Manchesterskolen har man kaldt den handelspolitiske Lære, som her kom til Orde, og som i en Menneskealder beherskede den økonomiske Videnskab. Bankvæsenet var højt udviklet i England. Lige ved Siden af Hald & Rahrs Kontor laa en stor Bank, og Tietgen havde daglig Ærinder der og fik saaledes en Lejlighed til at gøre sig bekendt med Formerne for den Virksomhed, han gennem Bøger havde søgt at trænge ind i. Med sit skarpe og opmærksomme Øje, sin hurtige Opfattelsesevne og paagaende Undersøgelse blev han snart klar over dette moderne Omsætningsredskabs Love og Betydning for Handel og Vandel. De engelske Forhold var efter hans Smag. Han antog engelske Vaner og anlagde engelsk Snit i Klæder og Væsen, skabte sig den Maske, som han senere saa godt forstod at bære.

Den absolute Adskillelse mellem Hjem og Forretning, mellem Hellig og Søgn tiltalte hans Ordenssans og blev ham en Vane. »Jeg har aldrig haft Tid til at være uordentlig,« yndede han senere at sige.

Trods al denne Travlhed fik han dog Tid til at læse Shakespeare, Carlyle og meget andet; og det verdensomfattende i det engelske Forretningsblik lærte ham at se stort paa sit Kald. Manchestertiden blev hans Skole for Livet. Han lærte at udnytte sin Tid, en Kunst, hvori han vandt et sjældent Mesterskab.

Da Tietgen havde levet sig godt ind i Forholdene og var bleven bekendt med den hele Forretningsgang, sendte Firmaet ham som Rejsende til Skandinavien og Nordtyskland. Jævnlig gjorde han nu Rejser i disse Lande. Med en Jægers Sporsans opdagede han alle Muligheder for Virksomhed og Omsætning, lærte en uhyre Mængde Mennesker at kende i alle tre nordiske Riger og langt ned i Tyskland. Der var endnu paa det Tidspunkt saa godt som ingen Jernbaner i Norden, saa Rejserne maatte gøres med Post. Tietgen rejste gerne om Natten og var da lidet oplagt til at høre paa tilfældige Medrejsendes Snak. Engang rejste han gennem Jylland med en Forpagter af Østersfiskeriet, der plagede ham med sine Pralerier og Familiehistorier. Tietgen svarede kort og affejende, og Manden, som følte sig stødt, sagde da: »Naa, naa, unge Mand, ikke saa rask, jeg er en meget rig Mand.« Tietgen viste ham sin Haand med Forlovelsesringen og sagde spidst: »De ser, jeg er forlovet, kan jeg saa faa Fred.«

I Fredericia søgte han en Gang nogle tidligere Skolekammerater op, de var i Krigen bleven forfremmet til Kaptainer og følte sig ikke smigret ved Besøget. Tietgen undrede sig, han vilde ikke bytte Stilling med dem og havde allerede Oberstgæge. Den Art af dum Overlegenhed giver Ærgerrigheden Spore, det bliver en Vellyst

at kunne sejle Storsnudetheden agter ud og se den forvandet til Misundelse.

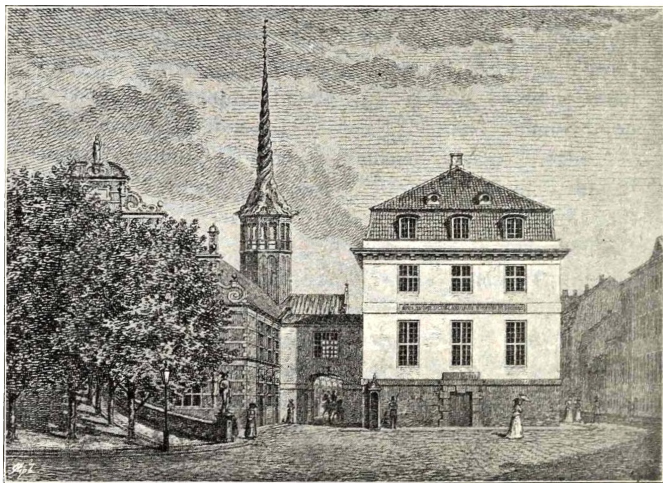
Tietgen skaffede sig ved disse gentagne Rejser en meget værdifuld Indsigt i de nordiske Landes Handels- og Erhvervsforhold og et indgaaende Kendskab til de personlige Kræfter, hvormed der kunde og maatte regnes. En Kundskab, der sparede ham for den Fejl, som fremragende Mænd saa ofte begaar, den at overvurdere de Kræfter og Midler, hvormed de skal arbejde. Han forstod, at Danmark var ikke England, og at engelske Tanker og Ideer ikke umiddelbart kunde overføres i dansk Forretningsliv. Han forstod, at økonomiske Tankeformer og Virkeformer, som den frie Konkurrences, kun har Gyldighed under visse Forudsætninger og ikke er uomtvistelige Naturlove for menneskeligt Samfundsliv.

Længere og længere var hans Ophold i Danmark efterhaanden blevne, han besluttede sig derfor til at tage fast Bolig i København. Med Storsyn paa Forholdene forenede han en forbavsende Sans for smaa Ting. »Der gives ingen Bagateller,« kunde han sige. Købmandens Hverv var for ham et Ideal. »Tjener man ikke en Ide, da vil Modet til Handling svigte i det afgørende Øjeblik.«

Fra Ørsted til Estrup.

1855—1875.

Før Krigen.

Børsen og Banken.

I.

DA Tietgen i 1855 tog fast Bolig i København, havde den halvandet Hundrede Tusinde Indbyggere, der boede tæt sammenpakkede inden for Volde og Grave.

Embedsstanden var, som Dannelsens Bærere, ledende; Theater og Kunst Hovedinteresserne. Borgerstanden

havde endnu ikke rigtig faaet gnedet Søvnen af Øjnene efter Enevældens lange Formynderskab. Haandværk og Handel var bundne i Lavstvangens Lænker. En selvbevidst Arbejderstand var endnu ikke født. Men Grundloven havde sat Skel mellem Fortid og Fremtid. Tilbagegang var umulig. Ny Samfundslag var kaldet til Deltagelse i Rigets Styrelse. Det knagede og bragede i det gamle Samfund, hver Gang den ny Tid sprængte et af de Baand, der havde knyttet det sammen.

De statspolitiske Forhold var fortvivlede. Den nye Tid havde maattet vedgaa Arv og Gæld i Enevældens Dødsbo, og Trearskrigen havde ikke afgjort Strids-spørgsmaalene, kun stillet dem paa en ny Maade. Spørgsmaalet om Sønderjyllands Forhold til Danmark og Holsten var fra at være indenrigsk bleven evropæisk. Stormagterne havde garanteret Helstaten og Prins Christians Tronbestigelse. Men Stormagterne saa skævt til Junigrundloven og vilde ikke for nogen Pris have den indført i Hertugdømmerne. Den gamle Tids Statsmænd forløftede sig paa Rigsforfatningen. J. A. Hansen og Bondevennerne havde Befolkningen med sig, naar de hindrede ethvert Forsøg paa at naa frem ved Indskrænkninger i den almindelige Valgret. Ministeriet Ørsted faldt sidst i Aaret 1854.

Det nationalliberale Embedsparti, som derefter fik Magten, beherskede Stemningen i København. Man kendte hverken Bønder eller Udland og undervurderede Modstanden. De manglede Virkelighedssans, tog Ønsker for Kendsgerninger og sang gladelig om »Leddet, som var i Lave« og om »det frie mægtige Norden«, der skulde »føre til Sejer Folkenes Sag«. — 1864 blev det danske Folk vækket fra Drøm til Virkelighed.

I 1855 var der Opgang i Handel og Vandel, Guldet fra Californien og Australien havde sat Sving i Verdenshandelen. Englands Industri gjorde Kæmpeskridt

fremad, og det danske Landbrug bød sine Kornvarer frem. Krimkrigen drev Priserne i Vejret, 8 Rdl. for en Tønde Rug, 13 for en Tønde Hvede; det gav Købmanden Mod og Bonden Penge.

Den af alle Nationer forhadte Øresundstold, som havde skaffet os selv saa megen Ulejlighed, skulde endelig hæves. De søfarende Nationer var gaaet ind paa at afløse den med en Sum af 30 Millioner Rigsdaler. Statskassen var for første Gang i Aarhundreder meget velhavende. Øjeblikket var gunstigt for Københavns Handelsstand, det gjaldt om at udnytte det.

Men Enevældens faderlige Omsorg havde sløvet Borgernes Sans for offentlige Anliggender og vænnet dem til at vente alt af Staten. Skærmet bag Voldene var deres eneste offentlige Interesse at værne deres Privilegier, som da Snedkerne lagde Proces an mod Tømrrerne, fordi de gav sig til at lave Ligkister i Koleratiden, da Snedkerne ikke kunde overkomme det. Vægteren vaagede over Byen om Natten og angav Tiden til at gaa i Seng og til at staa op. »Vær god og snild, vogt Lys og Ild,« sang han; »og skete det, at nogen ikke havde vogtet Lys og Ild, og der blev Ildebrand, saa blev hele Byen kaldt paa Benene ved Trommehvirvel i Gaderne og Klokkeklemt fra Kirketaarnene. Borgerne maatte slæbe Vand sammen til Sprøjterne i smaa Tønder, der skulde ligge fyldt for hver Mands Dør. Trods frygtelige Erfaringer var man endnu ikke kommen videre, indtil Koleraen i 1853 bortrev henved 5000 Mennesker og satte en saadan Skræk i Blodet paa Borgerskabet, at det vaagnede af sin Dvale og tog fat. Der var nok at gøre. Alle Byens Forhold var middelalderlige, den havde intet Vandværk, og der var ikke et eneste underjordisk Spildevandsafløb. Dybe Rendestene skilte For-
tov fra Kørebanens usle Brolægning; osende Tranlamper formaaede intet overfor Aftenens Mørke, der bredte sin

skærmende Kaabe over Drukkenskab og Uvornhed. Rejsende maatte endnu benytte Diligencen, der rullede ud fra Postgaarden paa Købmagergade. Jernbanen gik kun til Roskilde. Stationen, en lang, lav Træbygning, laa paa den anden Side Stadsgraven udenfor Vesterport, der var saa snever, at et Ligtog eller en Afdeling Soldater spærrede al Færdsel. Nogle faa tunge og skumle Omnibusser holdt en sparsom Forbindelse vedlige med Frederiksberg, der ikke havde flere Beboere, end København mistede i Koleraaaret. Broernes regelmæssige Bebyggelse var nylig begyndt, da Grænsen for det Bælte, som af Hensyn til Fæstningen var underlagt Militairvæsenets Bestemmelser, blev flyttet fra Linien Pilealle, Falkoneralle, Jagtvej, ind til Søerne.

I Handelsstanden var der dog bevaret nogen Overlevering fra lysere Tider, og flere Handelshuse drev større Forretninger. Handelsforbindelserne paa Vestindien, Grønland, Island, Færøerne og England dannede Grundlaget. Men saa godt som al Søhandel førtes i hele Ladninger; der hørte stor Kapital og helst egne Skibe til for at være med. Det almindelige Opsving og Dampskibenes Konkurrence krævede nye Former, bedre Forbindelse og mere betryggende Pengeomsætningsforhold.

Nationalbanken var det eneste større Pengeinstitut i København. Midt i Fyrreerne var dens Sedler blevne indløselige mod Sølv. Men dens Forretningsførelse var meget forældet og ganske hensynsløs overfor de Handlendes Behov. To Gange om Ugen kunde man indlevere Veksler, som skulde omsættes; hvis Vekslerne opfyldte Bankens mange Betingelser, havde man Haab om at faa en Del af dem omsat i Penge næste Dag, hvor mange, beroede paa Bankbestyrelsen og kunde ikke forud beregnes. Hele Skandinaviens Handelskredit hvilede paa Hamborg; ikke alene de større Handlende men en Mængde Banker og Købmænd i Købstæderne nød en udstrakt Kredit.

Børsens ledende Mænd ønskede at faa dannet en Privatbank, der kunde omsætte Købmandsvekslerne og frigøre de Enkelte og Handelen fra Afhængighedsforholdet til Hamborg ved at knytte vor Pengeomsætning nærmere til England, hvis Vareomsætning med Danmark var i stadig Fremgang. Dog endnu savnede man Manden, der kunde og vilde paatage sig denne nye og ansvarsfulde Opgave.

Da meddelte Vekselmægler E. Lorenzen en Dag Etatsraad Broberg, at en ung Købmand C. F. Tietgen under en Samtale om den nye Bank havde ytret, at hvis han havde været dobbelt saa gammel, kunde han have havt Lyst til at søge Direktørpladsen i den nye Bank.

Tietgen var dengang 28 Aar og havde været Grosse-
rer i København et Aarstid. Foruden sin Kommissions-
virksomhed for »Hald og Rahr« drev han Forretning for
egen Regning og havde forsøgt sig i forskellige Retnin-
ger, uden dog at have haft Held med sig. Ved en
større Leverance af Jerntraad til den danske Statstele-
graf, var han kommen i Forbindelse med Telegrafbe-
styrrer Faber, et Forhold der blev af megen Betydning
i hans Virksomhed. Han havde en stor Evne til at
vinde Mænd, som han kom i Berøring med, og han
søgte stadig at øge Kredsen. Hans Mod og Iver gav
sig i de Aar tilkende ved de Ofre, som han bragte for
at drage Fordel af Kryolithen, et Mineral, som dengang
kun var kendt af nogle faa Videnskabsmænd. Først
langt senere skulde det ved Professor Julius Thomsens
Hjælp lykkes at gøre dette grønlandske Klenodie frugt-
bringende; men Tietgens Spejderøje viste sig allerede
her ivrigt optaget af at søge nye Emner og nye Veje
for dansk Industri og Handel.

I 1855 havde han ægtet sin Ungdoms Elskede, Laura
Jørgensen. De boede i deres første Ægteskabsaar i

Frederiksberg Allé. Tietgens Kontor var paa Hjørnet af Vimmelskaflet og Klosterstræde.

Her fik han en Dag Bud, at Børsens Næstformand, Etatsraad Broberg, vilde sætte Pris paa en Samtale med ham. Han havde ikke et Øjeblik tænkt sig Muligheden af at komme i Betragtning, ung og ukendt som han var; men det var netop Brobergs Mening at udforske, om Tietgen, der saa rask havde ytret Lyst til Direktørposten, ogsaa havde Evner og Forudsætninger dertil. Han anstillede derfor en fuldstændig Eksamen over ham i Bank- og Pengeomsætningsforhold, og den faldt saa godt ud, at han bad Tietgen om Tilladelse til at forestille ham for Bankens Stiftere. Ved sin Viden, sin Klarhed, sit Liv vandt Tietgen disse Herrers Tillid og blev antaget til Direktør. Det er Brobergs Ære, at han opdagede Tietgens fremragende Evner og mod al dansk Skik og Brug lagde den store Opgave i en ung Mands Haand.

Sjældent har vel Manden været bedre skikket til sit Hverv. Hans Kundskaber var selverhvervede, de var maaske i mange Henseender mangelfulde, men det, han vidste, forstod han tilbunds, og han ophørte aldrig at forøge sin Viden og Indsigt. Hans ganske ualmindelige Hukommelse gjorde ham det muligt at ophobe et Arsenal af Kendsgerninger, der altid var i Orden og stod til hans Raadighed; og han formaaede med en Viljeanstrengelse i et Klarsyn at overse alle Kendsgerninger, som kunde belyse en Sag, og at gribe det belejlige Øjeblik. Han havde Mod til at tage en Beslutning, Vilje til at gennemføre den, et Jernhelbred og en enestaaende Arbejdsevne.

II.

Privatbanken aabnede sine Lokaler paa Amagertorv den 2. November 1857; det Aar, da Øresundstolden

ophørte, Københavns Styrelse fik en ny Ordning, Loven om Næringsfrihed blev vedtagen, og Gaslygterne blev tændt; da den store Verdenskrise, der fra Amerika som et fremfarende Uvejr drog hærgende hen over London og Hamborg, i Aarets sidste Maaneder trak sine sorte Skyer sammen om København, truende med Død og Ødelæggelse.

Under Liberalismens Banner havde man i »den fri Konkurrences Navn stræbt at løse alle Baand, der hæmmede Handel og Vandel. Guldfundene i Australien og Kalifornien havde skaffet Pengemidler og hidset Fantasien. Krimkrigen havde drevet Priserne op til ukendte Højder. Foretagender af alle mulige Arter var fremblomstrede, Kredit over en lav Sko givet, taget og misbrugt. Saa kom Tilbageslaget.

Krimkrigen var endt, og Priserne faldt lige til Halvdelen. Omsætningen standsede. Betalingsvanskelighederne meldte sig, og Falliterne begyndte. I Amerika standsede mere end 600 Banker i Løbet af Oktober Maaned. I London steg Renten over 10 Procent. Penge var ikke til at skaffe. Parlamentet maatte gribe ind og bemyndige »Bank of England« til at udstede Sedler langt udover den fastsatte Sikkerhedsgrænse. I Hamborg steg Renten fra Dag til Dag; men i København, hvor man havde været vant til forbigaaende Betalingsvanskeligheder i Terminerne, troede man ikke paa nogen Fare.

Den 24. November skrev Berlingske Tidende: »Vi maa være glade, meget glade over, at Tilstanden paa vor Børs er langt bedre end i Udlandet.« — Men den 1. December læste Københavnerne i deres Morgenberlinger følgende Telegram med fede Typer: »Bevægelsen og Forskrækkelsen her i Hamborg er ubeskrivelig, i Morgen venter man Suspensioner.« Da kom den sande Tilstand for en Dag.

Som tidligere berørt, hvilede den danske Handelsstands Kredit saa godt som udelukkende paa Hamborg, hvor, foruden mange andre Huse, navnlig Pontoppidan havde givet udstrakt Kredit til danske Købmænd og Banker, hvorefter der var opstaaet en Del, særlig i Jylland. Pontoppidan var dertil Nationalbankens Kommissionær og gjorde Forretninger for de danske Finanser. Derfor slog nu Trygheden pludselig om til raadvild Forfærdelse. Alle Omsætninger standsede, Varer kunde ikke sælges, Penge ikke købes til nogen Pris, og Betalingsstandsninger og Falliter begyndte, ja det saa for Alvor galt ud.

En saadan Krise truer alle dem, der har givet eller modtaget Kredit, enhver, der skal betale Penge og ikke har dem liggende i sit Pengeskab i Kontanter. Dens Virkninger strækker sig langt ud over de usolide Forretningsmænds, langt ud over Købmændenes Kreds og kan afstedkomme uberegnelige Forstyrrelser og Ulykker. Derfor griber de store Banker, ja Staterne, ind, som Parlamentet i England, for at redde, hvad reddes kan. Men den danske Finansminister betragtede Sagen som sig uvedkommende, og Nationalbanken var selv stærkt angreben.

Samme Dag, som Telegrafan havde meldt om de fortvivlede Forhold i Hamborg, besluttede Børskomiteen at andrage Regeringen om Statshjælp til Nationalbanken, for at denne Bank kunde yde Handelsstanden en nødvendig Støtte.

Nationalbanken havde sidst i November sendt to Tillidsmænd, D. B. Adler og Edv. Hvidt, til Hamborg for at varetage dens Interesser. Den 2. December havde 41 Huse benyttet en af Senatet givne Bemyndigelse og stillet sig under Senatets Administration, og samme Dag meldte Pontoppidan til København, — at næsten alle danske Huse var falden, — at de danske Provinskøbmænd ikke mere kunde sende Penge, og at han selv kun

mægtede at betale, hvad der forfaldt inden den 8. December, men heller ikke mere; og idet han vedlagde sin Status, der udviste en Formue af 600,000 Mark Banko, anmodede han Finanserne og Nationalbanken om et Forskud paa en halv Million Mark Banko og foreslog dem at indsætte to Administratorer, uden hvis Samtykke han ingen Afgørelser maatte træffe.

D. B. Adler, der endnu var i Hamborg, støttede Pontoppidans Anmodning ved et Telegram til Nationalbanken, og han tilføjede, at Handelsstanden i Nødstilfælde maatte tvinge Regeringen. Telegrammet endte med de Ord: »Hold København mindst *en* Dag.«

Finanserne havde, den Gang de modtog Pontoppidans Forslag, 60,000 Mark staaende hos ham. Disse Penge var opsagt til Udbetaling den 7. December. Møntdirektøren i Altona, M. Levy, havde imidlertid gjort Finansministeren opmærksom paa, at Udbetalingen i allerhøjeste Grad vilde skade Pontoppidan, i Særdeleshed fordi det ikke vilde blive nogen Hemmelighed, at det danske Finansministerium havde unddraget Pontoppidan sin Støtte. Finansministerens Svar var en Ordre til Levy om at inddrive de 60,000 Mark med alle til Raadighed staaende Midler. Nationalbanken svarede, at man havde henvendt sig til Finansministeren om Hjælp; og fik Banken denne, kunde der blive lidt til Hjælp ogsaa for Pontoppidan, men om en halv Million kunde der ikke være Tale. — Pontoppidan svarede herpaa, at hvis han ikke fik Hjælp, vilde han være nødt til at standse sine Betalinger Mandag den 7. December og spurgte, hvad han skulde gøre med de Værdier, som han havde i Hænde af Bankens Midler.

Bankens Svar var: »Overdrag Sølv og Papirerne til Salomon Heine.« — Lidt senere paa Dagen: »Banken vil formodentlig i Aften sende en Befuldmægtiget til Hamborg.«

Mandagen den syvende maatte saa Pontoppidan standse sine Betalinger. Efter Loven skulde han inden 48 Timer have genoptaget Betalingen, ellers var han fallit, og Skaden uoprettelig.

Monarkiets Finanser laa dengang inde med mer end 10 Millioner Rigsdaler, der var indbetalt som Afdrag paa Afløsningssummen for Øresundstolden, men Finansministeren, den kloge forsigtige Embedsmand Andræ, forstod aabenbart ikke, at Pontoppidans Forhold vedkom Staten. Heldigt var det derfor, at Indenrigsministeren, Krieger, havde mere Forstaaelse af det praktiske Livs Krav, og da Børsens Formand, A. N. Hansen, og Næstformand, Broberg, henvendte sig til ham, lovede han at søge Statsraadets Samtykke til, at der blev forelagt Rigsdagen et Lovforslag om Statshjælp, naar Grosserer-societetet og Nationalbanken vilde garantere Beløbet.

Paa Børskomiteens Opfordring rejste Tietgen samme Aften, som Pontoppidan havde standset, til Hamborg for at undersøge hans Bøger og skønne over, om han var til at redde, og med ham fulgte Nationalbankens Bogholder med de nødvendige Penge.

Paa Grund af Taage naaede Tietgen først Hamborg Tirsdag Aften den 8. December. Sammen med Levy og Pontoppidans tidligere Kompagnon, Westenholtz, gav han sig straks i Færd med at undersøge Bøgerne. Alle-rede Klokken 10 mente han at kunne skønne, at Udfaldet vilde blive godt, og telegraferede derfor til Broberg, at han skulde sammenkalde Børskomiteen og Nationalbankens Direktører til Møde tidligt Onsdag Morgen. Svaret maatte være i Hamborg Onsdag Middag inden Klokken 12.

Samme Nat Klokken 2 kunde Tietgen telegrafere, at han nu havde gennemgaaet Pontoppidans Regnskaber, overbevist sig om, at hans Formue var over en halv Million Mark, og at han, for med Sikkerhed at kunne

gaa Fremtiden i Møde, maatte have en Million Mark til sin Raadighed i Løbet af December Maaned. — Telegrammet slutter med disse Ord: »Hvis dette kan ske, er det *min*, Levys og Westenholzs Mening, at alt endnu kan reddes, men det er absolut nødvendigt, at de første 200,000 stilles til Raadighed Onsdag Formiddag. Pontoppidan har ikke kunnet handle anderledes end sket, hvad jeg mundtlig skal bevise.«

Fra København havde Tietgen i Løbet af Natten modtaget Telegram om, at Statsraadet havde været samlet, og at Konseilpræsident Hall havde støttet Krieger. I Rigsdagen havde Alfred Hage stillet en Forespørgsel til Regeringen. Forhandlingen herom endte med, at Folketinget enstemmigt vedtog et af Tscherning stillet Forslag til en Dagsorden, hvorved Folketinget lovede Regeringen at støtte et Forslag om Statshjælp.

Onsdag Morgen Kl. 9 meldte Telegrafan: »Der holdes Møde Kl. 10 af Ministre, Bankbestyrelse og Børskomiteen.« — Kl. 11,45: »Ophold Sagen. I Løbet af 1 à 2 Timer bestemt Svar.«

Kl. 2,48: »Sagen med Pontoppidan er nu ordnet, — det nærmere kommer fra Banken. — Dog vil Monarkiets Finanser ikke fortsætte med Pontoppidan. — Børsen har i Løbet af 10 Minutter tegnet Garantier for Regeringen af en Trediedel af Beløbet. — Er De ikke aldeles overbevist om, at Pontoppidan under alle Eventualiteter kan staa, da lad ham heller afslaa Hjælpen.«

Trods den sidste Sætning i Telegrammet faldt det dog hverken Tietgen eller nogen af de andre Herrer ind, at Hjælpen ikke vilde blive ydet, og Pontoppidan genoptog derfor sine Betalinger, og Tietgen ventede nu paa den lovede nærmere Underretning fra Banken, men først efter Midnat fik Blechingberg, Bankens Bogholder, et Telegram om, at Loven om Hjælp vilde blive forelagt

Rigsdagen den næste Dag, og *at han foreløbig ingen Udbetaling maatte gøre af det medbragte Sølv.*«

Torsdag Morgen den 10. telegraferede saa Broberg igen: »Bankdirektør Hansen er af de juridiske Medlemmer af Direktionen bleven hindret i at give den nødvendige Ordre om Hjælp til Blechingberg, men han og Hall har lovet mig at gøre alt, hvad der staar i deres Magt, for at Pontoppidan i Formiddag faar 400,000 Mark. Loven bliver utvivlsomt vedtagen.«

Men det var rede Penge, der tiltrængtes; Pontoppidans Kasse var snart udtømt, og Rygterne om en mulig ny Standsning begyndte at brede sig i Hamborg. Da indløb der endelig Telegram til Blechingberg fra Nationalbanken med Bemyndigelse for ham til at udbetale det nødvendige Sølv, hvis han kunde overbevise sig om, at Pontoppidan da kunde holde sig.

Blechingberg havde ikke deltaget i Statusopgørelsen, og turde derfor ikke paatage sig Ansvaret, men henvendte sig til Salomon Heine. Tietgen fulgte ham derhen, og Heine sendte sin første Mand med tilbage til Pontoppidan. Omtrent Klokken 12 kunde denne erklære, at Hjælpen vilde redde Pontoppidan, og endelig kunde Sølvbetalen udbetales. — Men nu havde Pontoppidan selv faaet Skrupler. Al den Usikkerhed og Rygterne om nye Vanskeligheder havde i den Grad undergravet Tilliden til hans Hus, at han maatte kræve Sikkerhed for, at han blev i Stand til at tilfredsstille alle de Krav, som nu kunde fremkomme. Herom maatte der ske Henvendelse til de største Pengehuse i Hamborg, og medens man forhandlede med dem, kom der Udsendinge fra Hamborgs Senat, der holdt Møde for at overveje, om Senatet burde hjælpe de »fire store Huse« i Hamborg. Senatet havde faaet Tilsagn fra Wien om et Laan paa 10 Millioner Mark; men hvis Pontoppidan

ikke kunde holdes, turde Senatet ikke paatage sig at hjælpe, og Københavnerne maatte da bære Ansvaret for de videre Følger, som det kunde have, ikke blot for København og Hamborg, men for hele Evropa.

Tiden gik; inden Børsens Lukketid Klokken 4 maatte Sagen være i Orden. Det var frygtelige Timer. Spændingen var uhyre, Ophidselsen grænseløs, Tusinders Ve og Vel stod paa Spil.

Men endelig ti Minutter før Klokken 4 kom der Bud fra de Handelshuse, Tietgen paa Pontoppidans Vegne havde henvendt sig til, at de paatog sig alle yderligere Forpligtelser. Pontoppidans Betæneligheder var dermed hævede, Blechingberg udbetalte Sølvet, Stillingen var reddet, og Falliten undgaaet. Salomon Heine faldt den unge Tietgen grædende om Halsen, da Spændingen var hævet.

Tietgen havde bevaret sin Ro og sin Koldblodighed under disse Dages oprivende Kampe. Klokken 5 rejste han tilbage til København, hvor der var haardt Brug for ham i Terminstiden.

Fredag den 11. vedtog Senatet at hjælpe de »fire store Huse«, og Renten sank i Hamborg saa hurtigt, at den ved Maanedens Slutning var $4-4\frac{1}{2}$ Procent. Men et uhyre Ansvar havde hvilet paa den unge Bankdirektørs Skuldre. Overfor Regering, Rigsdag og Børskomite skulde han indestaa for, at det »under alle Eventualiteter« kunde nytte. Der hørte Mod til at tage det paa sig. Det synes næsten, som om Broberg ved at vælge de Ord har villet give ham en Mulighed for at trække sig tilbage, som om Broberg har tvivlet. Hvem kan til daglig gaa ind paa at staa inde for en Forretning under alle Eventualiteter, og under saa fortvivlede Forhold synes det virkelig et overmenneskeligt Forlangende. Det er i saadanne Øjeblikke Handlingens Mænd prøves. Den, der ikke har Modet, er vejjet og fundet for let.

Tietgen havde set rigtigt. Pontoppidan klarede sig med den ydede Hjælp og tilbagebetalte Laanet, Aaret før han var forpligtet dertil, og han blev Danmark en tro og nyttig Mand indtil sin Død for faa Aar siden.

Krisen havde imidlertid udviklet sig i København ved de Tab, der var lidt i Hamborg, Sverig, Norge og Købstæderne. Pengeknapheden var stedse meget stor. For at hjælpe det nødlidende Pengemarked forelagde Indenrigsministeren et Lovforslag, der gik igennem begge Thing paa faa Dage og blev bekræftet af Kongen 18. December, hvorved han fik Bemyndigelse til at oprette en midlertidig Laanekasse, der kunde yde Hjælp til Sparekasser, Banker og Købmænd; der blev stillet 300,000 Pund Sterling i Veksler af Øresundsfonden til dens Raadighed. Det var imidlertid rede Penge, det kneb med, og Fondens Midler var i engelske Papirer. Nationalbanken havde ikke saa meget Sølv at undvære. Laanekassens Bestyrelse henvendte sig da til Privatbanken den 22. December, og stor blev Forbavselsen, da Tietgen paa Spørgsmaalet om, hvor meget Sølv de kunde faa mod Veksler paa London i Privatbanken, straks svarede: »*Imorgen en Million Rbd., i Overmorgen en halv, Resten efter Helligdagene.*«

Det var et Vovestykke! Aarsagen til Pengeknapheden var væsentlig den, at Tilliden var borte. Det stod Tietgen klart, at saa snart denne kunde kaldes tilbage, vilde det værste være ovre. Nu havde Regeringen stillet Værdier til Raadighed, og det var kun Knapheden paa rede Penge, som det drejede sig om at faa ophævet. Men rede Penge er sære. Naar der er Fred og ingen Fare, vil ingen have dem, og enhver skynder sig at faa bragt dem hen i en Bank eller Sparekasse; Bankerne faar Overflod og maa anstrenge sig for at gøre dem frugtbringende. — Men saa snart Tilliden rokkes, styrter alle til for at faa deres Penge ud, og Pengeknapheden

øges ved selve den Iver, hvormed de Frygtsomme kæmper for at faa fat i dem. — Tietgen gennemskuede med genialt Skarpblik Forholdene. Han forstod Pengenes Natur og beregnede rigtigt, at saa snart Udbetalingerne kunde komme i Gang, maatte Pengene atter strømme tilbage til Banken som Betaling for forfaldne og allerede protesterede Veksler. Han forstod, at kunde det lykkes at bibringe Forretningsverdenen det Indtryk, at nu havde det ingen Nød, saa vilde Tilliden vende tilbage, og Indbetalinger udligne Udbetalinger. Det gjaldt ved et modigt Ord at paavirke Stemningen: »Imorgen en Million, i Overmorgen en halv!« det virkede. Han havde ikke saa mange Penge, men ingen maatte nære den ringeste Tvivl om, at han havde dem. Derfor var det et Vovestykke, som kun en ung Mand har Mod til.

Han havde med sit praktiske Blik, sit hurtige Omdømme set, at det vilde være umuligt for de gamle betroede Embedsmænd, der skulde besørge Udlaan af Laanekassens Midler, at betale en Million Rigsdaler ud paa én Dag; og han havde regnet rigtigt. Den første Dag naaede de kun at udbetale Laan til et Beløb af 200,000 Rbd., og længere naaede de heller ikke den anden Dag. Der blev aldrig udlaant synderligt mer end Halvdelen af de tre Millioner Rbd., der var stillet til Laanekassens Raadighed.

Penge kom atter i Omløb. Jo hurtigere de skifter Hænder, jo flere synes der at være. Frygten svandt, Tilliden vendte tilbage, Handel og Vandel kom i Gang, og snart var alt i vanlig Orden. Men de, som havde oplevet Krisen i 1857, glemte aldrig de Angstens Dage. Mer end 200 var faldne, hvoraf Halvdelen i Jylland, de Saaredes Antal kunde ikke opgøres, men færre var de, som intet havde tabt.

De menneskelige Stemninger og Lidenskaber, der, som Hundene med de store Øjne i Andersens Æventyr, raader

for Pengeskrinene, forstod Tietgen at beherske, han havde Fyrtøjet og brugte det.

III.

Dristigt vovet, halvt er vundet.

Tietgen havde Beslutningens Mod, men han vovede ikke blindt; han søgte alle de Oplysninger, det var muligt at fremskaffe, han saa umiddelbart paa de foreliggende Kendsgerninger, og vurderede dem med rolig Kulde, og han vidste, at Sejren endda kun var halv. En Villie til at overvinde alle Vanskeligheder uden Vaklen maatte føre den anden Halvdel af Vejen. Men dertil forstod han at vende Hindringer til Betingelser og drage Nytte for sin Sag af alt, hvad der hændte. En saadan Mand er i alle Lande en Helt; i Danmark er han tillige en Sjældenhed, og han kom, som den Slags Folk altid gør, i rette Tid. Naar de først har levet og virket, da er det iøjnefaldende, at de paa en mærkelig Maade passede til den Tid, hvori de levede. Hvis de var kommen til et andet Tidspunkt, siger man, vilde deres Evner ikke være kommen til deres Ret. Herpaa er det vanskeligt at svare andet, end at det Snille, som netop gør Handlingens Mand stor, er Evnen til at forstaa og til at løse sin Tids Opgaver.

Imidlertid havde Tietgens Optræden langt hurtigere, end det ellers havde været muligt, bragt ham frem i første Række.

Hurtig havde han hævet Privatbanken til det toneangivende Pengeinstitut i Landet, Nationalbanken og Provinsbankerne maatte rette sig efter hans Bank. Det er Tietgen, som har indført hos os, at Bankerne betaler Renter af de Penge, som indsættes fra Dag til Dag paa Folio, som det hedder. Derved nødes Forretningsverdenen til aldrig at ligge med Kassebeholdning, men straks

at indsætte ethvert Pengebeløb i Banken. Al Bankerfaring viser, at de daglige Ind- og Udbetalinger, under rolige Forhold, paa det nærmeste vil være lige store, saaledes at Banken kan gøre den største Del af sine betroede Midler frugtbringende. Dette sker da ved at gøre Udlaan mod Sikkerhed i Veksler, Værdipapirer eller mod Kaution, ved Anbringelse i rentebærende Papirer, der let kan sælges, ved Deltagelse i Laaneforretninger og andre Foretagender, hvor der skal gøres Forskud.

Før Privatbankens Tid var der her i Landet meget faa Aktieselskaber. Tietgen hjalp denne Virksomhedsform frem her hjemme. Privatbanken var interesseret i Foreningslivets Trivsel, og han var en Udkigsmand, der var vaagen og hurtig til at opdage, hvor der var noget at udrette. Snart kom derfor alle, der gik med Planer om en ny Virksomhed eller ønskede Koncession paa et Telegraf- eller et Jernbaneanlæg, til Privatbanken. Kunde de vinde Tietgen, saa var han Mand for at rydde alle Hindringer af Vejen og for at skaffe Penge. Han hjalp Sodafabriken »Øresund« i Gang, ordnede de første Sporvejsselskaber, havde Part i Anlægget af de jydsk-fynske Jernbaner, og sammen med Greverne Frijs-Frijsenborg, Holstein, Hofjægermester Sehested, Conferensraad David, udstedte han Indbydelse til en Prioritetsforsikringsforening.

Hurtigt var han kommen i Forbindelse med de ledende Personligheder i de forskellige Lejre i Datidens Danmark, og han forstod at udnytte sine Forbindelser.

I 1859 kunde Privatbanken nedsætte Renten til $3\frac{1}{2}$ Procent, noget uhørt i Danmark den Gang.

Samme Aar blev han valgt ind i Borgerrepræsentationen. Her tog han sig mest af Havnesagen. Han var Medlem af det Fællesudvalg, hvis Betænkning blev lagt til Grund for Københavns Havneudvikling i den kommende Tid. Under disse Overvejelser var han en

Modstander af det i den Tid meget omstridte Spørgsmaal om Kalvebodstrands Uddybning. Han ønskede Kræfterne samlet om en Forbedring af den gamle Havn. Lignende Betragtninger gjorde ham paa hans gamle Dage til Modstander af Frihavnsprojektet. »Maalet skulde være at gøre Københavns Havn til den billigste Havn i Norden«. Det, mente han, vilde være den bedste Maade at støtte Handelens og Søfartens Interesser paa, ikke ved Mile af overflødig, eller dog lidet benyttet, kostbart Bolværk. Da Havnesagen var ordnet, trak han sig atter ud af Borgerrepræsentationen. Han følte sig ikke rigtig paa sin Plads i en parlamentarisk Forsamling, der gik for megen Tid og Kraft til Spilde. Sjældent kunde en Plan, om den end var nok saa vel gennemtænkt, føres igennem uden Omkalfatringer, der ikke altid var Forbedringer. Han egnede sig ikke til at være en af de mange, der danner en Majoritet, han holdt mere af at være Enehersker.

IV.

Da Tietgen satte Bo i København, var Sindene optaget af Søren Kierkegaards voldsomme Kamp mod Statskristendommen. Der var et religiøst Røre, som aldrig før. Dæmpedes end Lidenskaberne ved Kierkegaards Død, saa havde hans Opgør sat Strømninger i Bevægelse, der satte dybe Spor. Tietgen lod sig ikke paavirke af Kierkegaard. I Forholdet til Kirken bevarede han Livet igennem et barnligt og tillidsfuldt Sind. Han og hans Hustru søgte deres religiøse Opbyggelse i Garnisonskirken, hvor den Gang Blædel samlede en stor Kreds. Blædel var en veltalende Vækkelsesprædikant uden Kanter. Han var paavirket af de brydende Strømninger indenfor Kirken og ikke mindst af Grundtvig.

Ikke destomindre blev hans Livs heftigste Kamp rettet mod de grundtvigske Læresætninger, da disse udformedes til Dogmer.

Tietgen havde ingen Interesse for det theologiske, det var netop Simpeltigheden i den grundtvigske Forklaring paa Spørgsmaalet: »Hvad er Kristendom?« der tiltrak ham, og snart fandt han i Pastor Peter Rørdam en Mand, der med en sjælden Varme og Inderlighed havde grebet dette enkelte og aldrig blev træt af at meddele det til Andre.

Tietgen boede om Sommeren paa Landet i Taarbæk, der hører til Lyngby Sogn, hvor Rørdam var Sognepræst. Han var en meget ejendommelig Mand; med lige Menneskelighed færdedes han i Borg og Hytte. Snart fortalte han Historie hos Enkedronningen paa Sorgenfri Slot, snart var han ivrig optaget af at lære en Husmandsfamilje at synge en ny Sang. Han var gift med Jutta Carlsen, en Søster til Grundtvigs anden Hustru, og havde Forbindelser og Venner paa Herregaarde i Sydsjælland. Han stod Hall og Monrad nær. Natten efter Tilbageetoget fra Dannevirke tilbragte han i Samtale med Monrad, der var vendt tilbage til København, hvor Stemningen var meget ophidset. Rørdam var med Magt bleven hindret i at tale til de oprørte Folk, der gjorde Spektakler i Gaderne. Han meldte sig derpaa som Feltpræst og vandrede roligt om i Fredericias Gader, da alle andre var flygtet for Bombardementet. Han besøgte de Syge, trøstede de Saarede og opflammede Soldaterne paa Volden, sang og talte, saa snart han kunde finde en lille Flok af lyttende. Denne Mand, som intet kunde bringe ud af Ligevægt, hverken Fjendens Kugler eller Dagbladets Haan, gjorde med sin ejendommelige Humor og sine sære Ord et stærkt Indtryk paa Tietgen. Naar han sagde: »Vorherre velsigner aldrig Nul,« saa var det noget for Tietgen; og naar

han sagde: «Kærlighed er Mad, den gør Sjælen glad,» saa glædede det Fruen.

Der udviklede sig mellem disse to højst forskellige Mænd et Venskab, der varede, saa længe Rørdam levede. I et Brev skriver han: »...Var jeg ikke bleven saa omstændelig paa dette Punkt, vilde jeg fortælle Dem om en Beskyldning, som baade min Søster Bolette, der var her igaar, og Fru Tietgen gjorde imod mig, og den lyder saaledes, »at alle maatte rette sig efter mig.« Det sammè sagde Tietgen en Gang i Sommer, og det undrer mig, thi jeg har staaet i den Formening, at jeg var let at leve med, og det kom deraf, at jeg gjorde ingen Fordringer uden den ene, at have Frihed til at være mig selv.«

Snurrtigt, at netop Tietgen skulde gøre Rørdam den Bebrejdelse. Hvor lidt filosofiske begge var, fremgaar af denne Historie. Tietgen var ikke anlagt for Selvprøvelsens Martyrium eller for videnskabelig Selvbefamling. Han var et Arbejds menneske og gav sig aldrig Tid til Granskning over Modsigelsens Gaade i den menneskelige Natur, mindst i sin egen. Han levede og arbejdede og gjorde ingen Forsøg paa maalbevidst at sammenarbejde de forskellige Tilbøjeligheder i sit Væsen eller paa at forlige det religiøse Grunddrag med Forretningsmandens Hensynsløshed. Rørdam tiltrak ham ved den aandelige Sundhed og Frigjorthed, hvormed han uden Hensyn til Verdens Dom udfoldede sin Naturs Fortrin og Mangler, og ved det barnligt enfoldige i hans Kristendomsforkyndelse. Modsætninger tiltrækker hinanden.

Naar Pastor Rørdam kom til Taarbæk maatte han prædike i Skolen eller, naar Vejret tillod det, under et Træ i Skoven, og Fiskerne maatte til Lyngby, naar de havde Barnedaab, Konfirmation eller Bryllup. Det var en lang Vej. Der var derfor tidligere gjort Forsøg

paa at rejse en Kirke i Taarbæk; men der kom først Gang i det, da Tietgen tog Sagen op sammen med Etatsraad Suhr. Kirken blev indviet den 24. Juni 1864, og Rørdam kom med Orlov hjem fra Felten for at holde Indvielsestalen. —

Dybbøl var tabt, Fredericia rømmet og Londonnerconferencen sprængt. — Rørdam talte alvorlige og mættende Ord, ikke Haabløshedens eller Modløshedens. I de tunge Tilskikkelser saa han en Optugtelse til Arbejde i Guds frygt. Paa Tilbagerejsen modtog han i Korsør Budskabet om Preussernes Erobring af Als.

Grundtvig, som allerede var Mand i 1807 og 1814, og som i dyb Smerte over Danmarks Ydmygelse havde vendt sit Haab om en lys og lykkelig Fremtid for det danske Folk til Almuen, maatte nu som firsindstyveaarig Olding opleve disse tunge Dage; men intet formaaede at kue hans urimelige Haab til det Folk, som han i et langt, daadrigt Liv havde kæmpet for at vække. I Krigens tunge Tid skrev han Trøstebrev til Danmark:

Derfor, Danmark! Moder søde!
Tro kun paa Guds-Lykke din;
Græd kun Guld for Dine Døde!
Lad Dig trøste Kvæld-Sang min!
I en Paaskemorgenrøde
ogsaa den stod op af Døde.

Efter Krigen.

I.

»Danmark mistede ved Fredsslutningen 1864 omtrent Halvdelen af sin Handels og Skibsfarts Opland!« (Saaledes begynder Tietgen en stor Tale i Odense Haandværkerforening 1891.) — »Det stod den Gang klart for mig og de Mænd, som var mine Medarbejdere — jeg skal særlig nævne Suhr, Broberg og Holmblad, — at en fyldig Udvikling netop af disse Næringsveje var nødvendig, og at Handelens videre Udvikling skulde bringes tilveje gennem udvidede og forøgede Befordringsmidler for Mennesker, deres Tanker, Frembringelser og Fornødenheder, ikke alene i vort eget Land men ogsaa i Forhold til andre Lande. Manchesterskolens første Felttog gjaldt den Sammenslutning af engelske Landmænd, hvis Formaal det var ved Hjælp af »the sliding scale« at holde Hvedepriserne i 56 Shilling pr. Quarter. Frikonkurrencen blev Manchesterskolens Valgsprog. Men findes denne Devise paa Medaillens ene Side, saa staar der paa den anden Side »Sammenslutning«. Der dannes en Ring, naar Staten ved Beskyttelsestold bidrager til at forhøje Prisen paa indenlandske Produkter, og der dannes en Ring, naar Staten ved Udførselspræmier trykker Prisen og bringer Ofre til Fordel for indenlandsk Industri. Der dannes Ring, naar Arbejderne slutter sig sammen i Fagforeninger, trades unions, Arbejdersyndikater, Arbejdets Riddere, eller hvad Navn disse Sammenslutninger har. . . . Socialismens Opgave, saa længe den ikke svigter Idealet, er i og for sig god; og det er kun ved den brutale Misbrug, som gøres af den, at Ordet Socialist er bleven et Skældsord. . . . Ogsaa Kapitalistringe kan være absolut forkastelige, naar de nemlig kun tilstræber en Forhøjelse af Varernes Pris, og dette Maal

søges naaet ved, at Ringen gør sig til Herre over Beholdninger og Tilførsler.«

»Man kender da Sammenslutningernes to Yderpunkter. Til den ene Side Statens Omgærdet af det hele Samfund eller det store Arbejderpartis Ringdannelser, til den anden Sammenslutninger mellem ganske faa Personer, den Art Sammenslutninger, der i det paa økonomiske Udtryk rigere engelske Sprog benævnes »trusts«, »pools« og »corners«. Mellem disse to Yderpunkter ligger hele den Række af Sammenslutninger, hvorpaa vor Tid har været saa rig, og hvor man i Aktie- eller Andelsforetagender har fremmet saadanne Virksomheder, der fordrer mere end enkelt Mands Kapital, og hvorved det kan lykkes at nedtvinge Produktionsomkostningen og forbedre Produktet. Endelig er der Sammenslutningernes Sammenslutning, det vil sige Sammenslutningen af Aktieselskaber, Andelsforetagender.«

Efter denne Indledning søgte Tietgen at vise, hvorledes de store Sammenslutninger, som han havde været Sjælen i efter Krigen, tilsigtede at gøre Danmarks Handel og Industri levedygtig, kampdygtig og uafhængig.

Søfartsselskabet, der stiftedes for at drive Fragtfart i det fjerne Østen, skaffede Arbejde og Fortjeneste for danske Mænd og gav Fantasien og Foretagsomheden Maal, der kunde skærpe Opmærksomheden og rette Blikket udad mod den store Verden, at vi ikke skulde gøre os selv mindre, end vi var, og synke sammen i haabløs Fortvivlelse over vor Lidenhed.

Vort Jernbanenet var endnu i 1863 meget indskrænket. Foruden København—Korsør og København—Helsingør havde vi kun den jyske Tværbane fra Aarhus til Skive. Banen over Fyn var vedtaget af Rigsdagen, men ikke færdig. Tietgen dannede et Selskab med det Formaal at udvide og sammensmelte de danske Baner, og han havde i den Hensigt skaffet sig Herredømme

over samtlige Aktier i de jyske Baner. Sagen var lige ved at gaa i Orden, da en stor Fallit i den engelske Bankverden slog Benene bort under det Firma, som Tietgen havde forhandlet med, og den hele Plan maatte opgives.

En Sammensmeltning og praktisk Ordning af vort Jernbanevæsen blev udskudt i lange Tider, og da den kom, blev den ikke bygget op efter en fast Plan, men ved stykkevise Indrømmelser til de Rigsdagsmænd, som bedst forstod at gøre deres Egns Særinteresser gældende. Følgen er da ogsaa bleven, at skønt Anlægene har slugt Millioner af Statens Midler, er man ikke engang istand til at skaffe Ligevægt blot mellem Driftsudgifter og Driftsindtægter.

Ved det forenede Dampskibsselskab, der under een Styrelse samlede de forskellige smaa Selskaber og udvidede Ruterne og Skibenes Mængde, skabtes, foruden en Erstatning for det mangelfulde Jernbanenet, tillige en stor Virksomhed, der med sin solide hjemlige Forretning kunde give det nødvendige Rygstød for Udviklingen af vore Dampskibsforbindelser paa Udlandet. Danmarks Handelsstand maatte, for at udvikle og hævde sin Selvstændighed overfor Hamborg, skaffe sig direkte Forbindelser med de Steder, hvor den kunde afsætte danske Frembringelser. I den store Vædekamp mellem alle Nationer om Fragtfarten og Handelen har det været »Det forenede Dampskibsselskabs« Ære at have skabt ny Ruter og hævdet de gamle gennem alle de Aar, da Tietgen var dets øverste Leder. Fra Selskabets Stiftelse 11. December 1866 til dets 25 Aars Jubilæum steg Skibenes Antal fra 17 til over 100.

Det er betegnende for Tietgen, at han valgte Malteserkorset som Kontorflag for sine Skibe og opkaldte baade St. Knud og Oluf Bager.

Trangen til et Skibsværft ved København voksede med

det forenede Dampskibsselskabs mange Skibe, og Tietgen skabte derfor »Burmeister og Wains Skibsbyggeri«, som siden den Tid har faaet mange Konkurrenter ved Øresund, men endnu indtager en Førsterangsstilling.

Roesukkerindustrien var opkommet, da Napoleon vilde fremtvinge Englands fuldstændige Afspærring fra Fastlandet. For at kunne undvære det Sukker, som Englænderne fra deres Kolonier indførte til Evropa, havde han sat sig til Maal at finde en Plante, der kunde trives i Europas Jordbund og erstatte Sukkeret, og man fandt Sukkerroen. Men det var først efter Midten af Aarhundredet, at Roesukkeret begyndte at vinde Indgang. Da Tilvirkningen deraf havde givet godt Udbytte saavel for Industrien som for Landvæsenet i Tyskland, henvendte man sig her hjemme til Tietgen og bad ham tage den Opgave op, at skabe en dansk Roesukkerindustri.

Som Grundlag for en saadan Virksomhed skaffede han sig først de to største bestaaende Raffinaderier paa Haanden og dannede saa 1872 Aktieselskabet »de danske Sukkerfabriker«.

Megen Møje kostede det at formaa Landmændene til at dyrke Roer i saa stort Omfang, at det kunde lønne sig at drive Sukkerkogerier. Selskabet maatte selv sætte Roedyrkningen i Skik. Roen blev med stor Omhu forbedret, saa den fik større Sukkerindhold, og alt imedens disse Arbejder stod paa, sank Prisen paa Sukker til det halve. Udmærkede Medhjælpere, hvoriblandt Direktør Hagemann først og fremmest, overvandt de tekniske Vanskeligheder; de økonomiske klarede Tietgen med sin enestaaende Evne til at tumle med Kapitaler.

Dyrkningen af Sukkerroen er nu anerkendt som et fortrinligt Led i det danske Landbrug, og den allerstørste Del af det danske Sukkerforbrug tilvirkes, trods Udlandets rasende Konkurrence, paa vore egne Marker og i vore egne Fabriker.

Som tidligere omtalt var København indenfor Voldene en overbefolket By med snævre Gader og usle Huse. Tietgen dannede »det københavnske Byggeselskab« og ombyggede Hotel d'Anglerterre med hele det Bykvarter, som ligger bag det. En af Byens hæsligste Gyder med alle sine Rønner, nemlig Peter Madsens Gang, der kun ved en Port stod i Forbindelse med Østergade, forsvandt og gav Plads for en ny bred Gade med stilfulde Huse. Selskabet byggede ligeledes de fire smukke Huse, som pryder Indgangen til Byen paa begge Sider af Dronning Louises Bro. Dette Foretagende var som Forretning ikke meget værd, og det varede mange Aar, inden Deltagerne fik noget Udbytte, men det havde den store Betydning at bryde den Smaaligheds- og Ligegyldigheds-aand, som havde behersket alt Privatbyggeri i København lige fra Aarhundredets Begyndelse. Kravet om bedre Boliger, om en mere kunstnerisk Behandling af Husfaçaderne, om bredere Gader begyndte at gøre sig gældende. Det blev fra den Tid mer og mer Skik at anvende Arkitekter ogsaa i Privatbyggeriet, og en ny Tid oprandt, hvor Byens Huse fik et lysere og mere tiltalende Udseende.

Da Staten opgav Porcelainsfabrikationen og solgte den kongelige Porcelainsfabrik, købte Tietgen, sammen med Grev Frijs og flere, Fabriken, som, bevaret og omformet til Aktieselskab og sammensluttet med Alumina under Direktør Schous Ledelse, har arbejdet sig frem til en af de faa verdensberømte danske Virksomheder.

Mindre Held havde han med Frederiksborg Stutteri, der i sin Tid var meget bekendt i Evropa for sine Heste. Staten ønskede ogsaa at frigøre sig for denne Virksomhed og stillede Stutteriet til Auktion. Tietgen købte det, men fandt ingen Tilslutning hos Godsejerne; han maatte efter nogle Aars Anstrengelser nedlægge det, og Frederiksborghesten uddøde.

II.

Af alle Tietgens Foretagender er der dog intet, som kan maale sig med det »Store Nordiske Telegrafelskab«, kæmpemæssigt som det er ved Kapitalanlæg som ved Virksomhedsomraade, æventyrligt og dog en udmærket Forretning.

Allerede tidligt var Tietgen, som ovenfor nævnt, kommen i Lag med Telegrafanlæg. En telegrafisk Forbindelse med Amerika havde i lang Tid beskæftiget Teknikere og Forretningsfolk. Efter at det første Kabel over Atlanterhavet havde vist sig ubrugeligt, havde der været Planer fremme om, enten at føre Telegraftraaden over Færøerne, Island og Grønland eller gennem Sibirien. Men da det ved ny Opfindelser var bleven muligt at telegrafere paa den lange Afstand over Atlanterhavet, blev begge de andre Veje opgivne.

Danmarks telegrafiske Forbindelse med Udlandet gik over Tyskland. Med et aabent Øje for det uheldige i denne Afhængighed deltog Tietgen i en Række Telegrafanlæg, hvorved Danmark efterhaanden blev umiddelbart forbunden med England, Norge, Rusland og Frankrig.

Disse forskellige Selskaber, et dansk-engelsk, et dansk-norsk, et dansk-russisk, et russisk-svensk og et norsk-engelsk, sammensluttedes efterhaanden i det »Store Nordiske Telegrafelskab«, der med en Aktiekapital paa en halv Million Pund Sterling blev stiftet 1 Juni 1869. Samme Aar i November erhvervede Tietgen Koncession paa en Telegraflinje mellem Ruslands Østkyst ved Stillehavet paa den ene Side, og Japan, Kina paa den anden. Det gjaldt om at skaffe forøget Virksomhed for »Store Nordiske«, og han forstod at forbinde dette Formaal med Ruslands Interesse i at skabe Indtægter for en sibirisk Telegraflinje.

Der maatte handles hurtigt for at komme Englænderne i Forkøbet; thi efter Suezkanalens Aabning var man der i Færd med at forbedre sine telegrafiske Forbindelser med Indien, og fra Indien til Kina var Vejen ikke lang; men Rusland var meget interesseret i at faa sine egne Linjer til Østasien for ikke at blive afhængig af de engelske. Saadanne Forhold forstod Tietgen at arbejde med og drage Nytte af for sine Foretagender, der altid skulde have Hovedkontor i København. Samtidigt med, at Hambroe og Søn udbød Aktierne i det »Kinesisk-Japanske Telegrafelskab«, var derfor alle Forberedelser til at tage fat paa Arbejdet truffne herhjemme.

Den daværende Krigs- og Marineminister, General Raasløff, havde som ung gjort Tjeneste i den franske Armé i Algier; senere havde han som dansk Gesandt i Washington været virksom for at faa Amerikanerne til at tiltræde Overenskomsten om Sundtoldens Ophævelse. I 1863 havde han skaffet os en fordelagtig Handels-traktat med Kina; og i 1867 havde han ledet Forhandlingerne om Afstaaelsen af de vestindiske Øer. Befolkningen havde med stort Flertal stemt for Afstaaelsen, da et frygteligt Jordskælv hjemsøgte Øerne, Amerikanernes Interesse køledes, og Sagen døde hen til stor Skade for Danmark, men til langt større for Øerne.

Ved Raasløffs Bistand blev Fregatten »Tordenskjold« udkommanderet til Togt til Asien. Under Kommando af Kaptejn Lund forlod den København og sejlede gennem det endnu isfyldte Sund først i April 1870 af Sted paa det æventyrlige og interessante Togt.

Der skulde udlægges omtrent 2400 engelske Mil Kabel; til at overføre Hovedmassen heraf var der fragtet et Par engelske Dampere. »Tordenskjold«, som kun kunde tage 96 Mile Kabel, havde alle de Genstande og Redskaber, som skulde bruges under Udlægning af Kablerne og ved Indretning af de første Telegrafstationer, om Bord. Med

Fregatten fulgte Ingeniørerne, der skulde lede Arbejdet, og de unge Telegrafister, der skulde lære Kinesere og Japanesere at telegrafere. Mange af disse havde endnu neppe endt deres egen Uddannelse, men Tiden om Bord og under Arbejdet med at udlægge Kablerne skulde anvendes til Uddannelse.

En af dem, som har været i Kina i mange Aar, har meddelt, hvorledes det gik til med hans Ansættelse i Telegrafsekskabets Tjeneste.

»Det var en Formiddag i Begyndelsen af Marts 1870. Jeg havde været saa heldig at opnaa en Introduktion til Etatsraad Tietgen og søgte ham paa hans Kontor i Privatbanken.

Det gamle Bankbud med de blanke Knapper i den langskødede Frakke havde bragt mit Introduktionsbrev ind — jeg havde ventet et Kvarters Tid udenfor — og blev saa vist ind til Etatsraaden.

Han sad ved sit Skrivebord, halvt med Ryggen imod Døren, i Færd med at underskrive en Bunke Dokumenter. Han sagde ikke Goddag, han bød mig ikke at sidde ned, og han saa ikke op fra Papirerne.

»Hvad vil De?«

»Jeg vilde gerne bede Etatsraaden om en Ansættelse.«

»Som hvad?«

»Lige meget.«

»Hvad er De?«

»Dansk Jurist.«

»Kan De korrespondere Sprog?«

»Nej!«

»Kan De stenografere?«

»Nej!«

»Hvad Fanden kan De da?«

»I Grunden ingen Ting, Hr. Etatsraad, men jeg kan lære det alltsammen.«

Da saa' Tietgen op paa mig for første Gang.

»De overvurderer vist Dem selv, men De har i al Fald ingen overflødig Bagage at slæbe paa. Har De tænkt paa at gaa til Udlandet?«

»Nej!«

»Har De Lyst dertil?«

»Ja.«

»Til Kina?«

»Hvorfor ikke.«

»Hvornaar kan De rejse?«

»I Eftermiddag!«

»Godt, gaa over paa Store Nordiske Telegraf-selskabs Kontor, og meld Dem til Overkrigskommissær Madsen. Farvel.«

Og dermed kom jeg ind i Store Nordiske.«

Den unge Mand blev senere Bestyrer for Telegrafstationen i Schanghai.

III.

»Tordenskjold« var det første danske Skib, som passerede Suezkanalen.

Regeringen havde sendt en overordentlig Gesandt, Kammerherre Sick, til Østasien. Han skulde føre de diplomatiske Forhandlinger med Kina og Japan. Med ham fulgte Løjtnant i Marinen Suenson, der tidligere fransk Tjeneste havde opholdt sig længere Tid i de østasiatiske Farvande. Han er nu øverste Leder af Store Nordiske.

Med Japaneserne kom man hurtigt til en Overenskomst, de var allerede dengang inde paa den Vej, hvorpaa de i Løbet af en Menneskealder har hævet sig fra et næsten kinesisk Standpunkt til at kunne tage det op med Evropæerne paa alle det materielle Livs

Omraader. Overfor Kina kom man snart paa det rene med, at det ikke nyttede at gaa den lige Vej. Ordet Telegraf havde Kineserne ikke i deres Sprog, og selv naar man ombyttede det med Jerntraad, kunde man ingen Vej komme med Mandarinerne. Man besluttede sig da til at smugle Telegrafen ind i Kina og først lære Kineserne at bruge den og værdsætte den, inden man forsøgte paa at faa Anlæget anerkendt.

En Linje skulde landes paa Hongkong, der er en Ø under engelsk Herredømme med en stor Havn og Industriby. Her var Faren en anden, nemlig den engelske Misundelse og Konkurrence. Tietgen ordnede sig med et engelsk konkurrerende Selskab, saaledes at Hongkong blev Endepunkt for de to Selskabers Linjer. Den engelske kom fra Indien og endte ved Hongkong, og den danske begyndte ved Hongkong og gik mod Nord til den store Handelsstad Schanghai, som ligger ved en Biflod til Yangtsefloden, adskillige Mil fra Yangtses Munding. At faa Kablet landet her og faa oprettet en fast Telegrafforbindelse mellem Schanghai og Honkong var det første fornødne, om man nogensinde skulde faa Telegrafen indført i Kina. Men inden man kunde tænke paa at telegrafere, maatte meget ordnes. Af Kinesernes 80,000 Ordtegn maatte der laves et Udto; der blev sammensat et Telegrafleksikon af 7000 kinesiske Ord. Der blev holdt Forevisninger med forklarende Forsøg om Telegrafapparater for kinesiske Købmænd. — Pladser til Telegrafstationer blev erhvervet, Stationerne opførte, Farvandene undersøgte, Dybdemaalinger foretagne, og man lavede sig til at nedlægge Kablerne.

Stor var derfor Skuffelsen, da de to første Skibsladninger kom derude og det viste sig, at Kablerne, som var forarbejdede i England under dansk Tilsyn, for en stor Del var ubrugelige. Efterretningen om denne Ulykke skaffede Tietgen en af de tungeste Dage i hans

Liv. De var lavede til at ligge i salt Havvand og der-til havde man under Transporten ikke taget tilstrækkeligt Hensyn, saa de paa den lange Rejse havde lidt saa meget, at de ikke kunde udlægges, før de mere end tusinde Mil lange Kabler var halet fra det ene Skib til det andet og undersøgt Tomme for Tomme med Øjnene og med elektriske Maaleredskaber, det ubrugelige bort-skaaret og det øvrige udbedret.

Først da denne maanedlange Taalmodighedsprøve var endt, kunde Arbejdet med Udlægningen begynde. Med utrættelig Flid havde alle arbejdet, men i Europa ventede man med Utaalmodighed. Fristen for Fuldførelsen maatte udskydes Aar og Dag. Konkurrenter og Fjender talte ondt om Foretagendet. Telegrafisk Meddelelse var af gode Grunde ikke let at sende. Tietgen holdt Humøret og Troen oppe. Han havde valgt sine Mænd og betroet dem Arbejdet, og han stolede altid paa dem, han havde givet sin Tillid, overbevist om, at de nok skulde vide at føre Sagen igennem trods alt.

At komme op til Schanghai var en Opgave en Tordenskjold værdig. Ingen Kineser maatte vide noget om Sagen, kun Toldvæsenet, der stod under den bekendte Englænder Robert Hart og mest bestod af Europæere, vidste Besked. Fra Pramme blev Kablet udkastet i Floden, og en maaneklar Nat blev det listet i Land i Schanghai og ført ind i et Hus paa fransk Territorium. Den Rende paa Landjorden, hvori det var nedlagt, blev omhyggelig tildækket, og ethvert Spor af Nattens travle Arbejde udslettet. Saa snart der var tilvejebragt Forbindelse mellem de to store kinesiske Traktathavne, Hongkong og Schanghai, begyndte man at lære kinesiske Købmænd at forstaa Nyttens af Telegrafens.

Men endnu var der langt frem. Kablet paa Flod-bunden blev sønderrevet af Skibsankre eller opfisket af Fiskere, og da disse opdagede, at det havde Værdi,

stjal de det. Der var intet at gøre derved, da man ikke kunde henvende sig til Myndighederne om Hjælp. En Tid holdt man en Baadfart vedlige langs Kablet. Baadsmandskabet var iført Studenterskytteuniform, og dette militære Udstyr virkede saa afskrækkende paa Kineserne, at det lykkedes nogenledes at holde Linjen i Orden. Forsøg paa at føre en Linje over Land var forbundet med endnu større Vanskeligheder, da Kineserne tror, at opretstaaende Ting krænker Himlens Aander.

Efter mere end et Aars ihærdigt Arbejde blev endelig Linjen fra Wladivostock i Siberien forbundet med Linjen fra Kina og Japan, Arbejdet var fuldført, og »Tordenskjold« kunde vende hjem. Ved Hjemkomsten blev Officerer og Mandskab hædret ved en stor Fest i København, og den 1. Januar 1872 kunde Linjen aabnes for den almindelige Trafik.

Samme Aar i Februar fik Tietgen de to Selskaber »Store Nordiske« og »Kina-Japan« sammensmeltet i »Det store nordiske Telegraf-selskab«. Med en Kapital paa 27 Millioner Kroner var Ringen sluttet

De kinesiske Købmænd lærte snart at benytte Telegrafan. De europæiske Handelsmænd og Gesandter støttede med god Vilje Foretagendet. Snart begyndte de kinesiske Gesandter i Europa, dernæst Provinsstyrelserne i Kina og tilsidst selve det kinesiske Udenrigsministerium Tsungli Yamen at benytte Telegrafan, og saaledes lykkedes det ved Mod, Snildhed og Udholdenhed at gøre Telegrafan uundværlig for Kineserne, inden de nogen- sinde havde givet deres Minde til at indføre denne Jerntraad i Landet. Den omvendte Fremgangsmaade vilde neppe have ført til et heldigt Resultat. Men det maatte naturligvis være Selskabet magtpaaliggende snarest muligt at faa et formelt Tilsagn fra den kinesiske Rege- ring, som i det mindste kunde betrygge det mod

Vicekongerne og deres Embedsmænd, der ellers under en eller anden Folkebevægelse kunde gaa angrebsvis til Værks. Saaledes havde en kinesisk Regering trunget et europæisk Selskab til at sælge en Jernbane, som dette havde Koncession paa; og aldrig saa snart havde Kineserne faaet Banen udleveret, før de opbrød Skinnerne og førte dem og hele Materiellet bort til Øen Formosa, hvor det laa og rustede op.

Da der blev Udsigt til Krig mellem Kina og Japan, blev Telegrafens Nytte pludselig den kinesiske Regering indlysende. Selskabets Raadgivere i Kina ansaa Øjeblikket for gunstigt, og Regeringen her hjemme gik ind paa at sende en Gesandt til Kina for om muligt at opnaa en Ordning af Selskabets Forhold.

General Raasløff, der var kendt med ledende Personligheder og Forholdene i Kina, var efter Tietgens Mening den eneste Mand her hjemme, som kunde løse den vanskelige Opgave. Men Regeringen og Kronprinsregenten havde en anden Mening, og Kongen var paa Island i Anledning af Tusindaarsfesten. Tietgen trak Sagen i Langdrag og satte sit Haab til Kongens Hjemkomst. Da Tidspunktet nærmede sig, meddelte Bladene, at det forenede Dampskibsselskab agtede at udsende nogle Skibe for at give Københavnerne Lejlighed til at sejle Kongen i Møde og hilse paa ham, naar han vendte hjem fra Island, og da Telegrafen meldte, at Kongen var sejlet Skagen forbi, holdt Tietgen saa mange Skibe som muligt tilbage i København.

Søndagen den 23. August 1874 sejlede Fregatten »Jylland«, med Kongen ombord og ledsaget af Korvetten »Heimdall«, forbi Kronborg. Da de to stolte Skibe nærmede sig København, blev de modtaget af en Flaade af Dampere med den bekendte røde Ring om Skorstenen, med Dannebrog paa Stormasten og Malteserkorset vajende fra Fortoppen og prydet med Flag i alle Farver. De

fjorten Dampere sejlede i to Rækker forbi Kongeskibet paa begge Sider af dette. Syv Tusinde Mennesker tiljubede Kongen et Velkommen under Tonerne af »Kong Christian stod ved højen Mast«. Derpaa vendte Skibene og fulgte Kongen til Københavns Havn. Et stolt Skue, et højtideligt Øjeblik.

Kongen var dybt bevæget, da han takkede Tietgen ved Ankomsten paa Toldboden og spurgte ham: »Er der noget, jeg kan gøre for Dem?« — »Deres Majestæt, jeg vilde gerne have General Raasløff til Kina,« var Svaret.

Den 11. Oktober indskibede Raasløff sig i Marseille til den lange Rejse. Efter sin Ankomst til Kina lykkedes det ham hurtigt at formaa Stormagternes Gesandter til en Fællesoptræden, og uden at nævne noget om Kablernes Landing ansøgte Raasløff sammen med den russiske, den engelske, den franske, den tyske og den amerikanske Gesandt simpelthen om Regeringens Beskyttelse for de i kinesiske Farvande nedlagte Kabler.

Denne Fremgangsmaade var paa det nøjeste i Overensstemmelse med den kinesiske Regerings Ønske, og Svaret indløb derfor allerede 19. Januar 1875 og lyder saaledes:

»I Besvarelse af de forskellige Noter fra Gesandtskaberne bemærker Prinsen, at der ikke i Kinas Traktater med Udlandet findes nogen som helst Bestemmelse angaaende Telegraflinjer.

Der har aldrig været Spørgsmaal om saadanne, før den russiske Minister Bat i 1861 mundtlig foreslog at bygge en Telegraflinje mellem Peking og Tsentsin. . . . Man svarede ham, at dette var umuligt; og derved blev det.

I 1862 forespurgte den britiske Minister, Sir Frederick Bruce, skriftligt, om der var given Tilladelse til at bygge en saadan Linje og tilføjede, at det vilde være

meget nyttigt at sætte Peking i telegrafisk Forbindelse med de for Fremmede aabnede Havnestæder. — Man svarede ham, at i Betragtning af de talrige Vanskeligheder, der stode i Vejen for hans Forslag, kunde dette ikke tilstedes.

I 1865 stillede den russiske Minister, General Vlang, Forslag om en Telegraflinje (Peking—Kjachta), som den kinesiske Regering selv skulde udføre. — Man svarede ham, at Kina naturligvis gerne vilde gaa ind paa en saa god Ide, dersom det ikke frygtede for, at Linjen vilde blive beskadiget.

I 1870 rejste endelig den britiske Minister, Mr. Wade, Spørgsmaalet om at lægge en undersøisk Telegraftraad og forklarede Forskellen mellem en saadan og en overjordisk Traad, som der hidtil havde været Tale om. — Man svarede, at det var umuligt at garantere et saadant Kables Sikkerhed i de indre kinesiske Farvande, hvor der findes Pirater og andre Voldsmænd, som Regeringen ikke kan lægge Haand paa. Det vilde derfor være umuligt at komme til en Forstaaelse.

I sit Svar erklærede Mr. Wade, at da Regeringen ikke ønskede at tilstede Kablernes Landing, kunde man jo skelne mellem Kabler og Landlinjer. — Man svarede hertil, at Regeringen ikke vilde vaage over de undersøiske Kabler, og at deres Sikkerhed ikke vedrørte de lokale Myndigheder.

Alt dette beviser, at de Beskadigelser af Telegrafkablerne, som nu finder Sted, forlængst har været forudset af Tsungli Yamen. Man havde ikke Midler til at skride ind mod Voldsmændene.

Ikke desmindre vil man i Besvarelsen af de forskellige Noter og i Betragtning af, hvad der skyldes Ven-skab og den gensidige Velvilje, tilskrive General-Guvernøren og Øvrighederne ved Kystdistrikterne, at de skulle instruere de lokale Myndigheder om at overveje,

hvilke Forholdsregler der kan træffes til Kablernes Beskyttelse og derefter bringe dem til Udførelse.

Den 4de Dag i den 12te Maaned i det 13de Aar af Tingschi's Regering (¹¹/₁ 75).

Russiske, engelske, franske, tyske og amerikanske Gesandt. Om Beskyttelse for de i kinesiske Farvande nedlagte Kabler.«

Det er Slutningen, der har Interesse. Sejren var vunden. Indsvøbt i alle de Former, som kinesisk Mandarinisme kræver, tilsagde Regeringen Selskabet sin Beskyttelse og anerkendte derved, uden med et Ord at nævne det, den bestaaende Tilstand som lovlig.

Selskabet havde nu fast Fod i Østasien. Et nyt Dampskib, »H. C. Ørsted«, blev sendt derud; det var stadigt i Arbejde med Istandsættelser og Forbedringer. Mange Penge havde det kostet, og svære Kampe var endnu forestaaende. Al Tietgens Selvtillid og stærke Tro var nødvendig for at føre det store Foretagende frelst gennem alle Skær til Sejr.

Hos Grosserer-Societetets Formand, M. G. Melchior, var H. C. Andersen Husven, og der traf Tietgen en Gang sammen med ham i disse Aar.

Ved Bordet slog Andersen paa sit Glas, rejste sig og talte omtrent saaledes: »Da jeg gik herud, snurrede og murrede det saa underligt i Telegrafstængerne, og jeg maatte hen for at høre, hvad der var i Vejen. Jeg lagde Øret til Telegrafpælen og blev snart klar paa, at det var den store Hans Christian, der bad den lille Hans Christian bringe vort Byesbarn Carl Frederik Tietgen en Hilsen og en Tak for alt, hvad han havde gjort for at gøre Hans Christian Ørsteds Opfindelse nyttebringende for Menneskeheden til Gavn og Ære for vort Fædreland.«

IV.

Tietgen yndede Ordsprog, men der var dog ét, han ikke holdt af: »Morgenstund har Guld i Mund«. Dets Meningsløshed har ærgret ham, det skulde jo hedde Guld i Haand; han var ingen Morgenmand, han stod sent op, barberede sig selv, læste sine Morgenblade, gik til sit Kontor paa Børsen og vendte ikke hjem før Klokken 6. Efter at have spist Middag og røget sin Cigar trak han sig igen, naar der ikke var særlig indbudne Gæster, snart tilbage til sit Værelse, hvor han arbejdede ofte til langt ud paa Natten. Han havde den ypperlige Evne at kunne sove, naar han lagde sig, under alle Forhold, i en Jernbanevogn som i et Dampskib, noget, som maaske hængte sammen med det regelmæssige i hans Livsførelse, og med at han ikke var nogen Lækkermund.

Foruden de officielle Middage samlede hans Hustru gerne paa bestemte Dage i Ugen Gæster ved deres Bord, og mange har til forskellig Tid været Stamgæster i det Tietgenske Hus. Særlig yndede Fru Tietgen Theologer og Præster af grundtvigsk Farve; Tietgen kunde da ofte fremsætte de særreste Paastande, og det var ham en Tilfredsstillelse, naar han kunde bringe Lærdommen i Harnisk. Klarhed, Mod og praktisk Missionsvirksomhed beundrede han, men det bløde udsvømmende, uklare æggede ham til Modstand, og han kunde da skære igennem med hensynsløs Skarphed. Da »Kanonkvinde« rejste deres Forsvarsagitation kaldte han det simpelthen »Pjank«. Han hadede Vrøvl, naar det skulde være Alvor, men var ikke bange for selv at levere det mest vovede, naar Kaadheden kom op i ham.

Forholdet til Pastor Rørdam vedblev at være meget hjærteligt. Selv om Vinteren kørte Tietgen ofte til

Lyngby for at høre ham. Tietgen havde endog købt Kirken i Lyngby og udset sig en Plads til sit Gravsted der. En Vinterdag, da Fru Tietgen var kørt alene til Lyngby, var Kusken saa uheldig at vælte, og Fruen maatte vade om i Sneen og samle de spredte Sager sammen, medens Kusken ordnede Kanen. Tietgen var urolig, da hans Hustru ikke kom tilbage til Middagstid. Det var uhørt i hans Hus, at Tiden ikke blev passet. Men da hun var kommen, og han havde sikret sig, at ingen Skade var sket, var hans første Tanke hos Kusken: »Den stakkels Anders, det maa have været frygteligt for ham, det er første Gang, han nogensinde er væltet, lad ham straks komme herop.« Anders mødte ikke i de bedste Forventninger. Men i Stedet for en Overhaling fik han et Glas Vin og nogle trøstende Ord. Intet Under, at Tietgen kunde have sine Tjenestefolk længe. Tietgens mest betroede Tjener var hos ham i henved tredive Aar.

I Banken var Personalet nærmest bange for Tietgen; han fordrede meget og taalte lidet, men gav ogsaa sine Ordre saa bestemt, at de ikke kunde misforstaaes og saaledes, at enhver nøjagtig vidste, hvad der var hans Pligt. Udenfor sit Hjem var han ligesom bange for at give sig hen, men kunde dog ogsaa overraske ved en uventet Aabenhed. Saaledes da han engang havde stillet en Fordring til en af Bankens Embedsmænd, og denne efter moden Overvejelse svarede, at han ikke kunde gaa ind derpaa, forbavsende Tietgen ham ved at ytre: »Det kan jeg godt forstaa, jeg vilde i Deres Sted heller ikke gaa ind paa et saadant Forlangende; men det var min Pligt at stille det.«

Efter den lange Række af Generalforsamlinger i Forarsmaanederne, hvor Tietgen aflagde Beretning om det forløbne Aars Regnskaber og malede Fremtiden med al sin Evne til at se lyst paa det Tilkommende, gjorde han gerne en Lystrejse.

1870 var han sammen med General Raasløff og Pastor Rørdam i Ems, da den fransk-tyske Krig udbrød. Badegæsterne spredtes som Avner for Vinden. Tietgens tog til Tyrol. Senere blev disse Foraarsrejser til regelmæssige Baderejser; men det var ham umuligt at være ledig, og han udnyttede dem derfor i høj Grad, stiftede en Mængde Bekendtskaber og læste meget under sine Ophold paa de forskellige Badesteder. Han paastod saaledes, at han kendte de fleste af Personerne i Daudets Romaner.

Tietgen holdt meget af at sejle og holdt i mange Aar Lystkutter, hvormed han deltog i Kapsejladserne. Hans Landsted i Taarbæk laa lige ved Stranden, og han søgte derfra Forfriskning og Hvile paa Søen. I Sommeren 1871 indbød han et Selskab paa nogle og tyve Herrer og Damer til en Lysttur rundt i Danmark med Dampskibet Vesta. Deltagerne mindes endnu denne Tur med Henrykkelse. Tietgen kunde ved saadanne Lejligheder være lutter Liv og Lyst, men Planen maatte følges paa Klokkeslet, og saaledes naaede Selskabet at komme Danmark rundt paa ti Dage.

Man sejlede om Natten, brugte sine Ben og sine Øjne om Dagen. Hver Dag var der Festmiddag med Taler og Sange, naar Selskabet vendte hjem fra Udflugter paa Landjorden. I den korte Tid besøgte man Fakse, Bornholm og Møens Klint, sejlede gennem Als Sund og lille Belt til Vejle og naaede endda over Aarhus og Silkeborg til Himmelbjerget. Et muntert og broget Selskab, hvoriblandt G. A. Hagemann, Frederik Barfod, Rørdam og den unge Frederik Grundtvig.

Gennem Rørdam var Tietgen kommet i personligt Forhold til Grundtvig, som den Gang boede paa Store Tuborg ved Strandvejen. Tietgen bøjede sig i Ærbødhed for den ærværdige Olding med den stærke Tro og det urimelige Haab; og Grundtvig, som fra Ung-

dommen havde beundret den stærke Selvfølelse og ubændige Kraft hos vore nordiske Fædre og arbejdet et langt Liv paa atter at vække Folket til mandig Daad, fandt hos Tietgen Urkraften forenet med en fast Overbevisning om Maalets Storhed og en Bestandighed i Haabet om Sejr, der varslede Held for Danmark og for dets Fremtid.

I Samtaler mellem disse to Mænd blev Tanken om at rejse Marmorkirken til Vilje hos Tietgen.

Da Tietgen kom til København, var der udenfor Voldene ikke en eneste Kirke paa Københavns Grund, og med Undtagelse af den lille ottekantede paa Frederiksberg ingen i det store Opland mellem Byen og Landsbykirkerne i Hvidovre, Rødovre, Brønshøj og Gentofte. En Kreds af Mænd havde sat en Indsamling i Gang for at faa rejst en Kirke paa Nørrebro. Efter flere Aars Arbejde havde man paabegyndt Byggeriet; men Overslagssummen viste sig snart alt for lille, og Komiteen henvendte sig da i 1858 til Borgerrepræsentationen om Hjælp; den bevilgede et Beløb af de Brockske Legaters Midler, trods Professor Steens ihærdige Modstand. I sin Tale mod Bevillingen sagde han blandt andet, »at han vilde foretrække, at den paabegyndte St. Johanneskirke kom til at staa ufuldført som et Minde om et letsindigt Foretagende af Private, ligesom Marmorkirken stod som et Minde om et letsindigt Foretagende af Staten.« Borgerrepræsentant, Theatermaler Lund nedlagde bestemt Indsigelse mod en Sammenligning af de to Kirker. »Marmorkirken vilde ikke egne sig til en protestantisk Kirke, den svarede ikke til den protestantiske Kirkes Idé!«

Saaledes blev Opmærksomheden vakt for den hundreaarige Ruin, der, bevokset med Grønt, tog sig mærkelig ud midt i København, omgiven af Stenhuggerværksteder, hvor Hammeren altid klang. Der var dem, der troede, at det var af Kirkens Stene, de huggede Gravmonumenter.

Spørgsmaalet om Muligheden af at fuldføre den var rejst. Det var en Opgave for Tietgen at forsøge det, som Enevoldskongerne havde maattet lade ligge. Grundstenen var nedlagt ved den oldenborgske Kongestammes trehundredaars Jubilæum af Biskop Hersleb med de Ord efter Patriarken Jacob: »Denne Sten, den klippehaarde. et Guds Hus engang skal vorde.« Grundtvig havde i 1814 i Roskilderim udtalt sit Haab for Danmark og den danske Kirke, hvis Genoprejsning for ham var den nødvendige Forudsætning for en lys og lykkelig Fremtid i Danmark, i et stort og skønt Syn, hvor han ser Ruinen som et Billede paa Kirkens og Landets Tilstand i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede og spaar Genoprejsningen.

Det hedder heri:

Denne Sten, den klippehaarde,
 dog et Herrens Hus skal vorde.
 Staar den som en Kirkestimmel
 tagløs under aaben Himmel;
 det betegner: Herrens Bue
 skal man som dens Loft beskue,
 frit skal Solens Straaler spille
 paa den hvide Marmorpille.
 Himlens Stjerner vorde skal
 Lamper i dens Lysekroner.
 Kvad af hver en Vingskjald
 under høje Hvælving tone;.....

Og han siger senere om den danske Kirke:

Og Du skal, naar Hornet klinger,
 løfte Dig paa Ørnevinger,
 bygge paa den høje Hald.

Den 22. August 1872 var Grundtvig Gæst i Tietgens Hus efter at have døbt en Brodersøn af Fru Tietgen i

Taarbæk Kapel. Den 2. September døde han og blev begravet ved Gammel Køgegaard, hans anden Hustrus Fødested. —

Tietgen købte Ruinen og den omliggende Plads; men det gav Anledning til, at Venstre rejste Rigsretsanklage mod Finansministeren. Mange Venstremænd kunde ikke tro andet, end at det var en Forretning, Tietgen havde gjort, og at Statens Interesser var blevne vanrøgtet af Ministeriet. Ganske vist havde ingen haft Øje for Ruinens Værdi før, men Tietgens Navn var nok til at lade Rigsdagen ane skjulte Skatte. Købet er afsluttet 1. Juli 1874. Som Sagfører antog Folkethinget en ung Mand, der senere skulde skrive sit Navn dybt ind i sin Samtids Bevidsthed, det var Viggo Hørup.

Den 13. November 1877 faldt Dommen, hvorved Rigsretten frifandt Ministeren; Tiden har vist, at det ikke var for at tjene Penge, Tietgen købte Marmorkirkens Ruin.

Under Estrup.

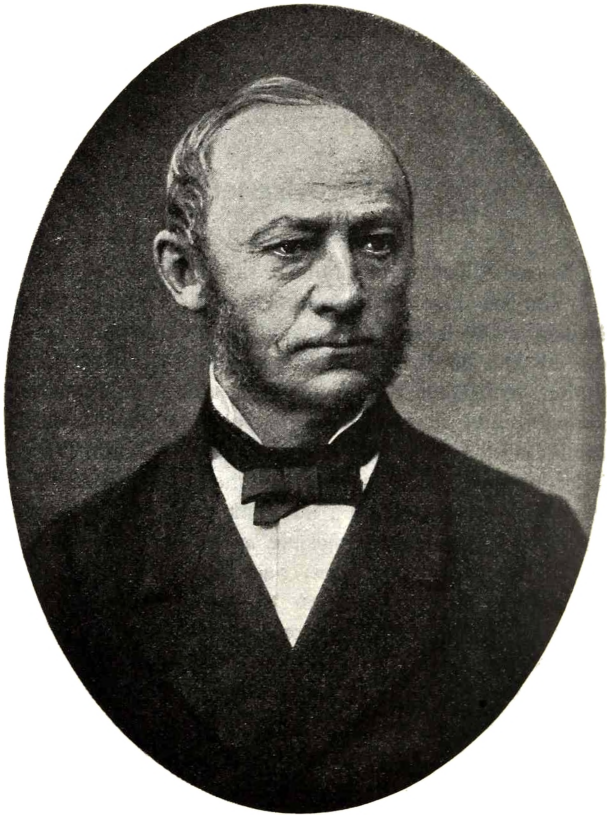
1875—1895.

Før Provisoriet.

I.

TIETGENS Kontor paa Børsen var et stort, egepanelet Værelse med et forretningsmæssigt strengt Præg. Mellem de to høje Vinduer stod hans Skrivebord, saaledes at han havde Sidelys. For Enden af Bordet stod Stolen, hvori den, der skulde forhandle med Privatbankens Direktør, blev anmodet om at tage Plads med det fulde Dagslys i Ansigtet. I dette Kontor løb alle Traade i den omfattende Virksomhed sammen. Tietgens Hjerne var som Boksafdelingen i en Bank. De tusinde Sager, som han maatte beskæftige sig med, laa sikkert gemte og adskilte hver i sit Rum; naar han vilde beskæftige sig med en Sag, kunde han til enhver Tid drage den frem og fæste sin Opmærksomhed paa den uden at forstyrres af den forrige eller den efterfølgende.

Han modtog Dagen igennem de forskelligste Mennesker: Teknikere og Børsfolk, Politikere og Redaktører, Projektmagere og Opfindere, Grever og Tiggere, og forhandlede med dem om alt mellem Himmel og Jord. Grønlands Kryolith og Islands Klipfisk, kinesiske Kabler og russisk Sprit, vestindisk Sukker og danske Roer, spanske Vine og engelsk Kul, Jernbanebevillinger og Dampskibsruiter, Byggespekulationer og Kirkeindskrifter, Handelstraktater og Statslaan.

C. F. Tietgen.

En Bankdirektør maa være alvidende; han maa vide Besked med sit Personale, bedømme den Tillid, der kan vises de enkelte; han skal kende sine Kunders Soliditet, maa skønne over dem, bedømme deres Evne og Vilje. Han maa kende andre Bankers og Aktieselskabers Status og Kursen paa deres Papirer. Han skal skabe og pleje Forbindelser i alle Lande. Med alle disse Forhold arbejdede Tietgen med samme Sikkerhed som en Kræmmer i sin Bod. Hans Hukommelse for Tal var vidunderlig. Han kunde Aar efter at have set et Regnskab erindre Tallene med Kroner og Øre; men han læste ogsaa Regnskaber og Statusopgørelser med samme Lidenskab, hvormed en ung Pige sluger en Roman; de var for ham ikke blot Tegn men Udtryk for den Verden af Forhold, som var hans Virkekreds.

Han kunde tale med den ene efter den anden Dagen igennem, og saa Aar derefter optage Traaden i en Samtale, hvor den sidst slap. I sine kraftige Aar kunde han ikke glemme et Tal eller Forhold, hvorpaa han en Gang havde fæstet sin Opmærksomhed.

Under Tietgens Ledelse var Privatbanken uventet hurtigt bleven en Magt i Samfundet, der greb forstyrrende ind i de private Bankierers og Pengeudlaaneres lønnende Virksomhed, noget som de naturligtvis ikke holdt af. 1864 havde Tietgen tre Gange skaffet Regeringen Laan til et samlet Beløb af over 50 Millioner Kroner, og han var ved at forberede et nyt Laan, da det Monradske Ministerium, efter Prøjsernes Overgang til Als, faldt.

De Nationalliberale havde lidt Nederlag, Godsejerne begyndte igen at rejse Hovedet. I Ministeriet Bluhme blev den højkonservative David Finansminister. Han gav Laanet til Gedalia og D. B. Adler, to bekendte københavnske Bankierer. Tietgen blev meget ilde berørt, han havde forberedt Sagen og saa sig nu pludselig berøvet Regeringens Tillid, særlig var han vred paa D. B.

Adler, som var en af Privatbankens Stiftere og havde Sæde i Bankraadet; Tietgen glemte aldrig denne Begivenhed, og det blev Anledningen til et Fjendskab mellem de to Mænd og Tietgen, som satte Spor i Københavns Udvikling. Tietgen var en haard Fjende, men ogsaa en trofast Ven.

Med udenlandsk Kapital stiftedes under Gedalias Medvirken i 1871 Landmandsbanken, der dog ikke greb særlig forstyrrende ind paa Privatbankens Omraade, da dens Hovedopgave var Laan i Landejendomme; men da det efter megen Besvær lykkedes D. B. Adler i 1873 at stifte Handelsbanken, som en Konkurrencebank mod Privatbanken, følte Tietgen Stødet og forstod, at det gjaldt Kamp paa Liv og Død.

Adler havde skaffet alle Pengene gennem sine udenlandske Forbindelser, og det var derved bleven ham muligt at ordne Sagen, uden at Tietgen havde faaet det mindste at vide derom, før den var en fuldbragt Kendsgerning. Blandt Stifterne var den senere Justitsminister i det estrupske Ministerium Nellesmann. Estrup og Skeel, den senere Indenrigsminister, sad i Bankraadet.

Da disse tre Mænd to Aar efter dannede Ministeriet Estrup for at føre Kampen mod Folketinget til det yderste, havde de sikret sig et velvilligt Bankinstitut, men de havde tillige i Tietgen skabt sig en Fjende, som ikke var at spøge med, og Kampen blev haard og langvarig.

Tietgens politiske Anskuelse var nærmest engelske, de parlamentariske Former, som de virkede der, forekom ham sunde og naturlige, men han havde ingen politisk Lidenskab. Han søgte at udnytte alle Forhold til bedste for sine Formaal og de Foretagender og Planer, som det var hans Sag at røgte. Købmandsstanden skulde holde sig fri af Partipolitiken og med Øjet fæstet paa sine Opgaver søge at drage al den Nytte, den kunde, af

Politikernes Kampe og Forlegenheder. I den Art af Politik var han Mester.

Skønt et saadant Standpunkt ikke har noget opløftende ved sig, var det dog næppe til Skade for dansk Handel og Industri, at en Mand som Tietgen i de estrupske Kampaar, da politisk Lidenskab gjorde Regeringen ganske uskikket til at varetage Landets Interesser, stod paa Kommandobroen i vor Handelsflaade med altid vaagen Opmærksomhed for nye Muligheder, som for de Farer, der kunde true det allerede vundne. Hvor kæmpede han ikke mod Visnepolitik og Ministervilkaarlighed for den spanske Handelstraktats Fornyelse. Men, hvor det politiske Forhold til Regeringen var afgørende, maatte Handelstraktaten visne med saa meget andet.

Ved at holde sig udenfor bevarede Tietgen Udsigten fri, og han saa i det store og hele lyst paa Fremtiden. I en Forhandling i nationaløkonomisk Forening nogle Aar senere havde Nationalbankdirektør Levy talt om Nødvendigheden af Forsigtighed og Sparsommelighed. Tietgen fremsatte da sine Anskuelser i et langt Indlæg, der sluttede saaledes:

»De lave Priser have fremkaldt trykkede Forhold, Misforhold i alle Lande, og overalt bestræber man sig for at finde Midler til at afhjælpe disse. Men overalt gaar Bestræbelserne i Retning af at søge Indtægterne forøgede. — Det samme, tror jeg, gælder for vort Lands Vedkommende, at det snarere bør være i Retning af Indtægternes Forøgelse, at Opmærksomheden maa være henledet, end paa Udgifternes Formindskelse. Hvorledes, skal jeg ikke her fordybe mig i, — men det er ikke værd at lægge Hænderne i Skødet.«

Det var nu heller ikke Levys Mening. Det var den samme Levy, som Tietgen omtaler i sit Telegram fra Hamborg 1857: »jeg, Levy og Westenholz.«

Han var bleven hjemkaldt fra Altona for at bringe Nationalbankens Forretningsgang paa Højde med Tidens Krav og var senere bleven en af dens Direktører. Levy var en meget dygtig Leder af den store Bank, og det skyldes hans Forudseenhed og Forretningssans, at Danmark i rette Tid hurtigt og derved uden væsentlige Tab fik gjort den store Svingning fra Sølv til Guldmøntfod. Loven blev vedtaget i 1873 og traadte i Kraft 1. Januar 1875. Forsigtighed er ikke alene en Borgermesterdyd men den fornemste Egenskab hos en Nationalbankdirektør. Denne Art af Forsigtighed kendte Tietgen ikke. Han indlod sig ganske vist ikke paa Døgnspækulationer, det rene Lykkespil, men havde han faaet Tro til en Sag, og havde han taget sin Beslutning, saa var han dristig og lod sig ikke holde tilbage af de Forsigtiges Bekymringer.

Da det store nordiske Telegrafsekselskabs Stiftelse stod paa, sagde Levy en Dag til Tietgen: »Frygter De ikke for at binde en Kapital, større end Nationalbankens Grundfond i et Foretagende, hvor Aktiverne sænkes i Havet?« Tietgen svarede kun: »Jeg frygter intet uden Abekattene.«

De fem Milliarder, som Frankrig efter Krigen 1870 havde maattet betale Tyskland, fremkaldte en Overspekulation, som endte med et frygteligt Sammenbrud over hele Tyskland; det kom til Udbrud under Verdensudstillingen i Wien 1873. Virkningerne deraf føltes ogsaa hos os, idet Tilliden til Aktier og Industripapirer blev i høj Grad svækket, og danske Papirer fandt ikke Afsætning til Tyskland, men vendte snarere hjem, saa vort Marked blev overfyldt. Under saadanne Forhold kom det ganske naturligt til at gaa ud over Telegrafaktier. Et saa æventyrligt Foretagende som »Store Nordiske«, der endnu ikke var ude over Børnesygdømmene, frembød

Angrebspunkter nok. Hvert Øjeblik sprang Kablerne, saa Telegraferingen standsede. En Landlinje mellem Foochow og Amoy, der med den kinesiske Regerings Billigelse var under Opførelse, maatte opgives, og uagtet Selskabet erholdt en Skadeserstatning, maatte dog den kinesiske Regerings Magtesløshed overfor den overtroiske Befolknings Udskejelser gøre Aktionærene i Europa urolige. Det blev nødvendigt at fordoble Søkablerne, det kostede Penge og Renten var høj og steg til 6 à 7 pCt. under den russisk-tyrniske Krig, der gjorde det umuligt for Rusland at hjælpe med Penge.

I et Fallitbo havde Banken anset det for rigtigt at overtage en stor Mængde Telegrafaktier, og da nu Kurserne sank, maatte Banken for at modvirke et altfor dybt Fald opkøbe Telegrafaktier. Paa denne Maade fik Privatbanken efterhaanden en meget stor Beholdning, saaledes at hele Reservefonden vilde være truet, om Banken skulde sælge til de lave Kurser. Tietgen formaaede sine Venner til at købe og anbragte sin egen Formue i Telegrafaktier; men det forslog ikke, vort Marked var overfyldt.

Misundelse, Frygt og Ængstelighed mødtes i den Bevægelse, som nu rejstes mod Tietgen og Privatbanken. Tietgen plejede at sige, at Reservefonden skulde arbejde med; derfor anlagde han »det forenede Dampskibsselskabs« Reservefond i Skibe, Sporvejsselskabets i Skinner o. s. v. Det var vistnok et af de svageste Punkter i hans økonomiske Politik. Men han tvivlede selv intet Øjeblik paa, at det var forsvarligt, og hans Tro til at »Store Nordiske« vilde blive et udmærket Foretagende var fast og urokkelig.

Paa Generalforsamlingerne i 1876—77—78—79 førtes Kampen med Voldsomhed. Banken havde flere store Tab blandt andet ved Gedalias Fallit, som Tietgen ikke var uden Skyld i. Tabet maatte opgøres til Millioner

ved Aarsopgørelsen, naar Telegrafaktierne blev ført i Regnskab efter Kurs. Paa Generalforsamlingerne blev der stillet Fordring om at sælge; men Tietgen kæmpede imod, han ansaa den lave Kurs som et Udtryk for den Mistillid, som hans Fjender havde skabt, og henholdt sig stadigt til »Store Nordiskes« Regnskab, der viste et godt Udbytte. Man stillede da Forslag om en Undersøgelseskommission, og Privatbankens Aktier faldt lige til 70 pCt. Paa en af de værste af disse Generalforsamlinger, hvor man havde talt om, at Banken burde opgive sit Bo, da man havde mistet Tilliden til den, tog Tietgen Ordet og sagde blandt andet:

»Bestyrelsen mærker ingensomhelst Mangel paa Tillid, men det er Aktionærernes Ansvar ikke at rokke ved den Tillid, Banken nyder. Er der nogen Fare for Banken, saa er det de Herrer Aktionærer, der ved deres Udtalelser fremkalder Faren.«

Det var drøje Aar for Tietgen. Med al sin Kraft arbejdede han paa at bekæmpe Nedgangen. Han gjorde Vidundere med Hensyn til at skaffe Penge og til at tumle med Værdierne og besejre Mistilliden. Under de største Vanskeligheder var han altid rolig, ingen Ulykke formaaede at rokke hans Tro paa Sagen, ingen Ansigtstrækning røbede den svageste Tvivl om Sejren. Altid i Arbejde skaffede han stadig Fortjenester til Privatbanken ved Deltagelse i indenlandske Laaneforetagender. Trods Vanskelighederne var han samtidigt med til at skabe Fællessukkerkogerierne paa St. Croix, et uegenlyttigt Foretagende, et sidste Forsøg paa at ophjælpe Øen; det gav aldrig Udbytte.

Sukkerroedyrkningen vilde ikke gaa. Store Vanskeligheder frembød sig. Odense Sukkerkogeri var man paa Nippet til at maatte opgive. Tietgen kæmpede imod, holdt Pinen ud og vandt Sejren. Det var Raffinaderierne i København, der holdt Virksomheden oven

Vande; ligesom det var de europæiske Telegraflinjer, der bar det »Store Nordiske«. Senere, da Konkurrencen i Europa medførte Takstkrig, blev det til Gengæld de østasiatiske Linjer, der bar Selskabet frelst gennem Vanskelighederne.

Paa Tietgen hvilede et uhyre Ansvar, og det var ham personlig, der holdt Modet oppe hos Aktionærer og Bestyrelse og dermed i hele vor Forretningsverden, trods al Modstand skabt af Had eller rejst af alvorlig Bekymring for de Æventyrets Veje, hvorpaa Tietgen, efter de Forsigtiges Mening, førte os ind. —

Hans Styrke paa Generalforsamlingerne var hans Veltalenhed, hans Selvtillid og hans Evne til at fremlægge og begrunde et Regnskab og opstille Fremtidsudsigterne med en Frejdighed og en Sikkerhed, der virkede tillidvækkende paa Tilhængerne og forbløffende paa Modstanderne, hans Hukommelse, der tillod ham at drukne Forsamlingen i en saadan Kendsgerningernes Mangfoldighed, at det ikke var nogen let Sag for en Modstander at tage en Kamp op, og hans Slagfærdighed. Han havde en egen Evne til ved et skarpt og kort Svar at trække Grunden bort under Modstanderens Tankebygning og prisgive ham til Forsamlingens Latter. Selv det bedst forberedte Angreb maatte prelle af mod hans enestaaende Viden og den Frimodighed, hvormed han fremsatte sine Paastande, selv naar disse ikke var uangribelige. Modstanderne blev forvirrede, og Tietgen fik Overtaget.

I disse vanskelige Tider kunde man se Tietgen Uge efter Uge træde frem og redegøre for de forskellige Selskabers Generalforsamling. I 1876 ser det saaledes ud: 21. Marts: Tuborg Fabriker. 25. Marts: Det københavnske Byggeselskab. 28. Marts: Burmeister og Wain. 30. Marts: Sporvognsselskabet. 1. April: Det forenede Dampskibsselskab. 3. April: De danske Sukkerfabriker.

12. April: Privatbanken. 29. April: Det store Nordiske Telegraf-selskab. 1. Juni: Aflevering af Kalundborg-banen. 24. Juni: De danske Sukkerfabriker. 26. Juni: Det Lolland-Falsterske Jernbaneselskab. 4. Juli: St. Croix Sukkerkogerier. 26. August: Overordentlig Generalforsamling i »Store Nordiske«.

Men Privatbankens Bankraad blev efterhaanden ængsteligt, en Fallit bragte Banken et meget stort Tab og forøgede yderligere Bankens Beholdning af Telegraf-aktier. Disse Aktier, der endnu i 1875 var 200 Kr. værd for 10 Pund Sterlings Paalydende, faldt mer og mer og stod ved Begyndelsen af 1878 i 130. Tabet for Banken vilde blive uhyre stort, hvis den skulde sælge. Tietgen bekæmpede Salget. Han følte sig overbevist om, at den lave Kurs var fremkaldt af den Mistillid, som hans Fjender havde skabt, og at Aktierne hurtigt vilde hæve sig til den Værdi, som de i Følge deres Udbytte havde, saa snart Kampen var til Ende. Bankraadet turde dog ikke følge ham, og det vedtog at sælge. Tietgen maatte bøje sig, og skønt det lykkedes ham at anbringe Aktierne i Paris til en forholdsvis høj Kurs, 144 Kr., maatte han dog afskrive over halvanden Million paa Privatbankens Reservefonds Formue.

Bagefter kan man sagtens være klog, men man kan ikke bebrejde Bankraadet, at det ikke kunde følge Tietgen. Presset udefra var for stort, Ansvar for overvældende, og mod alt dette havde de kun Tietgens urokkelige, næsten religiøse Tro paa Sejr. Det var for ham nok, men det kunde vanskeligt være nok for et Bankraad.

Tiden har givet Tietgen Ret. Istedetfor et stort Tab vilde Privatbanken have haft en uhyre Fortjeneste, om Bankraadet havde haft Mod til at følge Tietgen; nu tabtes saa godt som hele Reservefonden, og det varede Aar, inden Banken forvandt dette Tab.

Efter Salget bedredes Forholdene. Renten sank til 3 pCt. og Telegrafaktierne steg. 1. Januar 1880 var deres Kurs 159 $\frac{1}{2}$ Kr., i Løbet af 1881 steg de over deres Paalydende, i 1891 naaede Kursen 300 Kr., og ved Selskabets 25aars Jubilæum nærmede Kursen sig til 400 Kr., det dobbelte af deres Paalydende. Nu koster en Aktie i »Store Nordiske« — der lyder paa 10 Pund Sterling, altsaa omtrent 180 Kroner — omkring 500 Kroner.

D. B. Adler døde den 4. December 1878.

»No man can command success, he can do more, he can deserve it.«¹

II.

I 1880 lykkedes det Tietgen ved den berømte Li Hung Shiangs Hjælp at skaffe Selskabet en Overenskomst med Kina, der gav »Store Nordiske« et Overtag fremfor alle andre Nationer. Koncessionens Indhold var følgende: Absolut Eneret paa de Kabelforbindelser, det allerede havde oprettet i Kina. Skulde det ønske at lande andre Kabler, maatte Regeringens Samtykke først erhverves. I tyve Aar vilde Regeringen ikke tilstede andre end »Store Nordiske« at lande Telegrafkabler i hele Kejserdømmet.

I samme Tidsrum af tyve Aar vilde Regeringen heller ikke selv etablere Kabler eller Landlinjer — eller tillade andre at gøre det, — der kunde konkurrere med noget af Selskabets Kabler. Hvor ingen Konkurrence kunde opstaa, forbeholdt Regeringen sig frie Hænder. Dersom Regeringen skulde bestemme sig til at foretage Telegrafanlæg, skulde Selskabet have fortrinsvis Ret til at udføre Arbejdet.

¹ Ingen Mand kan Lykken kommandere, han kan gøre noget mere, den fortjene som en Mand, det kan han.

Til Gengæld maatte Selskabet forpligte sig til gratis at befordre kinesiske Statstelegrammer paa sine Kabler i Østasien og Europa.

Koncessionen var udfærdiget i to Exemplarer paa kinesisk og paa engelsk, begge forsynede med Vicekongens officielle Segl, hvis Ægthed bevidnedes af den danske Konsul i Tientsin.

Det var en Sejr, som bragte Konkurrenterne til at skumme af Raseri, og Englands Agenter helmede heller ikke, før de havde faaet Kineserne indbildt, at det »Store Nordiske« kun var Skærmbredt for Rusland, og faaet Kinas Regering til at bryde Koncessionen, men Selskabet havde faaet et Forspring, som dets dygtige Ledere havde forstaaet at udnytte, og en vid Mark var aabnet for dansk Foretagsomhed og for danske Mænd i det fjærne Æventyrland, uden et eneste skarpt Skud. »Foragte skal man just ej de Smaa, tidt rækker de, hvad de Store ej naa.«

Femogtyveaarsdagen, efter at Privatbanken havde begyndt sin Virksomhed, formede sig til en Fest for Tietgen, der havde ledet den igennem gode og onde Tider og sejret i Kampen mod alle Modstandere. Selv der, hvor han var bleven tvungen til at give efter, havde Tiden givet ham Ret og styrket Tilliden til hans Snille.

I Børskredse havde man i taknemlig Anerkendelse af hans Arbejde for dansk Handel sammenskudt to Hundrede Tusinde Kroner, som blev overbragt ham paa Højtidsdagen med Ønsket om, at det store Beløb maatte blive anvendt til Løsning af den Opgave, der var hans kæreste Tanke, Marmorkirkens Fuldførelse.

Paa Bankraadets Tak svarede Tietgen uden falsk Beskedenhed.

»Der var,« sagde han, »da jeg traadte til, nok der følte, at en Forbedring af vore Bankforhold var nød-

vendig. Men om Midlerne og Maaden var der megen Uenighed. Det blev min Opgave at vise Vejen, og naar Maalet er naaet, trods Konkurrence, saa skyldes dette det gode Samarbejde mellem mig og Bestyrelsen, der, trods Bestyrelsens Svaghed overfor en Folkestemning, altid er bleven bevaret.«

Medarbejdere i alle de Selskaber og Forretninger, han havde sat i Værk, udtalte ved nogle dertil valgte deres Tak og Paaskønnelse og bad Tietgen som Udtryk for deres Tillid og Beundring modtage Korset til Marmorkirkens Kuppel. Paa denne Henvendelse svarede Tietgen: »Det Billede, som De i saa veltalende Ord har oprullet for mig i den anerkendende Hyldest, som De nylig har bragt mig, maa selvfølgelig opvække en stærk Tvivl hos mig, om De ikke har tillagt mig for stor en Del og Dem selv og vore andre Medarbejdere for ringe en Del af Æren for den Gerning, som det afmaler.

»Men om et nærer jeg ingen Tvivl, og det er, at De, som jeg, har begyndt hver enkelt Del deraf i Tro paa dens Nytte og i Haab paa dens Fremgang, idet Maalet, som stod for vort Øje, ikke var egen Fordel og Ære, men det at kunne gavne vort Folk og vort Land, vor Handel og vor Søfart, vor Industri og vort Agerbrug.

»Naar dette, som jeg tror og haaber, er lykkedes, og vi nu kunne betragte os for at være i sikker og rolig Havn, trods de mange Storme, vi i Forening have udstaaet, da er det, fordi vi til vor Gerning medbragte ej blot Troen og Haabet, men ogsaa Kærligheden; »thi den har aldrig levet, som klog paa det er blevet, han først ej havde kær«!

»Og naar vi se tilbage paa de Aar, som svandt, da er det netop min største Tilfredsstillelse, at Modgangen især tjente til at udvikle den Samdrægtighedsaand, som er den væsentligste Betingelse for, at det fælles Arbejde

skulde lykkes, at vi begyndte som Medarbejdere og endte som Venner.

»Gid den Aand aldrig vige fra vor Gerning, da vil med Guds Velsignelse det hidtil udførte bestandig vokse i Omfang, i Betydning for Land og Folk.

»Idet jeg takker Dem for den varme Anerkendelse, som De har tolket for mig, takker jeg Dem især, fordi De har villet rejse Korset paa den Kirkebygning, som nu opføres, hvorved De har vist, at ligesom min Hustru og jeg betragter denne Bygning som Slutstenen paa vor jordiske Gerning, saaledes skal dette Kors bære Vidne om, at vi alle opfatter vort Arbejde saaledes, at Æren er Guds i det Høje!« —

Det var vel betænkt, at man havde samlet sig om at yde Tietgen Hjælp til Marmorkirkens Fuldførelse. Havde Tietgen i 1874 kunnet forudse de følgende Aars Vanskeligheder, da havde han næppe vovet at tage den store Opgave op. I Kampen for at hævde sin Opfattelse og bære de store Foretagender frem til Sejr havde han ofret sin egen Formue, og han havde maattet opgive sin oprindelige Plan, at faa Kirken færdig til Grundtvigs Hundreedaars Fødselsdag 8. September 1883. Nu lykkedes det dog at faa Korset rejst over den stolte Kuppel. Det store grundtvigske tre Dages Vennemøde i København ved Hundredeaarsfesten blev aabnet med Afsløringen af det gyldne Kors, der var skænket af den store Skare Medarbejdere, der næppe kunde have fundet en bedre Maade at glæde Tietgen paa. —

Ved denne Lejlighed skænkede Fru Grundtvig Marmorkirken den syvarmede Guldlysestage, som Grundtvig havde modtaget af en Kreds af Venner og Beundrere med Enkedronning Caroline Amalie i Spidsen, i Erkendtlighed for, hvad han havde været for den nordiske Menighed, da han havde været Præst i halvhundrede Aar.

En stor Kreds af Forretningsmænd samledes »i Erkendelsen af den for Udviklingen af Forretningslivet i hele Landet, men særlig i København, saa overordentlig heldbringende og banebrydende Virksomhed, som Tietgen med aldrig svigtende Energi har udfoldet i den forløbne Aarrække«, med Tietgen til en Fest paa Skydebanen. Tietgen var glad som et Barn, og talte om Planen i sit Arbejde og om den Utaalmodighed, hvormed Aktionærerne, »det vil sige Medarbejdere«, krævede Udbytte. De bedste og gavnligste Foretagender gav sjældent hurtigt et stort Udbytte til Kapitalen.

Tietgen var i høj Grad modtagelig for Paavirkning. Visse ydre Fortrin, som personlig Skønhed, Levemaade og Stil, paavirkede ham umiddelbart. Modig og mandig Optræden kunde afvæbne ham, og Taarer røre ham. Kryberier og Spytlikkeri gjorde ham ond. I Kampaarene havde han set formentlige Venner forvandle sig til Fjender, og naar disse nu atter bejlede til hans Gunst, kunde han lade sig henrive til Ord og Handlinger saa ubeher-skede, at det kunde give Anledning til Udtalelser som Plougs: »Han er jo ikke engang en dannet Mand.« Tietgen og Ploug frastødte hinanden som Olje og Vand. De gjorde begge Krav paa at beherske Stemningen i København; Ploug udtalte ved den Tid, at han havde Nøglerne til København i sit Værge. Det fortælles, at Tietgen en Gang skal have sagt til Kongen, at han ikke forstod, Kongen vilde finde sig i at modtage Ploug i sit Hus, og at Kongen svarede: »Jeg tager imod ham som den forlorne Søn, der er vendt tilbage til Faderhuset.« Som bekendt havde Ploug arbejdet for Danmarks Forening med Sverrig under den svenske Konge.

Paa et Børsmøde, hvor Frihandelsmændene havde ført det store Ord, tog Tietgen fat og søgte at gøre sin Opfattelse af Forholdet mellem Frihandel og Beskyttelse

gældende, idet han fremhævede det som en Erfaringskendsgerning, al Historie viste, at en Handel, der ikke støtter sig paa hjemlige Frembringelser, vilde snart gaa Dør forbi, idet Udviklingen alle Dage, og i vore Dage mer end nogensinde, førte bort fra den Tid og Penge spildende Mellemandel. Skulde København hævde sig som Handelsby, maatte den tillige blive Industriby, og Industrien maatte opelskes, hvor den ikke fandtes, og beskyttes, naar det var hensigtsmæssigt.

Idet han sluttede, anvendte han, for at betegne Talen om Frihandelens ene saliggørende Virkninger som tomme Ord, et Citat af Shakespeare: »Words, Words, Words.«

Nogle i Forsamlingen troede, han havde sagt Vaas, og der blev derfor en Del Uro. Tietgen gik da op paa Talerstolen og udtalte: »Jeg sa' ikke Vaas,« men med et saadant Eftertryk paa sa', at Meningen blev tydelig; Forsamlingen brast i Latter, og Sejren var hans.

De Vendinger, hvormed han tilkæmpede sig Sejr paa en Generalforsamling, kunde ofte være meget vovede; men Tonen og Myndigheden, hvormed de blev sagt, den forbløffende Hurtighed, hvormed Gensvaret faldt, det Overtag, det gav ham, at han fik Folk til at le, lod Tilhørerne sluge de frygteligste Kameler.

I Handels- og Kontoristforeningen, hvor han ved denne Tid blev Formand, og hvor man brugte baade Holmblads Lys og Holmblads Spillekort, ankede en Taler en Gang over, at Kortene ikke duede. »Bevis!« raabte Tietgen til Taleren. Denne svarede: »Man kan se igen- nem dem.« Hvor paa Tietgen straks svarede: »Det beviser da snarere, at Holmblads Lys er gode, end at Holmblads Kort er daarlige.«

Bagefter ærgrede Modstanderne sig over at have ladet sig forvirre af et Svar, der intet indeholdt; men det var bagefter; Formaalet var naaet.

Tietgen havde læst meget, og han holdt nok af at gøre Indtryk af at have læst endnu mere. Havde en Taler i Handels- og Kontoristforeningen holdt et Foredrag om et hvilket som helst Emne, kunde man være vis paa, at Tietgen efter Foredraget lagde en indgaaende Viden for Dagen om samme Emne. For at kunne dette havde han med sit hurtige Nemme virkelig gennemlæst nogle Bøger om Emnet og optraadte saa med sin sædvanlige Frejdighed som Sagkyndig. Megen Forbavelse vakte det saaledes en Gang i hans private Kreds, da Pastor Brandt, som var en af vore lærdeste Mænd paa Salmedigtningens Omraade, en Vinter havde holdt en Række Foredrag om Salmedigtningen i Danmark, at Tietgen i det sidste Møde tog Ordet og paa et Punkt i den gamle Salmedigtning gjorde en fra Pastor Brandt forskellig Anskuelse gældende. Der var i dette megen Forfængelighed og megen Beregning, men tillige en Evne til at opfatte hurtigt og bruge det opfattede, som gav ham Sejer.

Tilhører brød han sig ikke om at være. Han sagde en Gang til en ung Mand, der skulde tale for den Kreds, som hans Hustru samlede i deres Hjem, da han beklagede [at have valgt et Emne, som Tietgen ikke syntes om. »Det skal De saamænd ikke bryde Dem om, jeg hører det alligevel ikke, jeg sover bedre paa min Sofa!« Ikke meget opmuntrende, ikke meget høfligt. Mangen ung Mand vilde ved en saadan Udtalelse blive fornærmet, enkelte give raat for usødet; de sidste syntes Tietgen bedst om, naar de viste Mod og Forstand. »Naar galt skal være, maa De da hellere sige mig imod,« kunde han sige.

Ligesaa hensynsløs, som Tietgen saaledes kunde være, ligesaa forekommende og tjenstvillig kunde han vise sig, naar han vilde vinde nogen, og overfor sine Venner.

En yngre Forretningsmand henvendte sig en Dag til

Tietgen paa Børsen og bad undskylde han tillod sig at spørge Etatsraaden, men han kendte en ung dygtig Arbejder, der saa gerne vilde til Paris for at uddanne sig i sit Fag, han var Stentrykker, om Etatsraaden ikke kunde give ham et Raad med Hensyn til, hvor han kunde søge Oplysning om Forholdene i Paris paa det Omraade. Tietgen svarede: »Lad Deres Mand komme til mig den 26. Maj Klokken 6 i Hotel Vouillemont i Paris, saa skal jeg have en Plads til ham.« Den unge Mand forlod ham overrasket, taknemlig og fuld af Beundring over hans Magt, hans Omtanke og hans Beredvillighed til at hjælpe.

Det var Ernst Brandes; han blev Tietgen en tro Mand. Paa et Møde, hvor Tietgen, der ikke var til Stede, blev angreben af Jens Busk, rejste Ernst Brandes sig og forsvarede ham og sluttede med at sige: »Tietgen er besjælet af en brændende Ærgerrighed efter at gavne sit Fædreland.« Større Ros kan en Handlingens Mand ikke faa. At Brandes var en begavet, kundskabsrig og dygtig Skribent, gør ikke Udtalelsen mindre værdifuld.

III.

Medens Tietgen forfulgte sit Formaal, tilspidsedes den politiske Kamp mer og mer.

Den 11. April 1877 fremlagde Tietgen Regnskabet for Privatbankens Aktionærer med den sørgelige Meddelelse, at man havde set sig nødsaget til at afskrive 1,600,000 Kr. paa Reservefonden som Kurstab væsentlig paa Aktier i Store nordiske Telegrafelskab.

Den 12. April udstedte Estrup — den første provisoriske Finanslov. Danmarks Finansminister tiltog sig Raadighed over Statens Pengekasse i samme Øjeblik, hvor Danmarks største Finanssnille var stærkest bunden.

Estrup og Skeel havde deres Del i Tietgens Modgang, han var hæmmet og maatte vente. Men efterhaanden som han atter vandt frem og tilkæmpede sig en ledende Stilling, vendte Stemningen sig mer og mer mod Estrup, hvis Politik kastede fler og fler over i Venstres Rækker.

Skeels uheldige Studpolitik og Estrups Stædighed overfor Folkethingets og Handelsstandens Krav om Reform af Toldloven vakte Handelsstanden til Erkendelse af, hvor daarligt dens Interesser blev røgtet af det særlig godsejervenerlige Estrupske Ministerium.

I 1881 opløste Estrup to Gange Folkethinget; første Gang den 7. Maj med de bekendte Ord, at Folkethinget havde manglet »Evne eller Vilje« til Sagernes Fremme.

Ved det første af disse Valg henvendte en Kreds af Odense Vælgere sig til Tietgen og anmodede ham om at stille sig til Valg. Tietgen, som var i Ems, svarede telegrafisk den 17. Maj: »Jeg takker Dem og alle de Herrer, som har underskrevet den Opfordring til mig, om at stille mig til Valg i Odense, som jeg har modtaget, og for den deri udtalte Anerkendelse af den Gerning, som hidtil har været min Livsopgave. Naar jeg desuagtet ikke for Tiden kan modtage det mig tilbudte ærefulde Hverv, er det, fordi jeg tror, at der endnu i den Retning er et Arbejde for mig at udføre, som ikke lader sig forene med Sæde i Rigsdagen, saa længe dennes Samlinger udstrækker sig i et saa langt Tidsrum, som i de senere Aar. Hertil kommer, at jeg hverken vilde kunne komme til Stede ved Valget eller til Rigsdagens første Sammenkomster, da man mener, at jeg ikke bør afbryde min Kur, og mit Helbred i det hele taget snarere opfordrer til at indskrænke end til at forøge mit Arbejde.«

At den spanske Handelstraktat udløb, uden at Estrup vilde ofre et eneste af sine Finanskrav for at vinde

Folkethingets Bistand til en ny Traktat, forbitrede Grosserersocietetet, der med stor Ihærdighed havde arbejdet for denne Sag. Og da Venstre efter flere heldige Valg søgte at sulte Ministeriet ud ved den saakaldte Visnepolitik, søgte Tietgen Forbindelse med Venstre for at faa Ende paa det Estrupske Misregimente.

Den liberale Vælgerforening traadte efter mange Tiløb frem for Offentligheden ved et stort Møde i Kasino sidst i Aaret 1883.

Den 7. Maj 1884 blev Skeel ramt af et apoplektisk Anfald, Justitsminister Nellesmann, som midlertidigt overtog hans Ministerium, søgte at vinde Tietgen og gav ham den 30. Maj en Koncession paa Anlægget af Jernbanen fra Nykøbing paa Falster til Gedser, som han forgæves havde arbejdet for, fordi han ansaa en Linje med Dampfærge over Gjedser—København—Helsingør og København—Malmø, som en Nødvendighed, hvis vi skulde bevare den svensk-norske Trafik til Tyskland og det sydvestlige Europa.

Men det var for sent. Den 25. Juni skulde det overordentlig vigtige Valg afholdes, den 23. mødte Tietgen paa det Valgmøde, som den liberale Vælgerforenings syvende Kreds afholdt i Larsens Lokale paa St. Annæ Plads, hvor Grosserer Christoffer Hage, den nuværende Finansminister, stillede sig mod den fanatiske Estrupper, Kommandør Gjødesen. Tietgen optraadte vel ikke selv som Taler, men han bemyndigede et af Foreningens fremtrædende Medlemmer til at sige, at Etatsraad Tietgen tilsagde Hage sin Støtte paa Valgdagen.

Dette Tilsagn havde stor Virkning, Grosserer Broge i Aarhus fulgte næste Dag Tietgens Exempel, og paa Valgdagen mistede Højre i København tre af sine otte Kredse foruden den uhyre store Frederiksberg Kreds. Det var et Stød saa stærkt, at Ministeriet dinglede derved og ubetinget burde være gaaet af, hvad da ogsaa

flere af de større Højreblade tilraadede. Paa det Tidspunkt vilde et Ministerskifte have sparet Danmark for en Række golde Kampaar, hvor Lidenskaberne hidsedes til Grænsen af Borgerkrig, hvor Statens Reservefond blev sat overstyr til Foretagender, som ikke havde Folkets Billigelse, hvor de Mænd, som havde ledet Venstrepolitiken, opsledes, og Ansvarret blev bortsmuglet, medens Ødselhed med Statens Midler afløste Sparsommeligheden.

Men Estrup og Scavenius vilde ikke ofre deres egne Meninger paa Fædrelandets Alter, og de besluttede at vove det yderste for at gennemtrøse deres Politik. De havde Magten, og de brugte den.

Tietgen blev kaldt til Kongen, der bad ham i Fremtiden lade Kongen vide det, hvis han havde noget at klage over Ministeriet. Tietgen, der saa, hvor vi drev hen, tog det Parti at udnytte den Frygt, som han ved sin Deltagelse i Valget havde indgydt Magthaverne, til Fordel for sine Planer og Formaal. Han havde faaet Overtaget igen og var i Virkeligheden den mægtigste Mand i Danmark.

IV.

Ved et Besøg i Tietgens Hjem sang Peder Larsen Skræppenborg den da ganske ny Sang: »Fremad er Verdens vilde Røst, med Damp og med Vind til Vinge, hjemad er Hjærtets milde Trøst, den hvisker saa varmt herinde«. Under Tietgens Travlhed og Kamp trængtes de blidere Følelser tilbage. Men hvor Hjærtets milde Røst en Gang har fundet Jordbund, der synker Indtrykkene til Bunds, som Himlens Regn i Agerjorden, og ligesom den i det skjulte samler sig og søger mod Havet og af og til paa sin Vej bryder frem som Kilder, der røber de skjulte Vande, saaledes ogsaa hos Tietgen.

Den Mand, som i dette Tidsrum udøvede den største Indflydelse paa Mennesket Tietgen, var Pastor C. J. Brandt ved Vartov Kirke. Han var af Grundtvigs Menighed bleven opfordret til at søge Præstegerningen ved Vartov Hospital efter Grundtvigs Død.

Pastor Brandt var en statelig Præstemand, lige saa smuk af Aasyn som værdig i Fremtræden, formfuld i sin Tale som i al sin Færd, en lærd og jævn Mand, myndig og behersket, aandfuld og frisindet. Brandt var en af Grundtvigs betydeligste Lærlinge, en stor Kender af vor gamle Literatur og Salmedigtning, han har samlet og fortalt Legender og skrevet kønne Sange og Salmer.

Han var født 1817 i Nyborg, hans Slægt, baade paa fædrene og mødrene Side, var Fynboer. Faderen var Købmand, Moderen Præstedatter. Bedstefaderen, Pastor Boesen, stod som mange paa Fyn den Gang meget venligt til Herrnhutterne, og Moderen havde tilbragt en Del af sin Barndom i Christiansfeldt, hvor der var en meget søgt Skole. Farfaderen var Skipper og Købmand i Svendborg, han var en meget religiøs Mand, men det hindrede ham ikke i at holde et Fartøj, der særlig var indrettet til Smugleri.

Tietgens Moder var, som ovenfor fortalt, opdraget i Christiansfeldt ligesom Brandts Moder. Brandt havde tidligt lært, at den religiøse Alvor ikke kan forkastes, selv om den, som ofte hos stærke Naturer, maa leve Side om Side med megen verdslig Sans og stor Skrøbelighed. Inden han blev Præst, havde han været Forstander for »Grundtvigs Højskole« paa Marienlyst. — Kort efter at Pastor Brandt havde tiltraadt sit Embede ved Vartov, skrev han til en Ven: »Hvordan Sagerne tager sig ud her inde, spørger Du. Ja lidt brogede! vil jeg svare, men jeg har da det Haab, at det vil klare lidt op efterhaanden. Jeg maatte jo være

sort af Utaknemmehed, om jeg vilde sige andet, end at jeg er bleven modtaget med aabne Arme, skønt jeg tror, nogle af vore Venner har mig mistænkt for, at min politiske Farve falder lidt rødlig, og jeg finder fra min Side, at de kære Københavnere — ogsaa blandt vore Venner — er noget fanatiske og temmelig uimodtagelige for den Opfattelse, at et Menneske uden latinsk Uddannelse endsige Bønder, der har grove Næver og passer Kreaturer, er rigtige Mennesker. Men de faar saa tage mig, som jeg er.«

En Gang i 1882 drejede Samtalen sig om Valget i femte Kreds, hvor Skrædder Holm havde stillet sig mod Goos. Pastor Brandt, som boede i Kredsen, sagde da: »Ja, jeg afholdt mig fra at stemme, men skulde jeg have stemt, havde jeg givet Holm min Stemme.« Det gav et Sæt i Tietgen, ogsaa ham kunde Brandts Frisind falde lidt rødligt. Men han ærede og agtede, ja elskede Pastor Brandt, ingen anden Mand har haft en saa stor Magt over Tietgen. Brandt var Tietgens Raadgiver i alt, hvad der angik Marmorkirkens kirkelige Udsmykning.

Da Tietgen og Hustru fejrede deres Sølvbryllup, skænkede Venner fra Vartov Menighed, — hvor Tietgen havde sin faste Plads, der sjældent stod tom om Søndagen — Kande, Kalk og Disk til Marmorkirkens Alter. Gaven blev ledsaget af følgende Digt af Brandt:

Fred i Jesus-Navnet, Venner kære!
 Byde vi paa eders Glædesdag,
 Kærlig Hilsen vil vi eder bære,
 Løfte Haabets sommerlyse Flag.
 End er Skoven grøn, og Agrens Bølger
 Love Fædrelandet gylden Høst,
 Gud kun ved, hvad Fremtidssløret dølger,
 I hans Haand vi lægge det fuldtrøst.

Han er rig fra Gry til Aftenrøde,
 Gemmer os tilsidst det bedste dog;
 Meget fandt I ved det første Møde,
 Mere for hvert Skridt I sammen tog,
 Stort, at kunne give Haand og Hjærte,
 Stort at faa dem i et Ja udsagt,
 Større dog, naar fælles Fryd og Smerte
 gennem Dagetal gør fast vor Pagt.

Om end Verdenshavets Bølger fraade,
 Lydig maa det lægge sig i Baand,
 Lystre Vinket, hvor de skjulte Traade
 Drages af den stærke Styrers Haand;
 Og i Livets Bølgegang og Bragen
 Bo vi trygge, naar i Kærlighed
 — Venner! derfor glædes vi ved Dagen —
 Hjemmet skygges af den sande Fred.

Dér sig spejler i det smaa Guds-Huset,
 Derfor blev det eders fælles Lyst:
 Om ved eders Nidkærhed af Gruset
 Maatte rejse sig, til Slægters Trøst,
 Kirken, Fædre drømte stolt og prægtig
 Knejsende af Marmelstenen fin,
 Der har røbet hundred Aar vanmægtig
 Tidens Brøst, som sørgelig Ruin.

Og naar Værket krones, til Guds Ære,
 Naar en Dag I Huset skue glad
 Højt paa Kuppel-Tinden Korset bære,
 Sejersmærket, over Axelstad,
 Naar dets Hvælving vie Sang og Psalter:
 Maa da eders Venner der i Kor
 Sætte Kalk og Disk paa Herrens Alter,
 Hvor han byder Gæster til sit Bord!

Da til ham vor Tak skal sammen klinge,
Som paa ny, en Naadens Morgenstund,
Lod sit Himmeriges Klokker ringe
Over Øerne ved Bælt og Sund,
Kalde, saa i Lys af Ordets Kærter
Sjæle hos ham evig Hvile fandt,
Priste ham, for Samfund mellem Hjærter
Med »Fuldkommenhedens Baand« han bandt.

Efter Provisoriet.

I.

I Begyndelsen af 1885 blev Tietgen valgt til Formand i Grosserer-Societetets Komité. Den tidligere Formand, Etatsraad M. G. Melchior, var død. Han var en af Privatbankens Stiftere og havde været Medlem af dens Bestyrelse siden 1857. Tietgen sagde om ham: »Der er Stof i ham til en stor Mand, men han ser sig ængstelig for, om der er Plads.« En Dom, der paa samme Tid fremhæver Melchiors Begavelse og hans Beskedenhed.

Tietgen lod ingen Lejlighed gaa tabt, hvor han kunde skaffe sig Plads i første Række; og naar han pludselig kastede alle Hensyn til Side og aabenlyst erklærede sig mod Ministeriet Estrup, var det sikkert vel beregnet.

Alle, der ønskede en sund politisk Udvikling i vort Fædreland, og hverken var personligt interesseret i de bestaaende Magtforhold eller fuldstændig blind paa det venstre Øje, haabede den Gang paa et Systemskifte.

Estrup var kørt fast. Berg rede til at tage Styret. Stemningen oparbejdet. Valget stod for Døren. Et modigt Ord, der lød som et Slags Feltraab, kunde give de Vaklende det sidste afgørende Skub. Tietgen lod melde, at han stemte mod Ministeriet, og København, Højres faste Borg, hvortil Ploug mente at have Nøglerne, valgte for første Gang under den lange Kamp Regeringens Modstandere til Folkethingsmænd. Tietgen har uden Tvivl villet sikre sig en Plads blandt det ny Systems Venner. Men Estrup og Scavenius fandt ikke

Anledning til at vige Pladsen. Baade Berg og Tietgen havde overset, at det ikke er Modstandernes Agtelse men kun deres Frygt, man kan takke for politiske Sejre; og efter at Berg, næppe uden Tietgens Billigelse, havde skilt sig fra Hørup, var han og hans Parti langt mindre frygtindgydende. Scavenius, »Danmarks Vovehals«, fik strammet Regeringen op til ny Kamp.

Forsvarssagen blev hentet frem af Rustkammeret, Gud, Konge og Fædreland malet paa Banneret, og alt lagt til Rette til et sidste Forsøg paa ved alle til Raadighed staaende Magtmidler at knuse Folkethinget.

Da Tietgen mærkede, at Vinden blæste fra den Kant, lagde han Roret haardt om, og da han blev kaldt til Kongen, lovede han i Fremtiden at ville meddele det, hvis han kom til den Overbevisning, at Kongen burde skifte Ministerium.‡

Dermed havde Tietgen skaffet sig en Plads i første Række igen, han kunde godt bruge det estrupske Ministerium, naar han kun fik sin Vilje. Han vilde hellere have med en enkelt Mand at gøre end med et Parti, hvor det altid kneb med at finde Tyngdepunktet. »Partiet henviste til Berg, og Berg til Partiet, det var som at gribe i en Kurv Uld,« sagde Tietgen.

Men da den Mand, der havde gaaet Bud mellem ham og de politiske Ledere, igen søgte Tietgen, fik han den Besked, at han, Tietgen, meget beklagede, om man havde taget fejl af ham, han var ikke Politiker, hans Hovedformaal i Livet var at faa sine Ønsker opfyldt, det havde han nu Haab om at naa, og han ønskede derfor ikke mere at deltage i Politik.

Som Formand for Børsen fik Tietgens Ord en større Vægt, han talte paa Handelsstandens Vegne, og han sparede ikke sine Ord. Han førte an i alle de Bevægelser og Bestræbelser, der udgik fra Handelskredse og var rettet paa Forbedringer og Forandringer i Told og

Søfart, i Handelslovgivning, i Danmarks Forhold til andre Stater, saaledes som Handelstraktaten med Spanien, Konsulatsager og Handelsdirektoratsagen. Under hans ihærdige Arbejde for et skandinavisk Toldforbund blev han snart klog paa, at en væsentlig Hindring for at faa en fælles Toldordning var, at vi med vor Toldlovgivning intet kunde byde som Vederlag for Indrømmelser fra svensk-norsk Side, og han gik saa vidt at anbefale Toldpaalæg blot for at faa noget at handle med.

I 1885 havde han ladet sig vælge til Formand i »Handels- og Kontoristforeningen«. Politik var udelukket her, men ellers gjorde Tietgen store Anstrengelser for at vække Medlemmernes Interesser. Kortspil holdt Tietgen ikke af, han bekæmpede det i Begyndelsen, han var Formand, men uden Held. Handelsstandens Hjerner synes i særlig Grad at kræve den Art Tidsfordriv. Visse Hjernesvingninger, der ved stadige Beskæftigelser med Tal er bleven automatisk, finder en Udløsning derigennem og giver et Indtryk af Hvile. Tietgen havde andet at bruge sin Tid til og ønskede at vække de unge Handelsmænds Sans for at udnytte deres Tid bedre end ved Kortspillets ørkesløse Tidsspilde. Hver Onsdag blev der holdt Foredragsmøder i Reglen med efterfølgende Forhandling, hvori Tietgen altid deltog og forbavsede ved sin Alvidenhed. Han ledede selv disse Møder. Naar Klokken var 15 Minutter over 8 traadte Tietgen op paa Talerstolen og meddelte, at han havde formaaet Hr. den eller den til at indlede et Forhandlingsemne. Lokalerne var indrettede og udstyrede efter engelsk Klubmønster, og der var ofret langt mere herpaa, end man var vant til herhjemme i lignende Foreninger. Gjorde nogen Bemærkning herom, svarede Tietgen: »Paa Smyrnatæpper spytter man ikke, og paa Velours Stolesæder og Sofaer slænger man sig ikke med skidne Støvler.«

Det var Tietgen om at gøre at hæve den Stand, hvortil han hørte, til bedre Vaner, til højere Interesser, til videre Syn, til ædlere Nydelser. Derfor bekæmpede han Kortspillet, men arbejdede for Musiken og for gode Foredrag.

Som det ofte gaar med Mænd, hvis Storhed ligger paa det praktiske Livs Omraade, og som selv møjsommeligt har maattet erhverve sig de nødvendige Kundskaber, saaledes ogsaa med Tietgen; han blev aldrig træt af at fremhæve, at den første og vigtigste Forudsætning for at drive Købmandsforretning var Kundskaber. Han gav sig derfor ikke tilfreds med, hvad han hidtil havde gjort og fremdeles kunde gøre som Formand for Børsen og som Formand i Foreningen, han vilde have en særlig Skole for Drengene, der skulde gaa Handelsvejen.

Ved Hjælp af et Legat, som i længst forsvunden Tid var stiftet af Købmand Niels Brock, oprettede han de Brockske Handelsskoler. Paa St. Anna Plads med Udsigt til Havnen blev der bygget et smukt Hus, i en Stil, der minder om Børsen.

Tietgen tog selv Plads i Skolens Styrelse og ofrede den megen Tid og Interesse. Hans mærkelige Sans for ydre Former gav sig ogsaa her tilkende, idet han fordrede, at Eleverne skulde møde ved Aarsprøven i sorte Klæder og med hvidt Slips, selv mødte han i Galla med Ordener. Der var heri noget udvortes tillavet, som ikke var dansk, men ikke alt dansk er godt, og lidt mere Form vilde næppe skade, særlig overfor Udlandinge.

Det var en af Tietgens Trossætninger, at unge Handelsmænd maatte til Udlandet. Ved en Forretningssvens Hjælp fik han stiftet et Legat til dette Formaal. Gennem Ministeriet havde Tietgen udvirket, at de Brockske Handelsskolers Afgangsprøve blev regnet lige med fjerde

Klasses Eksamen. Efter Skoletiden fulgte en Handelshøjskole for ældre.

Naar Tietgen optraadte som Taler, kunde hans Ord faa en romantisk Klang, som var fremmed for den, der kun kendte ham fra Banken. Der kunde komme et Glimt af Sværmeri i hans Øje, naar han nævnte Malteserkorset, som han havde valgt til Kontorflag for det forenede Dampskibsselskabs Skibe. Malteserkorset, Johanniterridderens fligede Kors, som de i deres hundredaarige Kampe førte mod Tyrkerne.

I disse Glimt, som mange ikke forstod, kiggede Mennesket Tietgen frem. Saaledes har Professor Jensen malet ham, som en lyshaaret, blaaøjet Romantiker, en St. Jørgen, der drømmer om Sejr over Dragen.

II.

Skønt Tietgen og Privatbanken var medvirkende ved de fleste af de mange større Aktieforetagender i Firserne og Halvfemserne, er der ingen af disse, Telefonselskabet, Fakse Kalkbrud, Spritfabrikerne, Bryggerierne, Svineringen o. s. v., der har haft den Betydning for dansk Handel og Industri, for dansk Landbrug eller i det hele for dansk Foretagsomhed og Fremgang som de store Sammenslutninger fra Tiden mellem 64—75.

Den Vej, der ved disse Foretagender var vist, de Baner, der var brudt, de Midler, der var skaffet til Veje for Virksomhed og Omsætning, havde aabnet Øjnene for og skabt Betingelserne for Sammenslutningernes Betydning.

Under det estrupske Forsøg paa at berøve Folket sit Selvstyre blev Sammenslutninger paa alle Omraader Formen for Selvforsvar og Midlet til Udvikling. Hvad den enkelte ikke formaar, bliver lettere, naar der løftes

i Flok. Paa Land og i By dannedes Foreninger, politiske og faglige. Andelsforeninger og Brugsforeninger tog et Opsving som i intet andet Land, og et nyt Danmark voksede frem.

Mange af disse Foretagender kom til at staa i Mod-sætningsforhold til de Tietgenske. Saaledes Fagforeningerne til de store Aktieselskaber, Andelsslagterierne til Svineringen o. s. v.

Tietgen forstod ikke tilfulde disse Rørelser. En ny Tids Mænd var opvokset under hans Virksomhed og førte hans Tanker videre, de brændte af Begær efter at tage Styret. Interesserne maatte støde sammen, og Kampen blev ofte bitter. Tietgen har dog været Danmarks første Socialist i stor Stil. Han har ved Sammenslutninger fremmet Almenvellet uden Hensyn til Privatinteresser.

Paa en Generalforsamling blev Tietgen spurgt, hvad der vilde ske, hvis man satte et Dampskib i Gang paa en bestemt af hans Ruter. Tietgen svarede med George Stephensons Ord overfor Parlamentet, da han blev spurgt, hvad der vilde ske, hvis der kom en Ko ind paa Jernbanen: »Det bliver værst for Koen.«

Men Tietgen saa ikke de sociale Opgaver fra Fagforeningernes Synspunkt. Han havde gjort gældende, at vi ved at forøge vore Indtægter skulde bekæmpe vore Vanskeligheder, og han kæmpede hele sit Liv for at øge vore Hjælpekilder og vore Indtægter.

Tietgen maatte nødvendigvis lægge Hovedvægten paa at forøge Frembringelsernes Masse, at indskrænke Fremstillingsudgifterne og gøre dansk Virksomhed konkurrencedygtig. Fagforeningerne maatte lægge Hovedvægten paa Fordelingen af det frembragte mellem Frembringerne, paa at hæve Arbejdslønnen. Begge Dele er nødvendige, naar Samfundet skal skride frem i Velstand. Uden Arbejdsoverskud ingen Velstand, uden rimelig Part i Over-

skudet ingen Velfærd. Men disse Krav vil ofte komme i indbyrdes Modstrid. En højere Arbejds løn kan gøre Overskudet mindre og kan vanskeliggøre Konkurrencen, deraf idelig Kamp. Men Formen for Udvikling og Fremskridt er Kamp.

Kielerkanalen, der ændrede de geografiske Forhold og gjorde det muligt for store søgaaende Skibe at sejle fra Vesterhav til Østersø uden at omsejle Skagen, vakte mange Tanker i den danske Handdelsstand. Med det store tyske Rige som Opland vilde Hamborg atter blive en farlig Medbejler til Østersøens Handel. Først under Tietgens Ledelse havde København afrystet Hamborgs Aarhundreder gamle Aag. Handelsstanden kom i Bevægelse. Noget maatte der [gøres, og Tanken om en Frihavn kom da op og vandt, ved et ejendommeligt Sammentræf af Omstændigheder, frem til Sejr.

Landmandsbanken trængte til at gøre sig bemærket og udvide sit Virksomhedsomraade, efter at Landejendommenes Pris var gaaet saa betydeligt ned i Firserne, at der ikke mer var Plads til mange Penge i Hypotheklaan. Det Classenske Fideicommis ejede store Strækninger, lige Nord for København mellem Rosenvænget og Langelinie, der ved en Frihavns Anlæg paa dette Sted vilde blive meget værdifulde, og Justitsministeren i det estrupske Ministerium, Nellemann, var Medlem af Direktionen. Estrup trængte til at vise, at han ogsaa kunde gøre andet end bygge Fæstninger. Folkethinget var inde paa at hjælpe Estrup med at tømme Statskassen for at faa Ende paa hans Regimente, og Frihavnsloven blev vedtagen.

Tietgens Maal havde været en fri Havn, Skibsafgiftens fuldstændige Ophævelse, saa faa og saa smaa Afgifter for Skibsfarten som muligt. Efter hans Mening vilde det være det bedste Middel til at modarbejde Kielerkanalens Virkninger og til at ophjælpe Omsætning og

Skibsfart. Derfor burde der ikke bindes Millioner i Havneanlæg. Forrentningen af disse Kapitaler vilde hindre Ophævelsen af Afgifter og formindske istedetfor at forøge Skibsfarten. Fik vi først Skibsfart, saa fik vi ogsaa Raad til de nødvendige Havneanlæg, men at begynde med Havneanlæg var at gaa den bagvendte Vej. Men skulde vi have en Frihavn, mente Tietgen, at vi for at udnytte den maatte gøre København til Stabelstad for hele Østersøen. En Oplagsplads for oversøiske Varer, hvorfra de kunde fordeles til de nordiske Lande og Rusland. En Forbrugsforretning for Byer i stor Stil, støttet ved Landets eget Forbrug. Saaledes kom Tietgen ind paa Storestanken og det dermed sammenhængende »dansk-russiske Dampskibsselskab«, hvorom der førtes Underhandlinger med den russiske Regering. Vor Handelsstand, der væsentlig bestaar af Detailhandlere, kunde eller vilde ikke forstaa Tanken, Landmandsbanken frygtede en Konkurrence til Frihavnen og købte de store Grunde, som Kommunen ejede mellem Amaliegade og Havnen, for at ikke Tietgen skulde faa fat i dem.

Men da saa et enkelt Led i Storestanken blev sat i Værk paa en uheldig Maade, som Kolonialhandel under Navn af »Frejr«, kom Sindene i Handelsstanden i et Oprør, som intet andet i de sidste halvhundrede Aars bevægede Historie havde formaaet at fremkalde. Middelstanden følte sig truet i sin Tilværelse af denne Urtekræmmerbutik, Grossererne fra Børsen sammensvor sig mod den fri Konkurrence, og Venstre udnyttede »Frejr« mod Ministeriet. Bevægelsen, som var rejst for at ramme Tietgen, blev paa Grund af vore smaa Forhold og den politiske Tilstand et ondartet og farligt Indgreb i den borgerlige Frihed til Erhverv, og Tietgen, som ikke mer var ung, maatte bøje sig, og vi fik hverken Stores eller Stabelplads, og faar ikke saa snart en *fri* Havn.

III.

Femogtyveaarsdagen for Christian den Niendes Tronbestigelse faldt samme Aar som Hundredaarsdagen for Stavnsbaandets Løsning.

En nordisk Landbrugs-, Industri- og Kunst-Udstilling skulde anskueliggøre de store Fremskridt paa alle Aands- og Næringslivets Omraader, som det danske Folk havde tilkæmpet sig, efter at Landbolovene havde løst Almuens bundne Arme, og Grundloven havde kaldt den til Del i Rigets Styrelse.

Udstillingen styrkede Følelsen af, at der ikke var arbejdet forgæves, og at det kan nytte at tage et Arbejde op for et lille Folk, naar det kan samle sin Kraft i fælles Arbejde mod et stort Maal.

Blandt de af Almuen fremgaaede Mænd, der i det svundne Aarhundrede har bidraget til at samle Kræfterne mod bestemte Maal, er Tietgen paa Næringslivets Omraade den største. I ham har den danske Almue aabenbaret, hvilke Kræfter den rummer. Hvad der tjente det Folkesamfund, hvortil han hørte, hvis Forestillingskreds, Følelsesomraade og Formaal var hans, det følte han med den umiddelbare Sikkerhed, som kun den ejer, hvis dybeste Drifter er i Samklang med Folkets. Denne Samfølelse, Geniets naturkraftige Instinkt, var den indre Hemmelighed ved Tietgens faste Overbevisning og sikre Haab.

I det store Fanetog, som paa Stavnsbaandsfesten drog gennem København og forbi Frihedsstøtten, deltog Tietgen med Børsens Herrer. Han gjorde sig megen Umage for at samle alle til fælles Fest den Dag og henvendte sig ogsaa til »Københavns liberale Vælgerforening« for at faa denne til at deltage. Men det lod sig ikke gøre, Medlemmerne vilde ikke gaa i Tog sammen

med Højres ledende Mænd, saa denne Sammenslutning mislykkedes for Tietgen.

Men under Udstillingens mangfoldige faglige og selskabelige Møder lod Adskillelsen sig ikke opretholde. Sammenkomster paa neutral Grund bragte Ro i de oprørte Sind, og de Mænd, som ønskede en fredelig Udgang af den storpolitiske Kamp, fandt hinanden.

Det var i den Sommer, at to af Thingvalla Linjens Dampere stødte sammen i Atlanterhavet. Selskabet, der ligesom Dampspurvognene hørte til Tietgens uheldige Foretagender, taalte ikke et saadant Stød.

Et andet Uheld havde Tietgen i det Aar. Grosserer-societetet havde indbudt Hoffet og alle de fremmede Gæster, som var i Besøg i Anledning af Jubilæet, til en Festmiddag paa Børsen. Næppe havde Selskabet tænkt sig, før der gik Ild i et af Flagene, og hurtigt fængede Dekorationen og selve Træværket i Loftet. Brandvæsenet, som var ved Haanden, rev de løse Genstande ned og slukkede den synlige Ild; men den havde forplantet sig til Tagværkets gamle tørre Træ, og Brandvæsenet maatte rykke ud med Stiger og Sprøjter. Et Øjeblik var Selskabet ved at opløses i vild Forvirring; men Tietgen bevarede sin Ro, og Kongen bød, at Festen skulde fortsættes, og den blev ført til Ende, medens Brandmændene kæmpede med den lurende Ild under Taget. Det var et ejendommeligt Skuespil for Københavnerne at se Brandvæsenet med stor Udrykning i Arbejde paa Taget af det Hus, hvor Kongen og Dronningen og Fyrster og Prinsesser fra alle Europas Lande spiste Middagsmad. Formen blev reddet, men Festen var ødelagt, og godt var det, at det ikke gik værre; det var et stort Ansvar, Tietgen paatog sig, da han formaaede Kongen til at fortsætte Festen; men det havde været Skandale, om alle havde flygtet i vild Uorden, det forstod Kongen, og han blev.

Tietgen naaede igennem alle Rangklasser helt op i første; havde Fortjenstmedaille og Storkors foruden mange fremmede Ordener. Hans Drengaaars ærgerrigste Drømme var gaaet i Opfyldelse, og han vilde ikke beholde Sejren for sig selv, han holdt nok af at optræde standsmæssigt med Tjener paa Bukken og guldpletteret Seletøj. Der var noget barnagtigt i hans Glæde over alle disse Udmærkelsestegn, som han mindre end andre behøvede for at gælde for noget; men han var i meget et stort Barn. Det var derfor en velvalgt Opmærksomhed, som det var en enestaaende Ære, Kongen viste Tietgen ved i Guldkaret at køre til Tietgens Hjem og personligt overbringe ham sin Tak paa Marmorkirkens Indvielsesdag.

Hvorledes er det Andersens Æventyr om Fyrtøjet ender: »Saa satte de Soldaten i Kongens Karet, og alle tre Hunde dansede foran og raabte »Hurra«! og Drenge ne peb i Fingrene, og Soldaterne præsenterede!»

En Ære var det for Tietgen, at han blev Danmarks første Delegerede ved den Arbejderkongres, som den unge tyske Kejser sammenkaldte i Berlin 1890. Tietgen fik der Lejlighed til at fortælle Kejseren om de danske Højskolers folkeopdragende Arbejde og at lægge et godt Ord ind for de danske Sønderjyder, ganske vist uden at det frugtede noget, men Kongressens Arbejde førte heller ikke til noget. Kejseren opgav hurtigt sine Planer om en Arbejderpolitik, og har ikke siden taget dem op.

Da Odense i 1891 havde fuldført et nyt Havneanlæg og en ny stor Haandværkerforeningsbygning, indbød Odense Handelsforening sit Æresmedlem Tietgen og hundrede Herrer af Handels- og Kontoristforeningen til et Besøg den 4. Juli. Ombord i »Gefion« sejlede et muntert Selskab fra København, og i den lyse Sommermorgen gled Dampskibet forbi Marker og Enge, der

omgiver Odense Kanal; et saa stort Skib havde aldrig været i Odense. Tietgen stod paa Kommandobroen, da det fortøjede ved Bolværket, og Odense Borgere gav ham og Gæsterne en varm Velkomsthilsen.

Nylig havde det forenede Dampskibsselskab fejret sin 25-Aars Stiftelsesdag, som et af Verdens største Rederier, og det store nordiske Telegrafskib havde tilbagebetalt sit første Obligationslaan, ti Aar før det udløb. Som Sejrherr gæstede Tietgen sin flagsmykkede Fødeby.

I den smukke Sal i Haandværkerforeningens nye Hus paa Torvet holdt han sin store Tale om »Ringe«, hvoraf Uddrag tidligere er anført. Han sluttede den saaledes: »Alle disse Ringe har gavnet uden at koste Staten en Øre, og de har ingen skadet. Sammenslutningsprincippet anvendt paa rette Maade har samme Berettigelse i det økonomiske Liv som den fri Konkurrences Princip. — Jeg vil haabe, at det vil gaa her, som det gaar Agnete i »Elverhøj«, at det vil erkendes, det er ikke Klintonkongens Ring, vi bærer, men Dannerkongens, — at vor Gerning har været til Gavn for Fædrelandet.«

Fra Haandværkerforeningen drog Værter og Gæster forbi Tietgens Fødested og H. C. Andersens Barndomshjem ned til Aaen, hvor smaa Dampere ventede for at føre Deltagerne ud til »Fruens Bøge«. I denne smukke Skov tilbragtes Dagen i Fryd og Gammen. Ved Festmiddagen udbragte Direktør Bierfreund Skaalen for Æresgæsten. Tietgen takkede smukt og bevæget, idet han atter tog Ringen som Billede og udnyttede de forskellige Forestillinger, som gemmes i Ordet. Han begyndte saaledes: »Grundtvig har sagt, at Fynboerne er Danmarks Hjertefolk. Jeg tror, han har Ret, og derfor takker jeg Dem. Vi Fynboer ved, at hvad der kommer fra Hjertet, gaar til Hjertet.« Og saa talte han om »unge Aar, hvor Ringe byttes og Hjerter slaar,« om

Ringen som Troskabspant og Evighedsbillede og om, hvorledes dette Møde med hans Bysbørn sluttede Ringen af Minderne fra hans dyrebare Odense, hvor han havde leget og drømt.

Alle var grebne, Københavnerne forbavsede, saadan kendte de ikke Tietgen. Hans Væsen var som sammen-sat af Guld og Marmor.

IV.

Paa det store Børsbillede, som Krøyer har malet, ses Tietgen i Midten. Han skrider frem gennem Stimmelen, ensom midt i Menneskemyldret med den høje Hat trykket ned i Panden og Hænderne i Frakkelommerne; Hovedet vender ligefrem, men Øjnene ser til Siden, opmærksomt spejdende. Der er noget lurende i Blikket, noget katteagtigt listende i Gangen, noget af et Rovdyr paa Jagt i den hele Holdning. Man ser, at det er en Mand, der er sig bevidst, at han har Fjender, han maa være paa sin Post, aarvaagen spejdende, parat til at slaa ned, hvad der kommer i Vejen. Det er et udmærket Maleri, fuldt af Liv og Karakter trods det tunge, vanskelige Stof, — en Flok sortklædte Herrer, hvor kun Ansigter og tildels Hænder træder frem af Mørket. Tietgen drager Beskuerens Blik til sig; man føler, at her er Tyngdepunktet, ikke alene i Billedet men i den Verden, det fremstiller. Men det er ikke noget elskværdigt Billede og mindst af Tietgen. Det er Bankdirektøren, Børsmanden, Generalforsamlingernes Behersker, Opponenternes Tilintetgører; og det er maaske paa sin Plads netop i det Billede. Men Efterverdenen vil gennem det ingen Anelse faa om den romantiske Sjæl, som drømte bag Jernmasken, den taarevædede Blødhed, som et hjerteligt Ord kunde fremkalde, den drengagtige

Kaadhed, som han saa let forfaldt til, den friskfyrstige Lige-fremhed, der gav ham Lyst til at danse Reel med en Matros ved en stor Fest, da en Underbefalingsmand ikke turde, fordi det stred mod hans Værdighed.

I 1892 deltog Tietgen i Møntkonferencen i Bryssel. Forhandlingerne drejede sig væsentlig om en international Overenskomst angaaende Værdi-Forholdet mellem Guld og Sølv, og om Bimetallismen, Muligheden af begge Metallers Brug som Værdimaal. I Amerika havde en Bejler til Præsidentværdigheden rejst Spørgsmaalet om Sølvmøntfoden, og hele Verden gav Genlyd af hans Agitation.

Tietgen havde holdt en stor Tale, men efter Mødet sagde han til sin Tjener: »Det var første Gang, min Hukommelse slog fejl for mig.« Det var vel nok en Overdrivelse, men den er betegnende saavel for hans overordentlige Hukommelse som for hans Selvtillid. Den, der har haft en sikker Hukommelse, vil nødvendig indrømme det for sig selv eller andre, naar den svingter, og vil let blive urimelig paastaaelig, fordi han er vant til at stole mer paa sin egen end paa andres Viden, og Tietgen undgik naturligvis ikke dette i sine senere Aar. Hans Arbejdstid nærmede sig sin Afslutning, han havde arbejdet mere end nogen anden Mand i København, siden han i 1855 tog Bolig der. Byen var ikke til at kende, og han havde sat sit Præg paa den, som Christian den Fjerde i sin Tid.

Der er en gammel Fortælling om en Fremmed, som kom til Amsterdam og paa alle Spørgsmaal: Hvem har bygget det Hus? Hvem ejer det Skib? Hvis er den Skibsladning? Hvis Handelskontor er det? — stadig fik det samme Svar af de Indfødte: »Kan-nit-verstan«. Den Fremmede opfattede det hollandske: »Jeg kan ikke forstaa,« som et Navn og undrede sig over den Magt og Anseelse, som Kannitverstan havde.

Den Fremmede, som fra Søsiden nærmede sig København i Begyndelsen af Halvfemserne i det nittende Aarhundrede, vilde allerede i det fjerne opdage Marmorkirkens Kuppel, og saa snart han var naaet inden for Trekroner, høre Larmen fra Burmeister og Wains Skibsbyggeri. Han vilde lægge Mærke til, at næsten alle Dampere, han mødte eller saa ved Bolværkerne, havde den samme røde Krans om Skorstenen, og altid, naar han spurgte, vilde Navnet Tietgen lyde for hans undrende Øren. Det samme vilde gentage sig, naar han sejlede forbi Larsens Plads, hvor Thingvalladamperne lossede og ladede, forbi Kvæsthusbroen, hvorfra den indenrigske Dampskibsfart besørgeades. Landede han ved Havnegade, atter var det de Tietgenske Selskaber, der besørgeede Fragtfart paa England og Sverrig; og paa sin Vej gennem Havnen vilde han over de rødkransede Skorstene faa Øje paa de Brockske Handelsskolers kønne Hus, det forenede Dampskibsselskabs mægtige Kontorbygning, for Enden af Nyhavn store nordiske Telegraf-selskabs Bygning, ved Knippelsbro de danske Sukkerfabrikers Skorstene, og over Privatbankens Kontor Børsens slanke Spir. Saa kunde han endda, naar han var havnet i det københavnske Byggeselskabs Hotel d'Anglerterre, faa et Glas Øl fra de forenede Bryggerier, og altid vilde han faa Navnet Tietgen som Svar, naar han spurgte, hvem der stod i Spidsen for en af disse Virksomheder, og dog vilde han kun have stiftet et meget overfladisk Bekendtskab med Tietgens Inflydelse paa Københavns Liv og Udseende. I alle Forhold sporedes hans Magt og Omsigt. Blandt Borgmestrene, paa Listen over Borgerrepræsentanter sikrede han sig Plads for sine Medarbejdere.

Gennem Ministre og Rigsdagsmænd, gennem Diplomater og Gesandter, virkede han for sine Formaal. Hvor har han ikke udnyttet de talrige Familieforbindelser,

som vort Kongehus stod i til Fyrstehuse i store og smaa fremmede Stater.

Ved Kongeparrets Guldbryllup i 1892 var Børn og Svigerbørn samlede i København, Kejseren og Kejserinden, Konger og Dronninger, Prinser og Prinsesser. Det fortælles, at Kongen ved den Lejlighed sagde til Fru Tietgen: »Deres Mand og mine Børn har bragt Danmarks Navn viden om i Verden.«

Den 13. Oktober 1893 var der Fest paa Burmeister og Wains store Værft. Tietgen havde atter skaffet Arbejde for mange Mænd i lang Tid. Det var Fridag paa Værftet. Arbejderne med Koner var i »Kisteklæderne«. Kølen til det ny store Kejserskib »Standard« skulde lægges. Kejseren vilde selv indvie Arbejdet. Alexander den Tredje, Verdens mægtigste Monark, skulde være Gæst paa Burmeister og Wains Skibsværft. Længst mod Nord laa to franske Panserskibe, »Isly« og »Surcouf«, moderne grimme Søuhyrer med Kanoner i Masterne istedetfor Sejl, lutter Elektricitet og Mekanik. Nærmest Værftet laa »Danmark« og »Norge«, Thingvallaselskabets store Amerikafarere, og syd paa ind mod Marmorkirkens Kuppel laa i uoverskuelig Række det forenede Dampskibsselskabs Skibe. Bag Kejserskibet »Polarstjernen« tegnede Fregatten »Sjællands« slanke Master sig mod Himlens Blaa, som et sidste Minde om andre Tider, da Svanereden var fyldt; nu var der god Plads; men udenfor havde en anden Art af Søfugle formeret sig stærkt, Fragtfartens Dampere havde gånseke taget Luven fra Krigsflaadens Sejlere.

Pludselig gik der en Skælven gennem Luften. Kanonerne tordnede og manede de slumrende Ekkoer fra Kongedybet frem. Kejsereens Mahognichalup var paa Vej. Kejseren steg i Land og blev af Tietgen ført til Beddingen. Hvor var han stor, som han gik der ved Siden af Tietgen, »to Mand høj og fire drøj«.

Under Musikens Toner nedlagde Kejserinden en Guldplade med Indskrift i en dertil udboret Fordybning i den svære Kølplanke. Hullet blev dækket med en Jernplade, som blev nittet fast, og her slog nu Kejseren det første Slag paa den første Nagle i det nye Skib. En hel Række af kejserlige og kongelige Højheder slog hver sit Slag, og Højtideligheden var forbi. —

Men fra Værftet sejlede Kejserens Baad forbi »Danmark« og »Norge« og lige mod »Isly«. Kejseren steg om Bord i Republikens Skib, og hans gule Ørnestander fløj tilvejs og blafrede i Vinden højt over Trikoloren, medens russiske, franske og danske Kanoner blandede »Røg og Damp« under øredøvende Larm.

Den Dag havde store nordiske Telegrafsekselskab en af sine travle Dage. Hele Verden vilde vide, hvad der foregik paa Københavns Red.

Aaret efter var Alexander den Tredje død. Christian den Niendes Barnebarn var russisk Kejser. — I Sommeren 1901 gæstede Kejser Nikolaj Frankrig om Bord i »Standard«.

V.

I Foraaret 1894 sluttede en Del af Folkethingets Venstre Forlig med Højre om Finansloven, hvoraf Følgen blev, at Estrup maatte trække sig tilbage. Den 7. August nedlagde han med Sorg Magtens Tøjler efter mere end 19 Aars forgæves Kamp mod den danske Almues Indflydelse. Tolv Dage derefter, den 19. samme Maaned, blev Marmorkirken indviet med stor Højtidelighed i Overværelse af Kongehusets Medlemmer og den nye Konsejlspræsident, Baron Reedtz Thott, der stod i Venskabsforhold til Tietgen og hørte til den grundtvigske Menighedskreds.

Tietgen havde det Aar fejret det store nordiske Telegraf-selskabs Femogtyveaarsfest. En stolt Dag for ham. Ved Udgangen af 1893 kunde Selskabets Ejendom opgøres til en Værdi af 50 Millioner Kroner mod 30 Millioner Kroners Forpligtelser, derunder Aktiekapitalen. Reservefonden udgjorde 15 Millioner, deraf 10 Millioner i rentebærende Papirer, og Selskabet havde i de Aar, det havde bestaaet, udbetalt i Udbytte 44 Millioner Kroner, Aktierne stod i 400 Kr.

I September Maaned blev der paa Børsen afholdt et Handelsmøde, og her holdt Tietgen en stor Tale om Hjemmemarkedet. Han begynde saaledes:

»Der er et sydtysk Ordsprog, som siger, at enhver har en fikse Ide, og at den, som mener, at han ingen har, har to. Alle — Landmændene og Sømændene, Købmændene og Haandværkerne — have hver deres fikse Ide, men forskellige, og forskellige til de forskellige Tider, og jo mere den ene eller den anden Stand kommer i Berøring med andre Stænder, jo hurtigere veksler de, og omvendt. Derfor holder de sig længst hos Landmændene, der leve midt iblandt deres egne Standsfæller.

»Da den første Landboforening blev oprettet i Frankrig i 1824, var den fikse Ide Dyrkningen af Kløver. General Bugeand, som var den første Formand, udviklede ved Foreningens Stiftelse, hvorledes alt vilde komme med Kløveren, ikke blot Rigdom for Mændene men Pynt og Luksus, fulde Linnedkister og Forraadskamre for Konerne o. s. v. — »Alt ved Kløveren«. — Siden har der jo været mange fikse Ideer oppe; i vor Tid er den danske Landmands fikse Ide, at Udførslen for ham er det vigtigste og af langt større Betydning end Hjemmesalget, og da det er denne fikse Ide, der dels gør Landmanden fordringsfuld overfor Købmanden dels frister ham til at være sin egen Købmand ved Salget af

sine Produkter til Udlandet, tror jeg, at det vilde bidrage til bedre Forstaaelse, naar jeg med Tal viser, hvorledes Landbrugets bedste Kunde findes indenfor Landets egne Grænser.«

Efter med en Række Beregninger at have godtgjort sin Paastand og vist Hjemmeforbrugets Omfang og Frembringernes Antal i Forhold til Forbrugernes sluttede han saaledes:

»Af det oplyste fremgaar med uimodsigelig Klarhed, at først og fremmest er Landbruget sin egen bedste Kunde, dernæst at Hjemmesalget af Landbrugsprodukter til de $1\frac{1}{2}$ Millioner, der ikke producerer den Slags Varer, er af fuld saa stor og større Vigtighed end Salget til Udlandet, og — at som Følge heraf — Landbruget i første Linje bør have sin Opmærksomhed henvendt paa Produktionen til Hjemmesalg, i anden Linje paa Salget til Udlandet.

»Endvidere, at for hver Krone, man ved kunstige Midler, Beskyttelsestold, Udførselspræmie og deslige forhøjer Prisniveauet for Landbrugsprodukter, kommer dette paa Grund af Landbrugsproduktionens naturlige Begrænsning kun 650,000 Individuer tilgode, medens det som Regel kommer til at tynde paa $1\frac{1}{2}$ Million og til forholdsvis at formindske disses Købeevne. Paa den anden Side behøves der ikke at føres Bevis for, at Byerhvervet, Haandværk og Industri i endnu mange Gange større Grad er henvist til Hjemmesalg, og at Afsetningen til Udlandet er helt forsvindende. Forsaavidt Prisniveauet for dettes Produktion er højnet ved kunstige Midler, da er det at tage i Betragtning, at det efterhaanden udligner sig gennem den indenlandske Konkurrence, som aldrig udebliver, og som ikke støder paa den samme Begrænsning som Landbruget, idet man altid kan faa saa mange Maskiner, Redskaber og Arbejdere, som man vil betale for, medens den danske

Jord ikke paa samme Maade lader sig forøge. Den Slutning, jeg heraf vil drage, er den: at Landbrugets fikse Ide om Udførselsens overvejende Vigtighed ikke holder Stik, ligesaa lidt som den dermed beslægtede, der næsten er ophøjet til en Troessætning, at Landets økonomiske Opblomstring kun afhænger af Landbrugets Opblomstring, saaledes som Ordsproget lyder: »Har Bonden Penge, har alle Penge.« — Byernes Købeevne er af største Vigtighed for Landbrugets Fremgang og derfor af sideordnet Betydning for hele Landets økonomiske Fremgang.« —

Ved sin Gernings Afslutning ser Tietgen fortrøstningsfuldt paa vore Erhvervsforhold; idet han opfordrer det danske Folk til at bygge paa sig selv, paaviser han, at vi har Rigdomskilder i vort eget Skød uafhængige af Omverdenen, naar vi vil forstaa, at Folket er et Hele med fælles Formaal, hvor Ingen er overflødig, men alle Dele har gensidig Værd.

I December samme Aar rejste Tietgen til Paris for at omsætte de ny Statsobligationer, der skulde træde i Stedet for de gamle 4 pCt. efter Konverteringsloven. Hans Hjerne, som i mer end en Menneskealder havde arbejdet under et umaadeligt Højtryk, var overanstrengt. Det meget strenge Arbejde, de idelige Natterejser mellem Paris og London og de vanskelige Forhandlinger, afvekslende paa Engelsk og Fransk, var for meget, han gennemførte sin Opgave, men vendte hjem som en brudt Mand. Sygdommen viste sig som Træthed først i højre Haand, dernæst i Øjet. Lægen saa straks, at det var Hjernen, og paabød ubetinget Ro. Det kunde Tietgen imidlertid ikke bekvemme sig til, han holdt endnu en Tid Arbejdet gaaende, men gled dog mer og mer ud af virksom Deltagelse i de Forretninger, der havde været hans Liv og Lyst.

Den 9. November var Frihavnen bleven aabnet. Ved

Nytaarskuren mindede Kongen Tietgen om denne Begivenhed og udtalte det Haab, at Frihavnen maatte blive til Gavn for Fædrelandet.

Tietgen og Glückstadt, Landmandsbankens Direktør, Sjælen i Frihavnsanlægget, forsonedes og drak et Fredsbæger.

Endnu i 1898, da Handels- og Kontoristforeningen aflagde Tietgen et Besøg paa Strødam, havde han ikke selv opgivet ethvert Haab om Helbredelse, men hans Tid var omme. Efter hans Død holdt Formanden i »Nationaløkonomisk Forening«, Generaldirektør M. Rubin, følgende Mindetale:

»Jeg maa endnu have Lov til i denne Forsamling at minde om C. F. Tietgens Død. En enkelt Gang har Tietgen holdt et indledende Foredrag i vor Forening, og han har ligeledes deltaget i vore Diskussioner, ligesom han viste den nordiske nationaløkonomiske Kongres i 1888, som vor Forening stod i Spidsen for, en meget betydelig og aktiv Interesse. Imidlertid er vor Grund til at mindes ham selvfølgelig navnlig den, at han var det store Handelsgeni. Han havde, paa sit Felt, den Kudskab, der giver Magt, og han havde den Vilje, der hører til for at bruge Magten. Denne Magt anvendte han til Grundlæggelse og Fremme af saa omfattende Omsætnings- og Produktionsforetagender, at en Skildring heraf vilde falde sammen med en Skildring af en væsentlig Del af dansk Forretningsliv i de sidste 40 Aar. Men til et saadant Omrids maatte man, for at det skulde blive sand Historie, føje en Fremstilling af, hvordan Planerne undfangedes, hvordan Hindringerne blev overvundet, hvordan Fremgangsmaaden blev udnyttet, og ikke mindst hvordan Nederlag blev oprettet og Tilbagetog dækket. Tietgens Liv var paa sit Omraade et Felt-herreliv; ogsaa de ublodige Kampe har deres Saarede og Faldne, deres Skyggesider; men hans Kamp var, hvad

vor Historie jo ikke altid kan melde om — i Hovedsagen Kamp og Sejr, til Ære og Gavn, ikke blot for Feltherren, men fornemmelig ogsaa for det Land, hvis Søn han var, i hvis Tjeneste han stod, og som han drog i Leding for. Ja, jeg føjer til, at saavist som Handelen fra Tidernes Morgen har været en af de store Kulturbærere Landene imellem, har C. F. Tietgen, baade direkte og indirekte, bidraget væsentligt til vort Fædrelands Andel i det internationale Kulturfremskridt i det forgangne Aarhundrede. Jeg beder Dem med mig bevidne Nationaløkonomisk Forenings Deltagelse ved Bortgangen af den betydeligste praktiske Nationaløkonom herhjemme, nogen nulevende Dansk har kendt.«

Marmorkirken.

I.

TIL dem, der skænkede Korset til Marmorkirken, udtalte Tietgen i 1882, at han og hans Hustru betragtede Kirkens Fuldførelse som Slutstenen i deres jordiske Gerning. Den Gang var Tietgen Profet.

I mange Aar saa det ud, som skulde han aldrig opleve at se den færdig, og mangen Gang kunde det synes, som havde han paataget sig mer, end han magtede. I en saadan Tid drømte han en Nat, at Maalet var naaet, Arbejdet fuldført, Kirken indviet, Menigheden forsamlet, og han selv stod paa Prædikestolen og talte. Han havde set det hele saa tydeligt, at han, da han vaagnede, kunde huske de Salmenumre, han i Drømme havde set paa Tavlerne i Kirken.

Denne Drøm styrkede ham i de Tider, hvor det saa mørkest ud, og holdt Haabet oppe, til Sejren var vunden.

Da Dagen nærmede sig, gjorde han Fordring paa at tale ved Indvielsen, saaledes som han havde drømt. Men her mødte han stærk Modstand. Det stred mod de præstelige Fagforeningslove, at en Ikketheolog talte i Kirken. Tietgen gjorde da gældende, at før Kirken var indviet, var den kun et almindeligt Hus, hans Hus, og ingen kunde hindre ham i at tale i sit eget Hus; og derved blev det.

Men endnu en Modstand maatte brydes, inden alt var i Orden. Tietgen havde bygget Kirken med den grundtvigske Menighedskreds for Øje, han havde aldrig næret Tvivl om, at Vartov Menighed vilde være ham tak-

nemmelig, og med Glæde bytte den gamle Hospitalskirke, hvor der var altfor lidt Plads, med den nye herlige Kirke, hvor der var saa højt til Loftet. Men han

havde ikke regnet med Mindernes Magt. Vartov Kirke var, særlig for de ældre, saa rig paa Minder, at de, naar de kun fik en Præst efter deres Hjærte, helst blev der. Tietgen, der selv i en Aarrække havde haft sin Plads der, ønskede, at Pastor Monrad, Brandts Efterfølger, skulde flytte med til Marmorkirken, men Monrad gjorde sin Overflytning afhængig af, at Menigheden vilde gaa med.

Sagen blev drøftet i Hjemmene og paa Møder; paa et af disse tog Tietgen Ordet. Efter at have udviklet, hvorledes han havde faaet den Tanke at fuldføre Marmorkirken, og hvorledes han var bleven bestyrket i at gennemføre den, fortsatte han saaledes: »Om selve Købet blev Finansminister Krieger og jeg snart enige, men havde desto større Vanskeligheder ved, hvad jeg vil kalde, de ideelle Betingelser. Det var nemlig min Tanke fra først af at sikre Kirken for den Retning, som jeg selv tilhørte og tilhører, den grundtvigske, saa vidt mulig i Tid og Evighed. I vor første Forhandling udtrykte jeg det, at jeg ønskede, det skulde blive en grundtvigsk Kathedral. Med et vist sarkastisk Smil bad Krieger mig gøre et Udkast til den Passus i Kontrakten, der skulde sikre dette. Forgæves anspændte jeg min Hjerne for at finde Udtryk for denne Tanke, men Tiden var for kort, — og jeg tvivler om, at det var lykkedes mig, om den havde været nok saa lang, — og det endte med, at jeg betingede, at jeg, og efter mig min Hustru, skulde have Ret til at vælge Præsten, hvorved jeg antog at kunne slaa mig til Ro. Det er paa denne Maade, at jeg har faaet »jus proponendi« til dette Embede, medens den jo ellers er afskaffet, og det er i Udøvelsen af denne Ret, at jeg har tilbudt Pastor Monrad Embedet. — Og hvorfor netop ham? Fordi han er Præst ved den »Grundtvigske Kirkeretnings« Modermenighed.

»Hans Formand, vor afdøde Ven, Pastor Brandt, har

været Raadgiver og Vejleder i alt, hvad der ved Kirkens Opførelse kom ind under det kirkelige, hvad Valget angaar af de Kirkefædre, hvis Statuer er anbragt paa Tinden, og de Skrifsprog, der er anbragt indeni og udenpaa Kirken; og der har for mig egentlig aldrig været Tvivl om, at han og jeg var i fuld Overensstemmelse med alle, der tilhørte den grundtvigske Kirkeretning baade i og udenfor Hovedstaden, saavel som, at vi i Grundtvig selv, hvis han havde levet, vilde have haft den første og ivrigste Medarbejder.«

Tietgen omtalte derpaa, at Venner i Menigheden ved hans Sølvbryllup havde skænket Alterkarrene, at Bispinde Grundtvig havde skænket den syvarmede Guldlysestage til Marmorkirken, at Menigheden havde været Deltagere, da Korset blev afsløret paa Grundtvigs Hundredaarsfest, og at den havde rejst Grundtvigs Mindestøtte ved Indgangen til Kirken. Han sluttede saaledes:

»Ligesom det var en stiltiende Forudsætning mellem Pastor Brandt og mig, at jeg vilde tilbyde ham Embedet, hvis han havde levet, naar Kirken blev færdig, saaledes var det, som jeg begyndte at sige, en absolut og stringent Konsekvens af, hvad der var gaaet forud, at jeg tilbød den nuværende Præst ved Vartov det, og haaber, at han vil modtage det. Selvfølgelig er jeg ikke blind for, at det for adskillige Medlemmer af Vartov fri Menighed vil blive et Offer af tilvante Forhold; men naar man selv har ofret saa godt som alt, hvad man ejer, tror man og er berettiget til at tro, at ogsaa andre er offervillige; — og Maalet er intet mindre end at vise det danske og tildels det nordiske Kirkefolk, at vi ogsaa tro paa Grundtvigs Klarseenhed i Aanden, naar han sang og skrev:

Denne Sten, den klippehaarde,
et Guds Hus en Gang skal vorde —

ved at gøre det til hans og vort Gudshus.«

Vartov Menighed, som allerede tidligere havde affødt Valgmenigheden i København, deltes nu igen, saaledes at en Del blev tilbage og samledes om Pastor Hoff, medens en større Del flyttede med Pastor Monrad til Marmorkirken, hvor Grundtvigs syvarmede Lysestage stod paa Alterbordet som et Vidnesbyrd om, at de ikke var kommen i fremmed Hus.

Indvielsesdagen, den 19. August 1894, var en Glædedag for Tietgen. Paa Kirketavlerne var ophængt de Salmenumre, som han hin Nat havde drømt, og da Menigheden med Kongehuset og Københavns Præster var samlet, traadte Tietgen frem og talte saaledes:

»Om faa Aar er det halvandet Aarhundrede siden Grundstenen til denne Kirkebygning blev nedlagt omtrent paa dette Sted med Patriarken Jakobs profetiske Ord: Denne Sten skal blive et Guds Hus, — og om faa Øjeblikke vil Spaadommen opfyldes. Jeg takker Herren, som byggede Huset og skærmede alle dem, som deltog i det ofte farefulde Arbejde, saa at intet Uheld hændte udover, hvad Livets almindelige Gerning medfører.

»Jeg takker vor allernaadigste Konge, fordi han tillod mig at fuldføre den af Hans og Hendes Majestæt Dronningens Stamfader paabegyndte Gerning. Tidernes Ugunst hindrede dens Udførelse som Konge-Minde om den sidste Kongeslægt; det være da nu et Folke-Minde om den nye Kongeslægt, som beklæder Tronen i Danmarks Rige og i andet Led i Europas ældste og mægtigste Stater. Gud skærme Kongen og hans Slægt!

»Jeg takker alle, som har fremmet dette Arbejde i Aand og Gerning, ved Bøn eller Tanke, og da først Bygmesteren¹, som med aldrig svigtende Iver og Om-sigt gjorde dette Arbejde ogsaa til sin Livsgerning, og

¹ Arkitekten F. Meldahl.

for hvem det vil blive til evig Hæder, — alle Medarbejdere, med Aand eller Haand, som deltog i Arbejdet, for den Nidkærlighed, hvormed de udførte deres Gerning.

»Jeg takker dem, som skænkede Døbefonten og Alterbordets Prydelser, og dem, som baldyrede Korets Tæpper; dem, som smykkede Kuplens Hvælving med de hellige Apostle, og Bygningers Tinder og Indgang med Kirkens Stormænd, dem som sendte Kobber til Kuplens Tjelden, rejste Korset over den og gav den sit Gyldensmykke, til alle og enhver sender jeg min Tak. Og naar Kirkens Klokker

»kalde paa gammel og paa ung,
mest dog paa Sjælen træt og tung
syg for den evige Hvile, — «

da give Gud Naade til, at Sjælen her maa finde Freden til den evige Hvile.«

»Aand over Aander, kom ned fra det høje — — «

lød for første Gang under den høje Hvælving, hvorpaa Bispem den foretog Indvielsen, og Menigheden sang:

Dig rummer ej Himle og Himlenes Himle,
Vor Herre fuldstor!
Saa ej er at tale om Højlofts Sale
til Dig paa vor Jord.

Derefter talte Pastor Monrad over Pauli Ord: Taledede jeg med Menneskers og Engles Tungemaal, men havde ikke Kærlighed, da var jeg en lydende Malm, en klingende Bjælde. —

Efter at derpaa Salmen: »Herren, han har besøgt sit Folk«, var sunget, lyste Bispem Velsignelse over det nye Gudshus og Menigheden. Den smukke Højtid sluttede med Salmen:

«Jeg ved et lille Himmerig, det er saa let at finde;
hvør Tro og Daab ej fuldelig gik Hjærterne af Minde.«

II.

Fra den Tid blev Hjemmet mer og mer Tietgens stadige Opholdssted, naar han ikke for sit Helbreds Skyld maatte søge til Syden. Han, som fra sin pietistiske Moder havde haft Uvilje mod Kort, maatte nu, efter Lægens Raad, spille sin Whist, og her blev det hans Stolthed lige til det sidste at kunne føre Regnskabet i Hovedet. Men hvis de Modspillende gav sig til at snakke om, hvad de kunde have gjort, sagde Tietgen med sin gamle Tone: »Jeg holder ikke af Ligtaler.«

Om Sommeren boede Tietgen paa Strødam, en lille Gaard, Tietgen havde beholdt, da han solgte Stutteriet — fordi hans Hustru elskede Landlivet.

I disse tunge Aar lærte han ret at skatte sin Hustrus kærlige, selvfornægtende Sind; hun var altid om ham til Hjælp og til Trøst, thi længe varede det, inden han forsonede sig med, at hans Tid var omme. Han haabede i flere Aar; det forekom ham, at han endnu havde saa meget at udrette.

Hele Aaret 1895 var han ret rørig, og saaledes var han og hans Hustru tilstede den 16. Oktober ved Frederiksborg Højskoles Aabningsfest. — Tietgen havde med Raad og Daad hjulpet Forstander Begtrup at rejse denne Skole i Frederiksborg Amt, en lille Fjerdingvej fra Strødam. —

Hans Ansigt var furet af Rynker, der talte om Arbejde og Træthed, men naar hans Opmærksomhed blev fanget af en Taler, kunde det faa et barnligt og tillidsfuldt Udtryk, og den stramme smallæbede Mund, der syntes skabt til at lukke i for Hjærtets Rørelser, kunde slappes til Aabenhed, medens Øjet fik en sværmerisk Glød.

Saaledes har Carl Thomsen malet Tietgen, som en klog gammel Mand med store Barneøjne. —

Aldrig kunde Tietgen tænke sig en Juleaften i Hjemmet uden Risengrød, Ribbenssteg og Prosekkage, saadan havde det været, da han var Barn i sin Moders Tid. Prosekkage er en særlig fynsk Ret af bagt Havregrød, der spises med Sirup som Dyppeelse. Husets Folk og Gæster maatte finde, at den smagte dejligt. Naar da alle var samlede om Juletræet, fremsagde Tietgen Troesbekendelsen og istemte Julesalmen. Barnet i ham kom frem, og han var mild og glad.

Han holdt af Børn, selv havde han ingen, og forstod ikke at omgaas dem; han krævede, at de skulde opføre sig som Voksne, og gjorde dem derved ufri. Saalænge Tietgen var rask, var han fri og overlegen i sin Omgang med Kvinder; han spøgte og lo med dem og satte stor Pris paa Samtaler med begavede Kvinder; han hentede friske Indtryk og gode Ideer i deres Selskab.

Et af de sidste Aar han levede, udbragte han en Middag en Skaal for sin Hustru med de Ord: »The more I know her, the more I love her.«

I København havde Tietgens i mere end en Menne-skealder deres Bolig i Kronprinsessegade lige overfor Kongens Have. Fra Tietgens Arbejdsværelse havde han den herligste Udsigt til den gamle Have, hvor Rosenborg Slot om Vinteren kiggede frem mellem Træerne. Værelsets Udsmykning var bestemt ved de Idekredse, hvori han fandt sin Glæde, naar han ikke var optaget af Forretninger. To Billeder af St. Knuds Kirkes Indre hængte paa den ene Væg, lige overfor et stort Maleri med hans Lystyacht for fulde Sejl. Holberg og Oehlenschläger, Niels Juel og Tordenskjold i Gibs og en ung Pige i Marmor fyldte ikke saa lidt op i det temmelig lille Værelse. Ved hans Skrivebord hængte et Maleri af hans Fødested i Odense, saaledes at hans Blik maatte falde derpaa, naar han løftede Øjnene fra Arbejdet. Over hans Arbejdsplads hængte Billeder af

Marmorkirken som Ruin og som fuldført, og midt imellem dem et Maleri, der forestiller Christus i Gethsemane. Paa selve Skrivebordet stod et Haandchronometer, der, i de travle Dage, havde hjulpet ham at inddele sin Tid, saa han kunde overkomme alt, nu havde han Tid nok, og Uhret dikkede ustandseligt: »Tiden gaar, Klokken slaar, Evigheden forestaar.« —

I Fru Tietgens Værelse hængte, foruden Professor Jensens blaaøjede Billede, et Udkast til det Billede, som Krøyer en Gang har malet af Tietgen til det forenede Dampskibsselskab. Det forestiller Tietgen paa Talerstolen ved en Generalforsamling. Man ser ham lyttende opfange en misfornøjet Aktionærs Bemærkninger og samle sin Energi for at afvæbne ham. Der er en Overlegenhedens Sejerssikkerhed i hans Holdning, man føler, hvorledes den skikkelige Opponent i næste Øjeblik vil blive udleveret til Forsamlingens Latter, henrettet, og man forstaar Almuens Modstand mod Vaccinationen, naar man ved, at det var Odense Skarpretter, der havde indpodet Kokopperne paa Tietgen. Man bliver tilbøjelig til at give dem Ret, som tror, at der gerne følger andet med end netop Koppebaciller. I Tietgens sidste Dage sagde han en Dag til en Dame, der stod og betragtede dette Billede: »Aa, se ikke paa det, det var den Gang, jeg var nederdrægtig.«

Sidst paa Aaret 1898 faldt Tietgen i en haard Sygdom, der medførte stærke aandelige Kampe. Da han atter kom op, havde han forsonet sig med Tanken om, at det gik mod Døden. »Vor Herre har haft Bud efter mig,« sagde han.

Fra denne Tid er Billedet, hvor han sidder i Mentonas Have med den bløde Hat paa. Det er taget i et ubevogtet Øjeblik af en Dame. Der er Fred over den Mand. —

Den 19. Oktober 1901, kort efter at Marmorkirkens

Klokker havde ringet Solen ned, meldte de, at Tietgen var død, og Ugen efter kaldte de til Sørgehøjtid.

I Marmorkirken, der havde kostet Tietgen saa megen Møje og været hans Glæde og Stolthed, stod hans blomstersmykkede Kiste foran Altret blandt høje Graner bragt ind fra Skoven som ved Juletid.

Den store Kirke var fyldt til sidste Plads. Venner og Beundrere, Handelsstandens og Forretningsverdenens ledende Mænd, Ministeriet Deuntzers Medlemmer og

fremmede Konsuler og Gesandter havde givet Møde. Saasnart Kongehuset var kommet til Sæde, lød Salmen »Aand over Aander kom ned fra det høje« kraftigt og smukt fra den sangvante Menighed. Saa talte Biskop Rørdam paa sin ejendommelige tilforladelige Maade, og efter Salmen »At sige Verden ret Farvel« tog Pastor Monrad Ordet og sagde:

»Pris ingen lykkelig, før hans Endeligt kommer!« Saaledes lyder et gammelt bibelsk Ord, til hvis forsigtige Visdomsraad man jo iøvrigt ogsaa kan finde Sidestykker ude i den hedenske Verden.

Men jeg nævner dette Ord, fordi jeg tænker mig, at mange af os, som er samlede her for at mindes Gehejmekonferensraad Tietgen, vi har ikke kunnet undlade at tænke paa det, man kalder Lykken, og paa dens Spil med Mennesker. Og der er i Tidernes Løb sagt adskilligt om Lykken. Af og til begejstrede Ord, naar man priste Lykken som den hulde og gavmilde Giverinde, som den letlevende, i Sollyset flagrende Fortuna. Oftere dog i tungsindige Ord, naar der taltes om Lykken som den lunefuldt uberegnelige, som den altid svigefulde og troløse.

En saadan Stemning af Skuffelse, af Tungsindighed gik ogsaa gennem den Tale, der i Israel og i Hedningelandene advarede mod at prise nogen lykkelig, før hans Dage var talte. Pris, o Menneske! ingen lykkelig i hans Levedage, hedder det. Thi Ulykken kan endnu naa ham og bryde ind over ham. Sikker for dens Indbrud er ingen, før hans Øje er bristet, og før Døren er falden i bag ham for denne Tilværelse.

Og den samme Betragtning, Følelsen af, hvorledes Ulykken kan bryde ind selv over det, der synes at staa sikkert paa Lykkens straalende Højder, — den er ikke blot anstillet i det fjerne Østen og i gamle Tider. Ogsaa

hos os og i senere Tider har man slaaet paa de samme vemodige Strænge om Sejrens og Lykkens Ubestandighed, som det hedder sig fra Middelalderens Tid i Visen om en af vore Heltekonger:

Til Sejr og Lykke blev Helten født!
 men — sorgløs Mand har ej levet.
 Og Lykken kan vendes om til Nød,
 i Stjærnerne staar det skrevet. — —

Og jeg tænker, at disse Ord om Heltekongen, de vil i nogen Maade kunne anvendes paa den Mand, hvis Liv her er endt. Man har stundom sagt, at han herskede som en *Konge* indenfor den Verden, hvor hans Virksomhed laa; at han var en Fyrste imellem sine Jevninge. Hvis man i hans levende Live havde kaldt ham en Købmands-Konge, vilde dette Udtryk maaske heller ikke have mishaget ham. Men var der noget sandt deri, saa vil jeg sige, at han var i mine Tanker ogsaa noget af en *Helt*. Og jeg holder for, at heri laa netop noget af det, som gjorde ham stor blandt Mennesker. Jeg ved jo meget godt, at det heltemæssige hører det storladnes Verden til. Og jeg kender den Kunst, som sønderlemmer og plukker itu, alt stort og højbaarent blandt Mennesker. Bekendt nok er det, at den Kunst er forholdsvis let at udøve, fordi det virkelig forholder sig saa, at intet menneskeligt Værk er fuldkomment og uangribeligt, at alt tværtimod er stykkevist og ufuldkomment.

Men tilrods for alt dette vil jeg sige: Her saa du en Mand med Heltetræk! Naar de store Opgaver banker paa en Mands Dør, eller naar Opgørelserne nærmer sig, da ræddes Trællen, og da blegner den svage. Men Helten vaagner op og spænder sit Bælte. Og saaledes var det med Manden her. Han ræddedes ikke for det store, men det vækkede og spændte hans Kræfter.

Og ét Banner følger Helten, paa hvilke Strømme han end føres, og det er Ærens Banner. Det er det Banner, som tjener til hans Lands Hæder. Og saadan tror jeg, det var ogsaa med Helten her. Hvor mange de Farvande var, hvorpaa han styrede med sine Skibe, saa var der ét, der bestandig vinkede ham: det lille Lands Hæder, som han tilhørte. Det Land, som han i sine Levedage maatte se trængt og svækket, dets Navn lykkedes det ham at gøre kendt, og dets Flag lykkedes det ham at gøre agtet viden om paa Jordens Kreds.

Det lykkedes ham. Thi

»Til Sejr og Lykke blev Helten født!«

Som sin berømte Bysfælle var ogsaa han et *Lykkebarn*. Man har talt om den sovendes Lykke og den vaagendes Lykke. Og man kan vistnok uden Forbehold sige, at sovende kom denne Mand ikke til sin Lykke, han, der har arbejdet med en Flid og Udholdenhed som faa. Og dog siger et gammelt Ord, at hvo som ej har den sovendes Lykke, han har ej heller den vaagendes. Dog er det sandt, at havde Tietgen ej som Vuggегave faaet sit Snille, sin stærke Hjerne, der kunde arbejde med den fast utrolige Hastighed og Kraft, saa vilde al anvendt Flid ej ført ham saa vidt. Men her forenedes den sovendes og den vaagendes Lykke. Og her gik det derfor, som vi alle ved, i mange lykkelige Aar fra Sejr til Sejr.

Men —

— sorgløs Mand har ej levet.
Og Lykken kan vendes om til Nød,
I Stjærnerne staar det skrevet.

Har nogen troet, at denne Mand, hvis Livsværk blev saa stort og saa anstrængt, at han var en sorgløs Mand? Har nogen glemt Sandheden af, hvad den gamle

Salmedigter siger, naar han taler om, at lidet kan udvortes Ærestegn fordrive Sorgen fra et Menneskes Bryst? Thi: »Tit er et Bryst under dyrebart Smykke fuldt af Bekymring og hemmelig Harm.« Har nogen glemte dette eller tænkt hint? — Nuvel! saa fik man det jo at se tydeligt i hans sidste Aar, at »Lykken kan vendes om til Nød«. Thi dølgens kan det ikke, at disse sidste Aar bragte tunge Dage med sig. Dage hvor Lykkefølelsen udeblev, hvor Byrden blev stor. Afmægtigheds Tider, dobbelt svære for en Natur med Heltens Attraa, med Lykkebarnets gyldne Gaver. — —

Men hvad da! Er Æventyret ude og Visen forbi? Ja, siger den gamle Sang, det er forbi! Lykkens Tærning ruller ikke mere! I Stjærnerne staar det skrevet, at Menneskets Lykke varer ej bestandig. Og hvad dér staar, det er skrevet med en Skrift, som ej udslettes. Venligt kan Stjærnerne synes at vinke os, kold og ubarmhjærtig er dog Stjærnernes Skrift.

Ja, Visen er ude — den Vise om *Lykken*.

Men der har været et Menneske her paa Jorden, en Menneske-Søn; og »Menneskets Søn« yndede han at kalde sig selv. Denne Menneske-Søn, han tog mærkelig nok aldrig det Ord »Lykke« i sin Mund. Det var for ham et ganske fremmed Udtryk. Og priste han ikke Lykken, saa fulgte heller ikke Lykken ham; han endte paa et Kors. Men talte han ikke om Lykken, saa var der dog noget andet, som optog ham, og som han talte om. Han talte om *Salighed*. Og Saligheden, den hører, det forstaar ethvert Menneske, en anden Verden til end den, hvori Lykken driver sit Spil. I Salighedens Verden er der ligesom en højere, en renere Luft. Lykken, den er under Skyen; Saligheden, den er over Skyen. Men denne Salighedens Verden, den vilde nu Menneskesønnen føre med sig herved. Han vilde plante den her paa Jorden, og han vilde plante den ikke mindst

blandt de fattige i Aanden og blandt de sørgende. »Salige,« sagde han, »ere de fattige i Aanden, thi Himmeriges Rige er deres. Salige ere de, som sørge, thi de skulle husvales!«

Og denne Menneske-Søn havde Tietgen bøjet sig for, længe inden Nøden bøjede ham. Han havde lært at bøje sig for ham allerede i sit Barndomshjem; og da han med sin Hustru besluttede at rejse dette Gudshus, bøjede han sig for sin Frelser. Hvergang han havde fattet en af sine omfattende Planer, da plejede han gærne, før han lagde Haanden paa Værket, at staa længe hensunken foran et Billede af den lidende Kristus i Gethsemane; og der kom — midt i hans store Dage — en Nat, da han sad ved sin døende Faders Leje og læste for ham den Salme om »at sige Verden ret Farvel,« som nu har lydt her over hans eget Støv.

Men alligevel! Enhver kan sige sig selv, at meget bliver anderledes i Nødens Dage end i Lykkens. Alting bliver ligesom mindre. Ogsaa Troen bliver mindre, men vel ogsaa, hvor den er sand, desto mere ægte. Meget, som man har ment at eje i sin Tro, megen Glæde og megen Frimodighed, kan blive mindre; men desto visere er det, som bliver tilbage. Denne Erfaring, som ofte kan gøres, gentog sig nu ogsaa, synes mig, her. Denne, fordem saa talende og saa veltalende Mand, blev tavs. Han, der skønt kendt af mange, altid havde været aaben for faa, lukkede sig nu til Tider med sine tunge, kloge Tanker inde, saa at sige for alle. Men den, der ved, at ingen Sinde, selv i de matteste Tider, maatte Aftenbønnen forsømmes; den, der har hørt ham sige ganske stille som hen for sig selv, mens han sad dér i sine Lidelser: »Jeg ved jo godt, at dette er kommet for min Sjæls Frelses Skyld,« — ja, han fik en Fornemmelse af, at Guds Aand arbejdede nede i Dybderne af denne Mands Aand. Og lad mig i denne

Forbindelse endnu føje en lille Oplevelse til. Det var engang, da han sad som saa ofte, stille og utilgængelig og med et Udtryk i sit Ansigt, som var det hugget i Sten. Da kom hans Hustru, rørte ved hans Skulder og sagde et Par opmuntrende Ord, som rørte ved de rette Strænge. Og da løftede han Hovedet og saa paa hende, som han havde elsket fra sin Ungdom af, og som han elskede til det sidste. Og langsomt kom, men sejrrikt stigende inde fra hans inderste et straalende Udtryk i hans Øje, som vilde han sige: Engang, ja engang bliver al Nød forbi!

I det Øjeblik maatte jeg tænke ved mig selv: saaledes ser Mennesker ikke paa hinanden selv i de lykkeligste Dage. Men i Salighedens Rige, dér maa der vist være noget af dette straalende hos dem, naar de mødes af Guds Naade foran hans Trone.

Derfor vil vi takke Gud, for hvad Lykke han har skænket i de gode Dage. Og hædret og æret skal den Mands Minde være, der blev født til Sejr og Lykke, og som brugte sine Gaver til sit Lands og sit Folks Hæder. Gud opholde dette Land og Folk med Modersmaal og Folkeliv, med Kongehus og Øvrighed, ned gennem Tiderne, at det blandt sine fortjente Sønners Navne ogsaa kan gemme *Carl Frederik Tietgens*.

Men det sidste Ord her skal dog ikke være om Lykken og Lykkens Spil. Det skal være et Ord af den anden Verdens Art. Der skal tilsidst med Tanken paa ham, hvis Støv snart skal indvies til Hvilen i Jordens Skød, siges disse Ord: »Salige ere de fattige i Aanden, thi Himmeriges Rige er deres; salige ere de, der sørge, thi de skulle husvales!« —

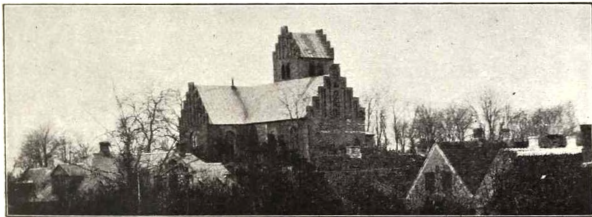
Biskop Fredrik Nielsen forrettede Jordpaakastelsen, og Kisten bares ud af Direktører i de Tietgenske Selskaber, medens Salmens skønne Ord løde:

Fred er Kirkens Velkomstord,
 dens Farvel paa denne Jord.
 I vor Daab det til os lød,
 skal genlyde i vor Død:
 Fred med Eder, Herrens Fred
 med Guds Folk og Menighed,
 nu og i al Evighed!

Da Tietgens Kiste om Aftenen den 30. Oktober skulde føres til Lyngby Kirkegaard, samledes Handels- og Kontoristforeningens Medlemmer under Klokkringning om Marmorkirken for at ledsage Vognen ud af Byen med Fakler. Det røde Skær af de rygende urolige Fakler flammede omkring Kirken som en Offerild.

I Sørgemarschens tunge Takt kørte Ligvognen, trukket af sorte Heste, ombølget af Faklernes Flammer, forbi tavse Rækker af Mennesker gennem Bredgade ud ad Langelinje, hvor Faklernes Lys tabte sig i det uhyre Rum; ved Frihavnen blev de kastet i Baal.

Men Maanen steg over Øresund og kastede sit hvide, rolige Lys over de stille Veje, hvor Vognen kørte frem, over Lyngby Kirke og over Marmorkirkens Kuppel med dens gyldne Krone, hvor Korset lyste mod Nathimlen som et Stjernebillede. —

Efterskrift.

I den Mindetale, som Generaldirektør M. Rubin holdt i Nationaløkonomisk Forening, sagde han, at en Redegørelse for Tietgens Virksomhed »vilde falde sammen med en Skildring af en væsentlig Del af dansk Forretningsliv i de sidste 40 Aar.« Dette er uomtvisteligt, og naar jeg paa H. Begtrups Opfordring har forsøgt at tegne et Livsbillede af C. F. Tietgen for Læserne af »Den danske Højskole«, har jeg været klar over, at det ikke var en historisk videnskabelig Afhandling, jeg skrev paa. Jeg har samlet Blomster og Blade og søgt at ordne dem i Ring til en Æreskrands.

København, 8. Juni 1902.

Jacob Marstrand.

